

1988
LAPKRITIS - GRUODIS
NOVEMBER
Nr. 9

KARYS

KARYS

1988
Nr. 9-10 (1646-7)

Leidžia — L.K.V.S. RAMOVĖ

TURINIO SKYRIAI: Karinės žinios, Mokslas ir Technika, Spaudoje pasižvalgius, Žvilgsnis į politiką, Kronika ir Šaulių priedas — Tremties trimitas.

Redaktorius — Balys Raugas, 415 Main St., Delran, N.J. 08075

Administratorius — Alfonsas Samušis

KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriamus straipsnius siųsti redaktoriaus adresu. Įvairių autorių straipsniai, skelbiami **KARYJE**, nevisada reiškia redakcijos nuomonę. Straipsniai gali būti trumpinami bei taisomi. Korespondencijos spausdinamos tik apie ramovėnų, šaulių ar birutiečių veiklą bei jų narius. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$17.00, pusmečiui U.S. \$9.00, atskiro nr. U.S. \$2.00.
Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207, USA

Čekius arba Money Orders adresuoti tik KARYS vardu, - ne "Warrior" ar kt.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

KARYS (ISSN 0022-9199) is published monthly except July and August by Lithuanian Veterans Assoc. RAMOVĖ, a Not-For-Profit Corporation, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Subscription \$17.00 per year (single copy \$2.00). Second class postage paid at Brooklyn, N.Y. Postmaster. Send Address changes to: KARYS, 341 Highland Boulevard, Brooklyn, N.Y. 11207

TURINYS

Viršelis — 1938 metų lapkričio mėnesio "Kario" viršelis	
Sigitas Geda — Eilėraščiai	386
Algis Gureckas — Žuvusiųjų auką įprasminti turi tie, kurie lieka gyvi	387
B. B. — Lietuvos ginkluotų jėgų kūrimosi 70 metų sukakčiai	389
Dr. K. Ėringis — Lietuvos karių mirtis	396
J. Sanvaitis — Dariaus ir Girėno minėjimas	399
V. Statkus — Lietuvos generolai	401
J. Klimas — Paskutinis kariūnas	406
Petras Rudėnas — Vietinės rinktinės 308 batalionas	410
Dr. A. Mauragis — Dr J. Šliūpas mano atsiminimuose	421
KARIO SKYRIAI:	
Karinės žinios	427
Mūsų spaudoje pasižvalgius	432
Žvilgsnis į politiką	434
Iš grožinės literatūros — A. Gailiušo "Savanorio duktė"	436
KARIO RPIEDAS	
Tremties trimitas	438
MŪSŲ MIRUSIEJI	445

ŠIOJI PADIDINTA "KARIO" LAIDA JUNGIA Š. M. LAPKRIČIO ir GRUODŽIO NUMERIUS

ATSTOVAI

Baltimore — K. Česonis, California — A. Audronis, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis, Aurora, Col. — Br. Masiokas, Boston — V. Senūta, Detroit — V. Kutkus, Australia — V. Šalkūnas.

*Isteigtas Lietuvoje 1919 —
Nepriklausomybės kovų —
metais.*

KARYS

*Atgaivintas Jugtinėse
Amerikos Valstybėse
1950 metais.*

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 9

LAPKRITIS — GRUODIS — NOVEMBER

1988

*LAPKRIČIO 23-čią MININT,
sveikinimai su geriausiai linkėjimais Lietuvos Nepriklausomybės kovų
dalyviams ir dabarties kovotojams už Lietuvos laisvę.*

KARYS

*ŠVENČIANT LIETUVOS KARIUOMENĖS 70-ją ŠVENTĘ,
LKVS "Ramovės" centro valdyba sveikina Sąjungos padalinius ir visus
ramovėnus su šeimomis. Sveikina savanorius kūrėjus, laisvės kovotojus,
birutietes ir šaulius.*

*Antanas Jonaitis,
LKVS "Ramovės" centro v-bos pirmininkas*

*Bronius Bernotas,
sekretorius*

KALĖDŲ ŠVENTĖSE
ir
NAUJUOSE METUOSE
nuoširdžiausi sveikinimai ir
linkėjimai viltingo ryžto
LIETUVOS LAISVĖS
PASTANGOSE!

KARYS

"K A R Y S"
gimė 1919 m. gegužės 22 d.
Lietuvos laisvės kovų
apkasuose.

Ruošdamiesi
"KARIO"
70-čio sukakčiai,
skaitykite ir platinkite šį
patriotinio turinio žurnalą!

GIESMĖ APIE LIETUVIŠKĄ SODYBĄ

S I G I T A S G E D A

Dvigalę kaimišką pirkį dainuoju ir nieko nėra man
gražesnio
Tautą išsaugojo ji per didžiuosius karus ir marus,
Jūs gi apleidote ją, beieškodami kampo ir kąsnio,
Žiūri akim išbadytom jinai į laikus negerus.

Prūsija kas, kas Lietuva be sodietiškos pirkios,
Gūzui kur lizdą susukti, o kur prisiglaustų šuva?
Valgysit duoną, žalčiai, dar į ašaras savo pa-
mirkę,—
Jau netoli ta diena, kai gailėsis tavęs Lietuva.

Vedose andai skaičiau, apie žemę ten buvo rašyta,
Motė — stiprioji, drėgnoji, jinai amžinybėj
skaisti...

Negi danguj sau galvojat surasti maitintojų kitą?—
Žemę apleidot, ir jūsų vaikai vieną rytą pravirks
apleisti.

Arklį kas moka kinkyt? Obelaitės paskiepyt
nenorit!

Ko gi jūs geidžiat dabar? Kas robotams vietoj
širdies?

Buvot valdovai, karaliai, prie jūrų lietuviai bajorai,
Būsité tuo, kuo nebuvot — laukinių vergai prakeikti.

Kam dar čia pranašų! Juk be jų daug ramiau jums
gyventi!

Kam šnekų apie sielą (į prapultį laužias žmogus!),
Dar pasidžiaugsit, sakau, dar jūs nukeliausit į
šventę,
Nesgi pragaras, kaip ir dangūs, tęsiasi be
pabaigos.

Buvo darželis čionai ir qžuolas buvo senolis,
Eglės (kieno pasodintos?) o naktį žvaigždė šuliny,
Buvo čia karvė, arklys, buvo seserys, broliai,
Buvo vieškelis — eiti, keleivio sapnai amžini.

Žiemos, vasaros buvo, kaip spaudė vasaryje speigas!
Švietė girgždantis sniegas, o rugio gėlių vainiku
Visą dangų apjuosti galėjo čiurlioniškas vaikas,—
Viskas buvo, deja, jau nugrimzdo — gilybėj laiku.

Vien tik aš pareinu ir liūdnai atsisėdęs prie jūros
Dievo runom rašau jums senų prakeikimų žodžius,
Tie, kur kaltinti nori mane, tegul į save pasižiūri,
Vos jiems ašarų perlai nuo dumbančio skruosto
nudžius.

Kam tie žodžiai? Gal Odinui dievui? Gal Torui?
Parašysiu į Indiją šen, keverzodamas sanskritu,
Kad iš šiaurisko žemės košmaro per vandenį, orą
į pražyduosią arijų tėvo giraitę grįžtu.

Iš ciklo "Septynių Vasarų Giesmės"

GIESMĖ APIE PASAULIO MEDĮ

L. R. ir P. R.

S I G I T A S G E D A

Tą vakarą besėdint ant slenkančiosios kopos,
Siūbavo marių bangos ir, vėjui virš galvos
Taip graudulingai ūkiant, kažko širdis susopo,
Pasijutau kaip niekad ž m o g u s i š

L i e t u v o s

Čia protėviai klajojo, jie briedžiais žemę arė,
Jų moterys žiūrėjo akim dangaus spalvos,
O saulė tyliai grimzdo į prieblandą vakarę,
Tenai esu aš buvęs ž m o g u m i š L i e t u v o s

Iš qžuolo kariūnai pilis ant kalno rentė,
Torunėje ir Kulme, čia pat, prie Vėluvos
Augino Krišnai arklius, išjodavo į šventę,
O jeigu mirs, žinojo — e s q i š L i e t u v o s.

Ar melsdavosi girių gaudimui begaliniam,
Paskui į jūras plaukė, pilni šviesos gyvos,
Jie nekartojo niekad, kad Lietuva tėvynė,
Bet jeigu srūva kraujas, ŽINOJO — LIETUVOS.

ŽUVUSIŲJŲ AUKĄ ĮPRASMINTI TURI TIE, KURIE LIEKA GYVI...

(Algimanto Gurecko kalba 1987 lapkričio 22 d. Lietuvos kariuomenės minėjime Hartforde, Conn.)

Algimantas Gureckas

Šiandien su pagarba ir dėkingumu minime nepriklausomos Lietuvos kariuomenę, kuri Nepriklausomybės karuose iškovojo Lietuvai laisvę ir per dvidešimt taikos metų saugojo valstybę nuo išorės priešų.

Lietuvos kariuomenės šventė, lapkričio 23 d., artimai surišta su Vasario 16-ta. Vasario 16-tos aktu buvo paskelbtas Lietuvos valstybės atstatymas, bet tą aktą įvykdyti, valstybės galią įgyvendinti ir ją apginti teko sunkiausiose sąlygose kuriamai Lietuvos kariuomenei. Jeigu nebūtų atsiradę savanorių, jei jie nebūtų sulaukę daug skaitlingesnių ir galingesnių priešų, nebūtų buvę nepriklausomos Lietuvos. Lietuva gal būtų likusi Sovietų Sąjungos dalimi, bet greičiausia būtų atitekusi Lenkijai, kaip tarpkario laikotarpiu jai buvo atitekusi Vakarų Ukraina. Jei nebūtų buvę nepriklausomos Lietuvos, nebūtų ir jos pasiekimų bei laimėjimų visose tautos ir valstybės gyvenimo srityse, kuriais ir dabar tauta didžiuojasi ir kurie šiuo sunkiu ir ilgu okupacijos

*Iš Lietuvos bekrastės — aidžios kaip baltų jūra,
Lig pat Juodųjų marių linguodavo keliai,
Paskui jų pilys griuvo, aukšti dievai paniuro,
Bet dar žydėjo rūtos, kvepėjo dobilai.*

*Tiek sykių gimė mirę, išraižę jūras buvo,
Ir pragarą, ir dangų, ir šviesulius savus
Turėjo — visą žemę ir žemėj nepražuvo,
Kartodami tik vieną: m e s — ž m o n ė s
L i e t u v o s .*

*Ir aš buvau atėjęs, girdėjau Donelaitį,
Man Baranauskas sakė, taip progiesmiu vos-vos,
Kur būtum, ką darytum, sūnau, Aušrinė teka,
Ir Saulė ir Mėnulis — t a u t o m s i š
L i e t u v o s .*

*Čia nemirtingos žvaigždės ir kregždės nemirtingos,
Dangus čia nemirtingas ir ažuolo šerdis,
Čia savo šviesių galvą guldaui vaizduos didinguos,
O tu girdi kaip plaka a u k o j a m a š i r d i s .*

*Tai ne gegutės balsas, apverkti pasiruošęs,
Tai marių vėjai neša melodijas skaisčias,
Į vieną ima jungtis dangaus ir žemės grožis.
Simfonijoj prapuola v i r š u s i r a p a č i a.*

*O kartais regis skaidriai žydroj padangėj medis.
Virš Baltijos išskėtęs pražydušias šakas,
Lai jį apspinta žmonės, vilties dar nepraradę,
Ir tiesia į aukštybę p a l a i m i n t a s
r a n k a s.*

* * * *

• POETAS SIGITAS GEDA yra vienas iš Persitvarkymo sąjūdžio iniciatyvinės grupės narių. Viešėdamas JAV, buvo stabelėjęs ir Filadelfijoje, kur padarė pranešimą apie dabartinius įvykius ok. Lietuvoje. Asmeniškame pasikalbėjime prisiminė "Karį" ir įteikė porą jam eilėraščių.

laikotarpiu jai yra tapę neišsenkamu tvirtybės šaltiniu.

Yra buvę žiaurių kovų, kur kovėsi milžiniškos armijos ir žuvo daugybė karių, bet tie karai nieko neišsprendė ir nė vienai pusei neatnešė kokių nors reikšmingų teigiamų rezultatų. Pirmasis pasaulinis karas pagrindinėms dalyvavusioms galybėms, net ir toms kurios jį laimėjo, padarė daugiau žalos negu atnešė gero. Praėjusios Veteranų šventės metu teko išgirsti mintį, kad **žuvusių auka įprasminti turi tie, kurie lieka gyvi.** Lietuvos nepriklausomybės kovose kritusių auką likę jų kovos draugai ir visa tauta pilnai įprasmino laisvos Lietuvos kūryba bei pažanga, kuri paliko šviesų laisvės metų vaizdą ateities kartoms.

Savanorių žygiai ir nepriklausomybės karai toms kartoms taip pat paliko kovos už laisvę pavyzdį ir tuo pačiu įpareigojo, atėjus tinkamai progai, imti ginklą ir būti vertais savo protėvių kovotojais.

Atkuriant nepriklausomą Lietuvą, stiprus tautinio atgimimo sąjūdis jau buvo pažadinęs tautą ir ją paruošęs savistoviam gyvenimui. Jauni savanoriai buvo persiėmę tautinio atgimimo dvasia, bet jiems labai trūko aiškios ir paveikios lietuviškos karinės tradicijos. Tiesa, Vasario 16-tos aktu paskelbus Lietuvos valstybės atkūrimą, o ne naujos steigimą, tuo pačiu ir jos kariuomenę teko laikyti senosios Lietuvos kariuomenės įpėdine ir tradicijų paveldėtoja. Atsišaukime į tautą Mykolo Sleževičiaus vyriausybė, šaukdama savanorius, iškėlė senovės Lietuvos karių pavyzdį ginant savo kraštą nuo priešų: "Drąsiai be baimės, kaip mūsų tėvai ir sentėviai, užstokim priešams kelią, pakelkim žygį už mūsų motiną tėvynę, už Lietuvos Valstybę!" Nepriklausomos Lietuvos pulkų vėliavos su baltu vyčiu raudoname lauke skelbė jų ryšį su senosios Lietuvos kariuomene, nes po šia vėliava ji kovėsi Žalgirio mūšyje ir visuose karuose iki paskutiniojo padalinimo ir senosios valstybės galo.

O vistiek senosios kariuomenės tradicijos po 120 metų carinės Rusijos okupacijos buvo taip nutolę ir išblukę, kad jos jau nebesudarė gyvo ir paveikaus akstino atkuriant nepriklausomos Lietuvos kariuomenę. Daug artimesnis buvo 1863 m. sukilimas, nuo kurio buvo praėję 55 metai. Tada dar buvo gyvų to sukilimo veteranų. Savanoris Stasys Butkus savo atsiminimuose *Vyrai Gedimino kalne* rašo, kad jam išvykstant į Lietuvos kariuomenę: "Mane palydėti į Šiaulius, į geležinkelio stotį, pasisamdžiusi roges, atvyko buvusi knygnešė, teta Ona. Taip pat mane išlydėti atėjo ir senukas elgeta Kazys Nomeika, buvęs 1863 m. sukilėlis. Jis įteikė man 10 markių, sakydamas: 'Vai, keli, mes seni jau nebegalime eiti ginti Lietuvos.

Taigi priimk nors šią mano dovaną. Kelionėje pravers' " (p. 85).

Tačiau 1863 m. sukilimas tuo laiku lietuvių vynuomenės daugumos buvo klaidingai vertinamas. Kadangi sukilimas vyko artimoj sąjungoj su Lenkija, daug kam atrodė, kad jo tikslas negalėjo būti kitas kaip tik senosios, jungtinės Lenkijos - Lietuvos respublikos atstatymas. Iš tikro toks buvo 1831 m. sukilimo tikslas, bet 1863 m. Lietuvos sukilime vyraujanti radikali kryptis jau siekė iškovoti lietuvių tautai teisę ir galimybę pačiai spręsti savo likimą. Tai mes žinome iš vieno gambiausių ir drąsiausių sukilimo vadų kun. Antano Mackevičiaus pareiškimų jį rusams tardant. Bet 1918 m. tai buvo mažai kam žinoma ir todėl Lietuvos kariuomenę tada reikėjo kurti iš naujo ne tik organizacinę ir ginklavimo plotmę, bet taip pat ir dvasinę, be savų karinių tradicijų ir pavyzdžių, kurie teiktų tvirtybės ir pasitikėjimo.

Įdomu, kad šiuo metu Lietuvoje 1863 m. sukilimas reiškia daugiau negu jis reiškė atkuriant Lietuvos kariuomenę po Pirmojo pasaulinio karo. Š. m. lapkričio 8 d. Hartfordo *Tėvynės garsų* radijo programa perdavė Vytauto Skuodžio liudijimą Amerikos kongrese. Ten jis pasakė, kas jį ragino įsijungti į Lietuvos žmogaus ir tautos teisių sąjūdį. O tai buvo jo pačio šeimos kovotojų už laisvę pavyzdys. Vienas jo protėvių buvo 1863 m. sukilėlis, buvo išvarytas į Sibiro katorgą ir ten mirė, o keli jo dėdės buvo Lietuvos kariuomenės savanoriai. Šis pareiškimas rodo, kokią didelę reikšmę praeities kovų už laisvę tradicijos dabar turi Lietuvoje.

Dabartiniu sunkiu ir kruvinu mūsų krašto istorijos laikotarpiu 1941 m. birželio sukilimas ir 1944-52 m. partizanų karas papildė lietuvių tautos kovų už laisvę tradicijas naujais pasiryžimo pasiaukojimo ir didvyriškumo pavyzdžiais, deja daugiausia skaudžiais ir tragiškais. Visos šios tradicijos yra glaudžiai tarpusavyje susiję. 1941 m. sukilėlių būriams visoje Lietuvoje daugiausia vadovavo Lietuvos kariuomenės atsargos karininkai bei puskarininkai, o pati dar tik paviršutiniškai susovietinta Lietuvos kariuomenė sukilo Vilniuje, Varėnos ir Pabradės poligonuose. Sukilę Lietuvos kariuomenės daliniai ir paskiri kariai sudarė pagrindinę jėgą Vilniaus išvadavime. Tad nepriklausomos Lietuvos kariuomenės istorija nesibaigia jos susovietinimu ir pavertimu Raudonosios armijos 29tu teritoriniu korpu, bet apima jos dalyvavimą 1941 m. birželio sukilime.

Dar daugiau. Lietuvos partizanai 1944 - 52 m. kare rėmėsi Lietuvos kariuomenės tradicijomis. Kaip matome partizanų nuotraukose, patalpintose Kęstučio Girniaus knygoje *Partizanų kovos*

LIETUVOS GINKLUOTŲ JĖGŲ KŪRIMOSI 70 METŲ SUKAKČIAI

B. B.

1988 metų pradžioje minėjome Lietuvos valstybės nepriklausomybės atstatymo 70 metų sukaktį — su ja glaudžiai susijusi ir karinių jėgų pradžia, kuri bent bendrybėmis paminėtina.

Kilus I pas. karui, lietuviai buvo mobilizuojami į kariuomenes tų valstybių, kuriose tuo laiku jie gyveno — Rusijos, Vokietijos, Anglijos, J.A.V. ir kt. Atskirų lietuvių vienetų niekur nebuvo, tik į karo pabaigą Rusijoje po 1917 m. kovo revoliucijos lietuviai kariai pradėjo grupuotis. Dauguma lietuvių tarnavo rusų kariuomenėje (dalis jų pateko į vokiečių nelaisvę), su mažomis išimtimis, eiliniaus kareiviais. Į karo mokyklas lietuvių pateko mažas skaičius, nors jau nuo 1905 metų lietuviai ir buvo priimami į kai kurias karo mokyklas. Karui prasidėjus, dėl karininkų stokos rusų kariuomenėje lietuviai buvo priimami į trumpalaikius karininkų paruošimo kursus. Daugiausiai lietuvių karių buvo XII armijoje Rygos apylinkėje ir Minsko karinėje apygardoje, todėl, susidarius Rusijoje revoliucinei vyriausybei, lietuviai kariai (kaip ir kitų tautybių) organizavosi į būrius, rinko iš savo tarpo komitetus. Petrapilio įgulos lietuvių karių iniciatyva (komiteto pirmininku buvo karo valdininkas A. Žilinskas), 1917 m. birželio 7 d. buvo sušauktas Petrapilyje pirmas lietuvių karių, tarnavusių rusų kariuomenėje, atstovų suvažiavimas, į kurį atvyko 78 kariai, atstovavę apie 16,000 susiorganizavusiems lietuvių kariams. Tuo metu Rusijos kariuomenėje galėjo būti apie

25,000 lietuvių karių (L.E. XVI, psl. 53). Suvažiavimas išrinko Lietuvių karių sąjungos centrinį komitetą, susidedantį iš 16 narių, su pirmininku J. Laurinaičiu, vicepirm. A. Žilinsku, sekr. Elisonu. Suvažiavimas baigėsi birželio 11 d. su vienbalsiai priimtomis rezoliucijomis: reikalauti Lietuvai nepriklausomybės su Vilniaus, Kauno, Suvalkų sujungtomis gubernijomis ir Mažosios Lietuvos sritimi, valdant Laikinajam Lietuvos Vykdomajam Komitetui; Lietuvos ateitį ir valdymosi formą apsprendžia patys lietuviai; Lietuvos nepriklausomos valstybės klausimas yra tarptautinis; lietuviai kariai, kaip Lietuvos Tėvynės sūnūs, visomis savo jėgomis pasiryžę ginti Lietuvos laisvę ir lietuvių tautos statomus reikalavimus /pilnas tekstas žiūr. K. Ališauskas *Kovos dėl Lietuvos Nepriklausomybės 1918 - 1920 m.* psl. 15-16/. (Tuo pačiu laiku Petrapilyje vyko Lietuvių Tautos Tarybos seimas, kuriame kariai dalyvavo kaip teisėti atstovai.). Susirinkime nutarta organizuoti atskirus lietuvių karių dalinius, kad laikui atėjus grįžtų į Lietuvą kaip ginkluota jėga Lietuvos Nepriklausomybės atstatymui. Svarstyta Lietuvos valstybės politinė ateitis. L.K.S. centrinis komitetas stengėsi sujungti atskirus lietuvių karių komitetus, nurodė jiems veikimo kryptis, pasirūpino išleisti laikraštį *Laisvės žodis*, kurio pirmas numeris išėjo 1917.VII.13 Rygoje, spausdintas XII armijoje buvusiu lietuvių karių komiteto pastangomis.

Lietuvoje ir Tomo Remeikio *Opposition to Soviet Rule in Lithuania 1945 - 1980*, jie kiek įmanydami naudojo Lietuvos kariuomenės uniformas, laipsnius ir ženklus. Jiems vadovavo Lietuvos tikrosios tarnybos ir atsargos karininkai, viršilos ir puskarininkai. Jie laikė save Lietuvos kariuomene, tad ir mes turėtume juos taip laikyti. Tokiu būdu atgimusios Lietuvos kariuomenės istorija, prasidėjusi 1918 m. rudenį Vilniuje, baigiasi 1965 m. gegužės mėnesį kovoje kritus Antanui Kraujeliui, paskutiniam žinomam partizanui.

Partizanų karas baigėsi, bet tauta liko gyva ir atspari. Sprendžiant iš kaikiurių Lietuvos jaunimo pasisakymų, ginkluotos kovos už laisvę mintis tebėra gyva jo sąmonėje.

Nežinome, kada ir kokiose aplinkybėse ateis Lietuvos išsivadavimas. Greičiausia su juo bus surištas koks nors ginkluotas susidūrimas. Tačiau jei

išsivadavimas ir įvyktų taikingai, neišvengiamai ateis momentas, kada reikės imti ginklą ir stoti Lietuvos sienų sargyboje. Nors kiek tik įmanoma reikia vengti karo ir siekti taikos, bet realiame pasaulyje, koks jis yra, be Lietuvos kariuomenės atkūrimo nebus ir laisvos Lietuvos. Lietuvių tauta pasaulyje nėra ir nebus palikta nuošaliai. Jei jos jaunimas nenorės ir toliau kovoti už sovietinės imperijos plėtimą kur nors Afganistane, ar ginti Lenkijos sienas prie Oderio ir Neisės upių, jam teks atėjus tinkamam laikui ryžtis kovai už savo tautos laisvę. Taip buvo atkuriant Lietuvą 1918 metais, kitaip negalės būti ir ateityje. Tačiau ateityje atkuriamai Lietuvos kariuomenei bus tiek lengviau, kad ji galės remtis savanorių žygių, 1941 m. birželio sukilimo ir partizanų kovų karinėmis tradicijomis, kurios stiprins jos karius ir ragins juos sekti tėvų ir protėvių pavyzdžiu kovoje už Lietuvos laisvę.

1917 m. liepos 25 d. buvo sudaryta komisija iš karin. Bylos, kan. Laurinaičio ir St. Šilingo rūpintis lietuvių karių organizavimu Rusijoje.

Lietuvių batalionas Vitebske

“...visiems jau pagriso, nusibodo tarnauti svetimiems dievams. Visų buvo jaučiama, jog ateina laikas, kada ir mažos pavergtos tautos galės atgimti ir kurti savo krašto gerovę”. Savo atsiminimuose rašė vyr. ltn. Jonas Pupkys, 1917 m. balandžio 8 d. dalyvavęs pirmame lietuvių karių susirinkime Kijeve, kuriame tarp kitko buvo nuspręsta steigti lietuvių karių dalinius “...kurie galėtų priminti pasauliui senutės Lietuvos vardą”. (M.Ž. Nr. 1, psl. 68). Tokiu obalsiu po 1917 m. kovo 11 d. perversmo Rusijoje buvo leista organizuotis tautiniams daliniams Rusijos kariuomenėje. Pradėję organizuotis lenkai į savo dalinius verbavo ir priėmė Romos katalikus. Daugelis lietuvių karių, nenorėdami pakliūt į frontą, iš rusų dalinių perėjo pas lenkus. Ukrainoje organizuojamoje Musnikio divizijoje 1917 m. gegužės pabaigoje prisirinko apie 700 lietuvių karių, kurie sudarė atskirą dalinį, vadovaujamą kap. Pangonio. Birželio pradžioje atskiras lietuvių dalinys buvo priskirtas XX korpo 11-tam suomių pulkui. Lietuvių padėtis buvo bloga — be aprūpinimo ir ginklų lietuviai buvo siunčiami į frontą darbams. Pačių lietuvių pastangomis buvo išsirutinta teisė vadintis “Atskiru lietuvių batalionu”. Jo vadu buvo paskirtas sursusėjęs vokiečių plk. Himelman, jo padėjėju kar. Juozapavičius, (XX korpo vado įsakymu) kuris faktinai vadovavo batalionui (Galicijoje, Nosovo vietovėje). Batalioną sudarė trys šaulių ir viena sunk. kulkosvaidžių kuopos, artilerijos dalinys, ryšių ir ūkio būriai. Atvykus batalionan daugiau lietuvių karininkų, susidarė gerai organizuotas ir drausmingas lietuvių dalinys. 1917 m. rugpjūčio 24 d. išleistas pirmas bataliono įsakymas. Apie tai gerai žinojo XX rusų korpo vadovybė, todėl po 1917 m. spalio bolševikų revoliucijos XX korpo vado įsakymu lietuvių b-nas su rusų daliniais turėjo žygiuoti Mogilevo link užkirsti kelią iš Petrapilio ateinantiems bolševikams. Atskiras lietuvių batalionas, pasiekęs Oršos apylinkę, dėl geležinkeliečių streiko sustojo ir atsakė dalyvauti rusų pilietiniame kare. Susidėjęs aplinkybėmis, bolševikai infiltravo Mogilevo rusų dalinius, tuo būdu buvo išvengta ginkluoto susidūrimo, gi lietuvių batalionas ten išbuvo iki gruodžio pabaigos, kai Vitebsko valdžia pakvietė lietuvius atvykti miesto apsaugai, nes rusų kariuomenė išsisklaidė, kareiviai, bėgdami iš fronto ir atsargbos dalinių pakeliui plėšė. 1917 m. gruodžio 24 d. dviem geležinkelio ešalonais iš Oršos lietuvių

batalionas atvyko į Vitebską, kur rado apie 170 lietuvių karių komandą su kar. Kundrotu, kuri prisijungė prie atvykusio lietuvių bataliono. Plk. Mielman’ui iš b-bo vado pareigų pasitraukus, bataliono vadu buvo išrinktas kar. S. Nastopka, jo padėjėju ir toliau pasiliko kar. Juozapavičius. Batalionas pavyzdinai tvarkėsi, neprisidėjo prie rusų vidaus konfliktų, stropiai vykdė įgulos sargybų tarnybą ir palaikė mieste tvarką. Senas Vitebskas, Gedimino laikais priklausęs Lietuvai, dabar vėl buvo lietuvių karių saugomas.

1918 m. vasario mėn. buvo pradėta formuoti rusų raudonoji armija, todėl kitos kariuomenės dalys turėjo būti demobilizuotos. Bolševikai norėjo Vitebsko lietuvių batalioną įjungti į raudonąją armiją. Lietuviams atsisakius, 1918 m. kovo 14 bolševikų valdžios buvo įsakyta per 10 dienų lietuvių karių batalionui išsiformuoti. Kai 1918 m. kovo 3 d. rusų bolševikų vyriausybė Lietuvos Brastoje pasirašė su vokiečiais taikos sutartį, lietuviai pasiuntė pas vokiečius delegaciją, kad leistų lietuvių karių batalionui su ginklais grįžti į Lietuvą, kuri tuo metu buvo vokiečių okupuota, nors Vasario 16 d. Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimo akto ir nedraudė. Vokiečiai nesutiko įsileisti Lietuvon Rusijoje buvusių lietuvių karių. Vitebsko lietuvių karių bataliono demobilizacija baigėsi 1918 m. balandžio 24 d. visas b-no turtas buvo išdalintas Vitebsko lietuvių komitetui ir vietos rusų valdžiai. Bataliono kariai, pavieniai grįžę Lietuvon, daugumas stėjo svanoriais į besikuriančias Lietuvos karines jėgas, dalis buvo vokiečių sulaikyti ir pasiūsti į belaisvių stovyklas.

Lietuvių B-nas Smolenske

Lietuvių Karių S-gos Centrinio Komiteto komisijos rūpesčiu (Byla, Laurinaitis, Šilingas) iš Rusijos Karo Ministerijos buvo gautas leidimas (1917 m. lapkričio 10 d. telegrama Nr. 46286) Smolenske organizuoti lietuvių karių pulką, gi gruodžio 5 d. Minsko karo apygardos viršininkas įsakė visus Minsko karo apygardos lietuvius karius siųsti į Smolenske organizuojamą Lietuvių atsargos batalioną, kurio vadu paskyrė plk. Kubilių. Jis, atvykęs gruodžio 8 d., jau rado Smolensko “Londono” viešbutyje, “Lietuvių pulkų organizavimo komisijos skyrių” su Gužu, Vėgeliu, Žilinsku ir 30 lietuvių karių. Plk. Kubilius išsirutino “Koporsko” pulko apleistas kareivines, kuriose gruodžio 15 d. įsikūrė pirmieji lietuvių b-no kariai. Čia rinkosi atvykę lietuviai kariai iš kitų rusų dalinių (dviejų latvių brigadų ir atsargos pulko), iš lenkų korpo ir kt.

Pradžioje b-nas neturėjo priemonių ir aprūpinimo; padėtį pagerino Smolenske buvęs “Vi-

lijos” fabriko direktorius Jesaitis, duodamas b-nui arklių, vežimų, virtuvę ir kitų būtiniausių reikmenų. Tokiu būdu b-nas galėjo apsirūpinti maistu, kuru ir kt. poreikiais. Gruodžio pabaigoje lietuviai kariai patys susitvarkė apleistas kareivines — turėjo pastogę, šilimą ir maistą. Tuo metu batalione buvo susirinkę apie 600 lietuvių karių ir sudarė keturias šaulių kuopas su ūkio ir ryšių daliniais. 1918 m. sausio mėn. lietuvių b-no kariai pradėjo eiti įgulos sargybų tarnybą, gi vietinės lietuvių kolonijos pagalba buvo vykdomas karių švietimas. Gautos miesto keturklasės mokyklos patalpos su mokymo priemonėmis, vėliau švietimo pamokos persikėlė į b-no patalpas. Buvo bendrai mokomi norintys pramokti skaityti, rašyti, skaičiuoti, Lietuvos istorijos, geografijos. Specialiems dalykams buvo atskiros grupės, pagal klausytojų išsilavinimą. Pagal galimybę buvo vykdomas mažų dainų karinis paruošimas.

1918 m. sausio 31 d. buvo paskelbta rusų kariuomenės demobilizacija ir pradėta organizuoti raudonoji armija, į kurią įsijungti buvo agituojami ir Smolensko bataliono kariai. Jiems atsisakius, vasario 28 d. buvo nutrauktas batalionui aprūpinimas. Paaikšėjus, kad bataliono išsilaikymo galimybės mažėja, dalis karių, apsirūpinę dokumentais, pavieniui išvyko į Lietuvą, o dalis dėl geresnių gyvenimo sąlygų savanoriais perėjo į raudonąją armiją. 1918 m. kovo 5 d. iš Minsko apygardos štabo gautas įsakymas Smolensko lietuvių batalionui demobilizuotis ir paskirta likvidavimo komisija. Vengdami bolševikų persekiojimo, dalis karių pasiliko iki likvidavimo pabaigos — balandžio 8 d. Maisto produktų turėta pakankamai, kurą su apranga pasiėmė bolševikai. Smolensko Lietuvių bataliono kariai po likvidacijos neorganizuotai grįžo į Lietuvą.

Batalionas gyvavo nuo 1917 m. gruodžio 5 d. iki 1918 m. balandžio 8 d. Apie jo buvimą kpt. Šernas savo atsiminimuose (M.Ž. Nr. 3, psl. 93) rašo: „... trumpos ir nekaringos bataliono dienos buvo apsuptos geležine bolševikų norų siena... veikimo tikslas — surinkti iš visos Rusijos lietuvius karius ramiam poilsiui ir pakurstyti tą mažą Tėvynės meilės kibirkštėlę, kad progai atėjus grįžti Lietuvon, praskinti kelią tremtiniais ir patiems parvykus tėviškėn sudaryti tvirtą Lietuvos apsaugai branduolį įsijungiant į gyvąją lietuvių pajėgą — kariuomenę.“

Lietuvių batalionas Rovne

1917 m. pabaigoje, jau anksčiau minėtoms aplinkybėms susidėjus, iš Ukrainos fronto rusų dalinių Rovno mieste susibūrė lietuviai kariai, sudarydami atskirą batalioną, kuriam vadovavo karo vald. Černeckis. 1918 m. gegužės mėn. jam išvykus Lietuvon,

batalionui vadovavo kar. Adamkavičius. Iš 800 kareivių ir 20 karininkų buvo sudarytos keturios šaulių ir viena sunkiųjų kulkosvaidžių kuopos.

Po 1918 m. kovo 3 d. bolševikų — vokiečių taikos sutarties bolševikai iš Rovno miesto pasitraukė, jų įkandin atėjo vokiečiai, kur rado nepasitraukusius lietuvių, ukrainiečių ir totorių dalinius. Jiems pavedė eiti įgulos sargybų tarnybą. Įsakymai ir tarnybiniai pavadinimai buvo rašoma ukrainietiška vidaus tvarka ir komandos lietuvių dalinyje — lietuviškai.

Rovno lietuvių komitetui padedant, 1918 m. vasarą daugumas lietuvių karių grįžo Lietuvon (Rovnas — didelis geležinkelių mazgas, turintis tiesioginę liniją su Vilniū, tuo metu buvo vokiečių rankose), gi rugsėjo 4 d. Martyno Yčo pastangom, iš vokiečių gautu atskiru ešalonu likusieji Rovno lietuvių bataliono kariai su 19 karininku išvyko į Vilnių. Daugumą bataliono turto paėmė vokiečiai, tik pasilikusius 6 šautuvus ir dvi lauko virtuves atvykę Vilniūn perdavė besiorganizuojančiam 1 (Gedimino) pėst. pulkui. Dauguma karių stjo savanoriais į besikuriančias Lietuvos ginkluotas jėgas.

Lietuvių dragūnų divizionas Valke (geležinkelio mazgas ant Latvijos-Estijos sienos)

1917 m. gruodžio 9 d. kar. J. Mikuckio rūpesčiu iš II rusų armijos vadovybės buvo gautas leidimas prie 17-tos suomių kavalerijos divizijos formuoti atskirą lietuvių kavalerijos eskadroną ir 1918 m. sausio 27 d. — divizioną Valke (Valga). 1917 m. gruodžio 14 d. iš 20-to suomių dragūnų pulko pirmieji atvyko į Valką 20 lietuvių su arkliais, ginklais ir apranga. Netrukus atvykę lietuviai iš įvairių ginklų rūšių rusų dalinių sudarė pilno eskadrono sąstatą su 120 karių ir 83 arkliais. 1918 m. vasario 21 d. buvo pradėtas organizuoti antras eskadronas (diviziono pradžia). Visą reikalingą aprūpinimą lietuvių divizionas gavo iš 17-tos rusų kavalerijos divizijos, nes lietuvių divizionas taktiškai (operatyviniai) priklausė rusų 17-tai kavalerijos divizijai. Lietuvių dragūnų diviziono organizavimosi pabaigoje buvo daugiau kaip 200 karių su arkliais ir pilnu aprūpinimu.

1918 m., kovo 3 d. po bolševikų-vokiečių karo paliaubų sutarties, 17-ta rusų kavalerijos divizija pasitraukė į Pakovą, palikdama lietuvių kavalerijos divizioną Verro miestelyje, kurį užėmė vokiečiai ten buvusį lietuvių dalinį nuginklavo, pažadėdami išgąstintą divizioną perkelti į Lietuvą. Pakeliui, ties Ryga, visus lietuvius karius, kaip belaisvius apstatę ginkluotomis sargybomis, nuvežė į Vokietiją belaisvių stovyklon. Vieniems anksčiau, kitiems net po 8 mėnesių pavyko grįžti Lietuvon.

Nepriklausomybės kovose lietuvių kavalerijos

diviziono kariai buvo renkami į kavalerijos "Geležinio vilko" šimtines.

Lietuvių Vytauto Didžiojo batalionas Sibire

Po 1917 m. kovo 11 d. perversmo Rusijoje, pietinėje Uralo dalyje, Čeliabinske, buvusių lietuvių komiteto rūpesčiu, buvo gautas leidimas iš gen. Janin'o (toje srityje jo vadovybėje buvo sąjungininkų kariuomenė kovai su bolševikais) prie lenkų pulko organizuoti lietuvių karių kuopą; aprūpinimas iš lenkų pulko, kuriam vadovavo lietuvis (žemaitis) plk. K. Rumša. 1918 m. rugpjūčio mėn. kuopoje buvo 116 lietuvių karių ir 3 karininkai. Kuopose vadu buvo kar. Linkevičius.

Iš vakarų artėjant bolševikams, lenkų pulkas kartu su lietuvių kuopa buvo perkeltas į Novosibirską, kurį pasiekė gruodžio mėn. Vietinės lietuvių kolonijos komiteto paraginti, 1919 m. birželio 27 d. pradėjo formuoti atskirą lietuvių karių batalioną, kuriame buvo apie 500 karių ir apie 30 karininkų. Pavadintas Lituvių Vytauto Didžiojo batalionu, sudarė tris šaulių, vieną sunkių kulkosvaidžių kuopas, ryšių, ūkio ir raitų žvalgų komandas. Kariai dėvėjo atskirą uniformą su lietuvių tautiniais ženklais. Į organizuojamo b-no lietuvių karių tarpą pateko 94 lietuviai, buvę komunistų partizanai.

1919 m. lapkričio mėn. susidėjęs nepalankioms aplinkybėms, sąjungininkų vadovybė nusprendė iš Sibiro per Vladivostoką savo dalinius vienabėgiu geležinkeliu pergabenti į Europą, jų tarpe ir lietuvių batalioną, kuris 1919 m. lapkričio 18 d. pasikrovęs į vagonus iš Novosibirsko iškeliavo link Barnaulo. Dėl didelio geležinkelio apkrovimo lietuvių b-nas dviem savaitėm turėjo vagonuose stovėti Čerėponovo geležinkelio stotyje (apie 100 km. į šiaurę nuo Barnaulo). Čia 1919 m. lapkričio 25 d. į 26 d. naktį lietuvių b-ne buvę komunistai, susitarę su vietiniais komunistų partizanais, užpuolė po pratimų vagonuose miegančius karius, nuginklavę paėmė į nelaisvę apie 460 karių, nusivarė į Čerenuškino kaimą, kur gruodžio 9 d. nužudė 8 karininkus ir tris kareivius, likusius lietuvius karius prievarta įjungė į 312 bolševikų pulką. Dalis V.D. b-no karių įvairiais keliais vėliau grįžo į Lietuvą.

Lietuvių lauko ligoninė Besarabijoje

1918 m. sausio 5 d. Oesoje buvo sušauktas lietuvių karių susirinkimas suorganizuoti lietuvių karių dalinį. Neatsiradus didesniai karių kiekiui, nutarta suburti esamus Besarabijoje prie IX armijos 26 kopo karo lauko ligoninės 226 Ungeny miestelyje. Susirinkus reikiamam skaičiui lietuvių, buvo perimta viena ligoninė, ir kovo mėn. pabaigoje lietuviai

perėmė šalimais buvusią antrą. Ligoninių personalą sudarė 6 lietuviai gydytojai su virtuvės ir skalbyklos darbininkais, pagalbinis medicinos personalas buvo sudarytas iš susirinkusių 275 lietuvių karių. Vėliau karininkai su kareiviais išvyko į Rovne organizuojamą lietuvių karių dalinį. Ligoninę su inventorium lietuviai norėjo pergabenti į Lietuvą, bet 1918 m. birželio mėn. pabaigoje ligonines perėmė rumunai o lietuviai per Rovną sugrįžo į Lietuvą.

Mažosios Lietuvos kariai

Pirmojo pas. karo metu vokiečių kariuomenėje tarnavo Mažosios Lietuvos lietuviai. Karui pasibaigus, buvo demobilizuota vokiečių kariuomenė, iš kurios nežymus skaičius lietuvių karių atvyko į organizuojamą Lietuvos kariuomenę.

Anglijos lietuviai kariai

Pirmo pasaulinio karo metu Anglijos kariuomenėje tarnavo keli šimtai lietuvių, kurių dalis, karui pasibaigus, atvyko į Lietuvos kariuomenę savanoriais jau 1919 m.

J.A.V. lietuvių kariai

J.A.V. kariuomenėje I pas. karo metu tarnavo daug lietuvių. Karui pasibaigus buvo kilusi mintis suorganizuoti lietuvių karių legioną ir pasiųsti į besikuriančią Lietuvą. Gražūs planai nepavyko. Buvo suorganizuoti "Liuosybės Sargų būreliai". Vietoje karinės pagalbos J.A.V. lietuviai labai daug padėjo besikuriančiai Lietuvai medžiaginiai.

Lietuvių karių daliniai organizavosi patriotiniais tikslais, tikėdami, kad galės grįžti organizuotai, su ginklais, į nepriklausomybę atkuriančią Lietuvą. Kad nesukeltų bolševikų pasipriešinimo, telkimosi į tautinius dalinius priešastimi buvo skelbiama dėl geresnių gyvenimo sąlygų, Vokietija 1918 m. pavasarį dar jautėsi pajėgi išlaikyti okupuotą Lietuvą. Lietuvių dalinius ir atskirus karius jie laikė kenksmingais, todėl pasitaikiusius atskirus lietuvius karius ir 1918 m. kovo mėn. grįžtantį Lietuvos dragūnų divizioną nuginklavo. 1918 m. pradžioje pradėjus steigti raudonąją armiją, bolševikai bandė Rusijoje esančius lietuvių dalinius prisijungti. Lietuviams nesutikus, jie buvo laikomi kaip svetimų pažiūrų kariai ir vėliau juos išformavo (Smolensko b-ną 1918 m. kovo 5 d.). Nežiūrint sunkių aplinkybių 1918 m. nepriklausomybę atkuriančioje Lietuvos žemėje, nors ir vokiečių okupuotoje, buvo šimtai iš visur grįžusių lietuvių karių, pasiryžusių atstatyti Lietuvos valstybės nepriklausomybę. Dauguma pradžioje

organizavo saviginos ginkluotas grupes ir joms vadavo.

Kai 1918 m. sausio 15 d. Lietuvos Valstybės Taryba Vilniuje svarstė vidaus apsaugai milicijos sudarymo klausimą, lietuviai kariai, grįžę į Lietuvą iš kitų kariuomenių, daugumoje savo iniciatyva ėmėsi organizuoti apsaugos būrius prieš plėšikus — iš vokiečių nelaisvės pabėgusius ir Lietuvoje besislapstančius rusus karius “plenikus”, darbo batalionų darbininkus ir savavaliaujančius okupantus vokiečius, kurie be atodairos plėšė gyventojus. ”Pasidarė aišku, kad karas eina galop”, savo atsiminimuose rašė J. Petraitis, 1918 m. birželio pradžioje iš Tifliso atvykęs į Vilnių. (Atsiminimai *Laisvę ginant* psl. 11) “...pirmiausiai nužygiavau į Lietuvos Tarybą,...kitą dieną išvažiavau į Radviliškį, kur pirmiausiai sutinku vokiečių šnipą, rusų kariuomenės dezertyrą, prieš karą už plėšikavimą sėdėjusį kalėjime, — bekalbant prasitariau, kad vokiečiams ateina galas. Pasirodė, kad jis Šiaulių ir Kedainių apskrityse turi daug galios, dėl vieno jo žodžio žmogus gali būti sušaudytas ar pakartas. Toliau pasilikti Radviliškyje buvo pavojinga, ...išvažiavau į Šiaulius...svečiuose pas Č. Milvydą (vėliau buvo paskirtas Šiaulių apskrities viršininku) sutikau prof. Čepinskį, kuris buvo atvažiavęs iš Vilniaus. Pradedame diskutuoti, kas reikės daryti vokiečiams susproguos. Nutarėme, kad kol centras Vilniuje susiorganizuos... skubėti įkurti valsčiuose ir apskričiuose savivaldybes... perimti iš vokiečių vietos tvarkymą, neduot vokiečiams išvežti paskutinio mūsų turto, o svarbiausia apsiginti nuo plėšikų, kurie pradėjo smarkiai siausti. ...Šiauliuose sutinku

daug iš Rusijos grįžusių karininkų (1918 m. liepos mėn.) — Kurkauską, Pranculį, Mačiulį ir kt. ...Pradedame tartis. Nutariame veikti. ...Šiauliuose “draugas” Grybas jau buvo pradėjęs organizuoti žemaičių raudonarmiečių pulką. Raudonieji nesnaudžia....lapkričio pabaigoje nuvykau į Vilnių ... Vidaus reikalų ministeris paskyrė mane Šiaulių apskrities policijos vadu”. Grįžęs į Šiaulius J. Petraitis su Šiaulių apskrities viršininku Č. Milvydu pradėjo organizuoti apsaugos būrius. “...Radviliškio mieste lyje buvo pavesta tik ką grįžusiems iš Rusijos kar. Andriui Butkevičiui ir Martynui Jakobsonui suorganizuoti apsaugos būrį, vėliau Kelmėje, Šiauliuose, Stačiūnuose ir kitur, ... lygiagrečiai vykdėme savivaldybių rinkimus, ...iš vokiečių supirkinėjome ginklus... Plėšikus, gal kiek ir žiauriomis priemonėmis, tačiau nuraminome”.

1918 m. sausio 16 d. sudaryta Krašto Apsaugos Komisija milicijai organizuoti, kuri liepos pradžioje pakvietė kar. Kubilių sudaryti organizacinį planą su darbo instrukcijomis. Tuo tarpu L. V. T. Vilniuje slaptai (nuo vokiečių) registravo į Lietuvą parvykusius lietuvius karius savanoriais (pastebėtina, kad tuo laiku Lietuvoje organizavosi raudonarmiečiai, vokiečių “Freicorps” ir lenkų-lietuvių-gudų suvienytoji divizija. Šių kariuomenių agentai dėjo pastangas, kad lietuvių kariuomenė nesusiorganizuotų). 1918 m. kovo mėn. Vilniuje pirmieji užsiregistravo kar. K. Škirpa ir kareivis St. Butkus (L. E. XXVII, psl. 21). Iki spalio mėn. užsiregistravo 39 karininkai ir 2 kareiviai.

1918 m. birželio 10 d. prie L.V.T. slaptai buvo

5 p. pulko kariai Seinų fronte 1920 m. Nuotr. iš 1938 m. “Kario”

sudaryta Karo Taryba iš 6 asmenų (jų tarpe kar. Chaleckis, kar. Kubilius ir karo gyd. V. Nagevičius, kuri savanorių telkimui visą Lietuvą padalijo į 12 karinių sričių ir 1918 m. spalio 10 d. paaiškėjęs, kad vokiečiai pralaimės karą, viešai paskelbė savanorių registraciją (plk. Kubilius savanoriais asmeniškai kvietė jam pažįstamus karininkus — M. Velykį, E. Šneideraitį ir kt.). Spalio 16 d. į Vilnių atvyko 11 karių, kurie pasitalpino vokiečių apleistose medinėse Šnipiškių kareivinėse. Savanoriai dėvėjo nuosavą aprangą, neturėjo ginklų. "...bet jau nepaprastai malonus faktas, kad jau buvo kareivinės, ir mes, lietuviai, esame jų šeimininkai. Sunku pasakyti koks buvo nepaprastas išdidumo jausmas". (J. Petraitis, *Atsiminimai*, psl. 30). Šiose kareivinėse 1918 m. spalio 17 d. buvo atliktas pirmas vakarinis patikrinimas, sugiedotas Lietuvos himnas.

1918 m. lapkričio 1 d. Krašto apsaugos komisija paskyrė kar. V. Glovackį organizuoti pirmą pėstininkų pulką, kuris iš Vilniuje buvusių karininkų sudarė pulko štabą ir su 30 žmonių įsikūrė Šnipiškių kareivinėse. Lapkričio 10 d. karo vald. Grudzinskas įteikė pulkui iš Rovno b-no pargabentus 6 šautuvus su šoviniais, virtuves ir arklius. Tą pačią dieną (XI.10) prie Valstybės Tarybos rūmų iš pirmo pulko savanorių buvo pastatyta sargyba.

Po 1918 m. lapkričio 9 d. Vokietijoje įvykusios revoliucijos vokiečių kariuomenėje susidarė kareivių tarybos, drausmė paio — kareiviai vogė iš sandėlių ginklus, mainė juos į daiktus arba parduvinėjo (šautuvai po 50 markių, šoviniai iki 25 pfenių). Tuo pasianaudojo besiorganizuojantys lietuvių milicijos būriai; ta proga, už gautus iš Krašto Apsaugos komisijos pinigus per trumpą laiką apsiginklavo ir 1-jo pėstininkų pulko savanoriai, tačiau viešai su ginklais nesirodė, nes vokiečiai nuginkluodavo, kad atimtus ginklus vėl parduotų.

1918 m. lapkričio 11 d. Vokietija ir Santarvės valstybės pasirašė karo paliaubų sutartį. Lituviams atsirado reikalas suorganizuoti didesnes karines jėgas, nes vokiečiams traukiantis iš Lietuvos, buvo numatomas bolševikų pavojus iš rytų ir iš lenkų pietuose. Todėl 1918 m. lapkričio 23 d. min. pirm. Voldemaras, iškvietęs kan. J. Kubilių ir kan. S. Nastopką, dalyvaujant kan. A. Juozapavičiui (A. Volde-maro adjutantą), suredagavo ir išleido pirmą įsakymą kariuomenei:

"Apsaugos Ministerijai įsakymas Nr. 1. Lapkričio 23 d. 1918 m. Vilnius.

1. Steigiu Apsaugos Tarybą iš šių asmenų: plk.

Chalecko, papulk. Nastopkos ir papulk. dr. Nagevičiaus.

2. Plk. Kubilių skiriu Apsaugos Ministerijos Štabo viršininku.

3. Plk. Galvydį-Bykauską skiriu pirmojo pulko vadu, steigiamo Alytuje. Jam įsakau tuojau pradėti paruošiamąjį darbą ir pasirinkti reikalingą kadra.

Apsaugos Ministras prof. A. Voldemaras
Štabo viršininkas papulk. J. Kubilius"

1918 m. gruodžio 5 d. kar. P. Liatukui įsakyta Vilniuje pradėti organizuoti antrą pėst. pulką; tolesnį pulko organizavimą perėmė Kaune plk. Grigaliūnas-Glovackis.

1918 m. gruodžio 17 d. plk. Galvydis-Bykauskas su pirmo pulko užuomazga paliko Vilnių ir sekančią dieną — XII.18 — įsikūrė Alytuje su 25 karininkais, 3 karo valdininkais ir 32 kareiviais. Vėliau pulko vadu buvo paskirtas kar. A. Juozapavičius. Pulko savanorių skaičius greitai didėjo taip, kad gruodžio pabaigoje Vilniaus komendantūros sustiprinimui galėjo pasiūsti kar. Gerulaitį su 25 savanoriais. Vilniaus komendantu buvo L. Gira, padėjėju kar. Škirpa, adjutantu P. Gužas. Komendantūros žinioje buvo kuopa — 5 karininkai ir 64 kareiviai; rezerve 21 karininkas.

1918 m. gruodžio 23 Vilniuje įvyko karininkų protesto susirinkimas prieš Krašto Apsaugos viršininką gen. Kondratavičių "...kuriam lietuvių tikslai buvo svetimi". (J. Petraitis, *Atsiminimai* psl. 31). Todėl Krašto Apsaugos Ministeriu pakviestas kar. M. Velykis, štabo viršininku, kar. Liatukas. Tuo metu Vilniuje buvo apie 200 savanorių. Organizuoti vietos apsaugą Lietuvoje, telkti savanorius, talkinti savivaldybių organizavimą iš Vilniaus buvo pasiūsti į karines sritis — Panevėžį kar. J. Variakojis, Šiaulius kar. J. Petraitis, Kėdainius kan. J. Šarauskas.

Vokiečiams iš rytų traukiantis, įkandin sekė bolševikų armija; 1918 m. gruodžio 22 - 23 d. bolševikai užėmė Švenčionis, Uteną, Smurgainis, artėjo prie Vilniaus, kilo reikalas skubiai organizuoti ginkluotas jėgas krašto apsaugai. 1918 m. gruodžio 29 d. Lietuvos vyriausybė Vilniuje išleido atsišaukimą į tautą "Lietuvos Piliečiai" — "Lietuva Pavojuje" (plk. K. Ališauskas, *Kovos Dėl Lietuvos Nepriklausomybės*, psl. 64), raginantį ginti Lietuvą stojant savanoriais į "Lietuvos Krašto Apsaugą". Čia buvo išdėstyta savanorių stojimo sąlygos. Po atsišaukimais pasirašė Ministeris pirmininkas M. Šleževičius ir Krašto Apsaugos ministeris kar. M. Velykis. Atsišaukimai buvo išspausdinti tuo metu esamuose laik-

raščiuose ir atskirais lapeliais išplatinti po visą Lietuvą. Gyventojai, paskaitę atsišaukimus, susirūpino kritiška krašto padėtimi ir pasiryžo už savo laisvę kovoti.

Pavojui didėjant ir neturint reikiamos apsaugos, 1918 m. gruodžio 31 d. Lietuvos vyriausybė iš Vilniaus nutarė laikinai persikelti į Kauną, Vilniuje paliekant komendantūrą su komendantu kar. K. Škirpa (L. Gira susirgo). Tuo metu bolševikai buvo užėmę Pabradę ir sušarvuotu traukiniu ruošėsi užimti Vilnių.

1918 m. pabaigoje (lapkričio - gruodžio mėn. visoje Lietuvoje rinkosi savanoriai, organizavosi vietinės apsaugos būriai, kūrėsi savivaldybės. Taip pvz. Alytuje, atvykus 1-jo pėst. pulko užuomazgai, tarp gruodžio 27 ir 31 d. susirinko 258 savanoriai, buvo susidaręs apskrities komitetas. Biržuose įsisteigęs komitetas pakvietė kar. Ladigą sudaryti atsargos štabą — susirinko 150 savanorių. Joniškėlyje susiorganizavęs komitetas rinko vyrus į apsaugos būrius, iš

jų susidarė slapti partizanų vienetai, vėliau (1919 m. kovo mėn.) veikė kaip kovos daliniai (Plačiau žiūr. P. Gudelis *Joniškėlio Partizanai I - II dalys*). Sėdos, Telšių, Kretingos, Mažeikių apylinkėse spalio mėn. slaptai pradėjo organizuotis "Žemaičių Pulko" užuomazgos, kurias vėliau sujungė kar. P. Plechavičius ir nuo lapkričio 23 d. pradėjo veikti viešai, kaip kautynių daliniai. Kėdainiuose pradėta organizuotis atvykus kar. J. Šarauskui. Panevėžyje organizacinį darbą pradėjo kar. J. Variakojis. Nemuno vakarinėje pusėje savivaldybių komitetai pradėjo steigti 1918 m. pabaigoje ir savanorių telkimas prasidėjo 1919 m. pradžioje.

1918 m. gruodžio pabaigoje baigėsi pradinis Lietuvos ginkluotų jėgų pasyvus organizavimasis. 1919 m. sausio mėn. pirmomis dienomis prasidėjo didesnės apimties ginkluotų jėgų telkimas ir operaciniai veiksmai, pareikalavę daug įtemptų pastangų ir kraujo aukų 1918 m. Vasario 16-sios aktu paskelbtai Lietuvos Nepriklausomybei įgyvendinti.

IŠ TOLIMOS PRAEITIES

Vokiečiai apie Lietuvos kariuomenę 1922 metais

Vokiečių kalba išleistoje didelio formato gausiai iliustruotą knygą *Die Deutsche Wehrmacht und Bild*, parušė M. Schwarte, Generalleutnant a. D. Išspausdinimo metai nepažymėti, autoriaus įvadas rašytas Berlin-Charlottenburg, 1924 metais. Knyga 108 psl., kietais viršeliais. Įvairūs duomenys apie Vokietijos kariuomenę ir kai kurių kitų Europos valstybių kariuomenes.

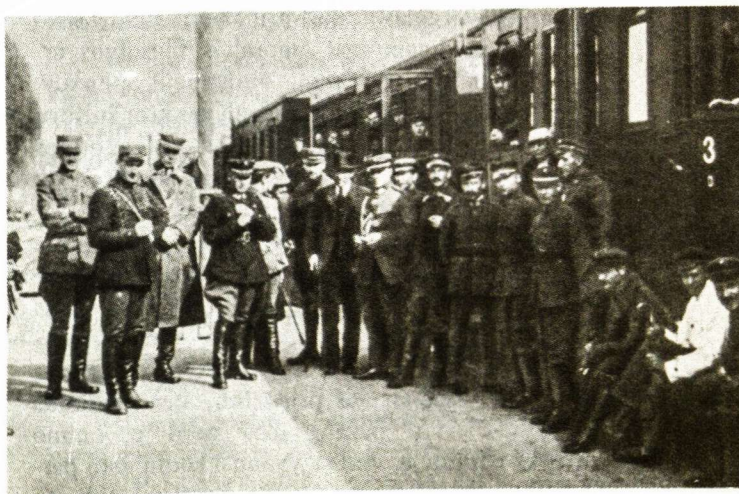
Toje knygoje apie Lietuvą jų turimi 1922 metų duomenys spausdinti 25 psl. Lietuvos (Litauen) valstybės teritorinis plotas nenurodytas, turi 3,800,000 gyventojų, taikos metu kariuomenė apie 20,000 - 25,000 vyrų. Taikos laiku proporcingai gyventojų skaičiui 0.47 tarnauja kariuomenėje. Karo atveju kariuomenė gali turėti 50,000. Karinės tarnybos laikas 24 mėnesiai. Tai tenai tiek apie 1922 metų Lietuvą. Žinių apie Latviją, Estiją nėra.

Tenai Lietuvos karinis potencialas (0.47) vienas mažiausių Europoje. Lenkijos 1.59; Rumunijos 1.23; Čekoslovakijos 1.47; Belgijos 1.57; Prancūzijos 2.05; Sovietų Rusijos 0.46. Keistai nurodyti duomenys karo metu: Prancūzija galinti turėti 3,500,000

kariuomenę, Lenkija 1,000,000, Sovietų Rusija apie 2,000,000 kariuomenę, kai Italija 3,500,000.

Atskiri duomenys apie laivyną ir kitką.

P. Jotvingis

Pakeliui į Vilnių 1920 m. Nuotr. iš 1938 m. "Kario"

LIETUVOS KARIŲ MIRTIS SOVIETŲ ARMIJOS GRETŲ REPLĖSE

(Tąsą iš 1988 m. "Kario" Nr. 8)

Dr. KAZYS ĖRINGIS

VERGOVĖS SKAUSMO GRANDININĖ REAKCIJA

1972 m. gegužės 12 d. Kaune Muzikinio teatro sodelyje **susidegino, šaukdamas "Laisvės Lietuvai", Romas Kalanta.**^{67,68} Įvykis iššaukė žmonių, ypač jaunimo minias į gatves. Okupacinio režimo valdžios požiūriu, tai nedovanotinas visuomenės išpuolis. Ne vienas ir ne du šimtai studentų, moksleivių ir dirbančių jaunuolių, apmuštų ir areštuotų, vietoje kalėjimo **buvo išvaryti į sovietų armiją.** Taip tragiškai, taip skausmingai **gimė pavergtųjų jaunosios kartos didvyris.** Susideginimas yra beviltiškumo ir gal net silpnumo rodiklis, betgi galintis uoliai stoti kelio gale sovietų tankams. Kauno demonstrantai **tuomet dar nežinojo,** kad čia prasidėjo moralinis, be to, totalinis, Maskvos pralaimėjimas Afganistane, Vilniuje, Rygoje, Taline, Erevaneja ir visur kitur. Tai tik laiko klausimas. **Maskvos moralinių vertybių kaina nukrito iki nulio** ir visko ji niekadės nebepajėgs pradėti iš naujo. Sovietų karinio dalinio vadų ir kareivių akivaizdoje šaukdamas rusiškai "Už Lietuvą, už Laisvę, už Dievą!" 1976 m. rugpjūčio 10 dieną **susidegino** 1957 m. gimęs karys suvalkietis Antanas Kalinauskas,^{67, 69} Priešui tokius geliančio sielvarto reiškinius parankiausia aiškinti kario išprotėjimu. Pavergėjas nenori pripažinti, kad jis savo grobiškojo veidmainingai amoralios filosofijos armijoje ir grubioje svetimoje ateistinėje aplinkoje sukuria nepakeliamai priešiškas sąlygas kitų kultūrų jaunuoliams, visiems brangintiems tautines etines ir religines vertybes žmonėms. **Esmė glūdi** ne tik ir ne tiek karinio parengimo būde, kiek teorinėje ir praktinėje Armijos doktrinoje bei asmeninėje svetimtaučių pagrindinai rusų, proletkultinėje tradicijoje. Vergovinės gyvenimo patirties karius (lietuvius, latvius, estus ir kitus) engia vaidmainingos ir klastingos moralės karo ir taikos doktrina, prievartinis reikalavimas pripažinti, kad sovietinis "socializmas" yra pažangiausia gero gyvenimo santvarka pasaulyje, o nusigyvenusi komunistų partijos vadovybė yra genialiausia liaudies ir tautų vadovė, pasaulio sąžinė, Maskva — pasaulio dar-

bininkų sostinė, Sovietų Sąjunga — viso pasaulio darbininkų tėvynė. Bendro lavinimo mokyklose jaunuoliai **tuos priklus dalykus** daug neklausydami taip pat girdi, bet jie yra pateikiami daug žmoniškesniu būdu. Gi armijoje visa tai ateina grubiu totalinės prievartos keliu. Be to, persiėmusi ateizmu gausi valkataujančios pasaulyje filosofijos rusų tautos dalis yra **pasibaisėtinai amoraliai** mintyse, pašnekesiuose, elgsenoje ir laikysenoje. Tokių rusų ir laisvalaikio pašnekesiai **išsiskleidžia** pagal jų keiksmazodžių lygtis. (Tai, žinoma, neliečia branginančių mūsų tautinę kultūrą rusų). Jie mėgaudamiesi kalba ne apie dangų, žemę ir žmones, o apie tai, kas yra žemiau juosmens. Todėl kitos kultūros jautresnės sielos karius turiningesnio auklėjimo jaunuoliams, bent minimaliai brangintiems krikščioniško taurumo vertybes asmenybėms, sovietų armijoje klesti priešiškos, tiesiog **žudančios žmogų sąlygos.** Taigi netenka stebėtis, kad karys A. Kalinauskas, gal ne jis vienas, susidegino arba kiti griebėsi kitokių kraštutinių priemonių. **Tyra jaunystė yra kilni ir išdidi.** Čia tinka berods M. Gorkio posmas:

*Betgi jūs — maurų moliuskai,
Žemės kirminai aklieji.
Jūs dainose neminės
Ir legendos nutylės!*

(Iš legendos apie Morkų)

Visuomeninio skausmo ir šviesaus atminimo karys A. Kalinauskas susidegino.⁶⁷ Oficialiai sovietų "brandaus socializmo" šalyje **neva nieko ypatingo** neatsitiko. Betgi milžiniškos sovietų armijos vadai ir politiniai vadovai **staiga sužinojo negirdėtą dalyką,** nes grandininė reakcija išsiplėtė. Jiems **iškilo reali galimybė** su tokio ar panašaus pobūdžio reiškiniu susidurti. Prireikė ir susimąstyti, ką tokiuo atveju reikėtų daryti: remti žmoniškumą ar žvėriškumą. Remti žmoniškumą vadams, juo labiau politiniams vadovams mažų mažiausiai nedera, net pavojinga. Ir štai, kažkur Vidurinėje Azijoje užpulto Afganistano pasienyje, lietuvis karys Robertas Grigas dėl savo įsitikinimų **atsisakė priimti** sovietų armijai karinę priesaiką. Tai gal net pavojingesnis

Armijos politrukams atvejis negu susideginimas. Karys R. Grigas daužomas ir stumdomas, „auklėjamas“, indoktrinuojamas ir kalinamas grasinamas ir teisiamas nepabūgo. nepalūžo ir, kaip nebūtų keista, nepražuvo. Iš to matosi, kad jau seniai Afganistano kare sovietų armijos **vidiniai reikalai** dėl daugybės tokių, kaip A. Kalinauskas ir R. Grigas bei panašių į juos, yra pašliję.

Vergovės įskaudintųjų **elgsenos grandininė reakcija** sovietų armijoje vis sunkiau kontroliuojama. Pašauktas papildomai atlikti nuo 1987 m. lapkričio 20 d. karinę tarnybą 29 metų atsarginis Petras Gražulis **atsisakė paklusti**.⁷⁰ Užuot paklausęs, jis lapkričio 18 d. Latvijos Nepriklausomybės šventės proga nuvyko Rygon ir padėjo gėlių prie Latvijos laisvės paminklo. Už visa tai P. Gražulis **buvo areštuotas** ir 1988 m. vasario 2 d. Marijampolėje nuteistas 10-čiai mėnesių bendrojo režimo lagerio. Teisme jis paskutinio žodžio negavo, tik sušuko, kad nuo vasario 16-tos iki 25-tos dienos skelbiąs bado streiką ir kvietė kitus prie jo prisijungti. Saugumiečiai teismo salėje P. Gražulį sumušė ir išvilko be sąmonės.⁷⁰ Buvęs karys ir pasmerktas kalinys P. Gražulis Pravieniškių lageryje badavo ir kitokiais būdais priešinosi lagerio viršininkams ir buvo išsiųstas Rusijos gilumon. Prieš teisimą P. Gražulis **parašė laišką** Sovietų Sąjungos Gynybos ministrui, nurodydamas motyvus, kodėl atsisako tarnauti sovietų armijoje. **Nuorašus jis nusiuntė** Sovietų Sąjungos Aukščiausiam Tarybos prezidentui, Amnestijos Internacionalui, Vakarų Vokietijos dienraščiui *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, grupėms ir organizacijoms, kurios gina asmenis, atsisakiusius tarnauti sovietų armijoje dėl savo įsitikinimų.⁷⁰

Panašiai kaip Petras Gražulis, atsisakė tarnauti sovietų armijoje ir Gintautas Naudžiūnas, apie kurio persekiojimo aplinkybes ir būdą tikslesnių žinių neturime.

Lietuvių karių ypatingos elgsenos grandininė reakcija plečiasi dėl jau aukščiau minėtos sovietų kariškių proletkultinės tradicijos ir armijos grobikiškų tikslų bei propagandinės tauškalynės. Prieš tris mėnesius ar daugiau jau priėmęs sovietų armijai priesaiką lietuvis karys Artūras Sakalauskas, aprūpintas kovos šoviniiais, lydėjo areštuotų karių ar civilių konvojų. Sargybinio A. Sakalausko viršininkai, nežaboti cinikai ir tautinių bei etinių verčių niekintojai, visai **įsėdinėjo ir trypė** lietuvių

kario žmogiškąjį orumą, grasino homoseksualiniu išprievartavimu ar net kėsinosi. Karys **nebepakėlęs niekinimo**, paleido šuvių salves ir šešis (pagal kitus šaltinius aštuonis) sovietų kareivius nušovė. Tai padarė gerai išauklėtas, jutrios sielos, baigęs stovybos mokslus lietuvis. Jo kaltintojai gal nustatys, kad jis blogai išauklėtas, gal pripažins pamišusiu. Deja, tie kaltintojai labai nenorom pripažins lietuviui kariui jam priešiškos kitos kultūros aplinkos **kitataučių žudančią** nuodingiežuvę paslaugą.

KĄ KALBA SKAIČIAI APIE LIETUVIUS AFGANISTANE?

Oficialiai nėra paskelbta, kiek Maskva iš viso rotaciniu būdu per Afganistano kovų areną pravarė savo armijos karių. Imant statistiškai, spaudoje nes-tigo pranešimų, kad į Afganistaną įsibrovė 80,000 sovietų karių, ir jų skaičius svyruodamas palaipsniui didėjo iki 100, 115, 125, 135 ir net iki 150 tūkstančių. Tačiau **kokio spartumo buvo karių kaita** — neatlikus, remiantis patikimais duomenimis, specialios studijos, pasakyti sunku. Juo labiau negalima nieko tikro pasakyti, kiek kurios tautybės karių buvo išvaryta į grobikišką karą Afganistanan. Pasisvečiavę Lietuvoje ir sugrįžę į Vakarų lietuviai išėiviai pasakoja, kad į Afganistaną pateko daug lietuvių. Nepaneigiami žuvusiųjų Afganistane faktai, jų laidojimo būdas **sukrėtė** žuvusiųjų tėvus, gimines, draugus ir pažįstamus ir savaip liudijo prielaidos teisingumą. Bet sveika nuovoka diktavo, kad Maskvai daug siųsti lietuvių, latvių, estų ir kitų mažų tautų karių į Afganistaną, jeigu nepavojinga, tai mažu mažiausia neparanku ir nepopuliaru.

Pagal 1988 metų pavasarį iš Švedijos pabaltiečių informacinių šaltinių Amerikos lietuvių dienraštyje *Drauge pasirodė žinia*, kad į Afganistaną yra išvaryta apie 30,000 pabaltiečių. Iš pirmo žvilgsnio tai labai didelis skaičius. Atsiklausus saikingo mąstymo iš Lietuvos atvykusių svečių, jie linkę manyti, kad tas skaičius yra perdidelis. Tačiau toks yra vertas tik tiek, kaip ir saikingas teigimas, kad minėtas skaičius yra permažas. Todėl yra dvi galimybės: arba į minėtą 30,000 karių skaičių nekreipti dėmesio, arba **pabandyti** jį suskaidyti ir giliau suprasti.

Atsargiai priimti tą 30,000 karių skaičių domėn matyt galima dėl to, kad jis greičiausiai „išslydo“ iš sovietų Pabaltijo karinės apygardos štabų arba kaip nors šalia jų. Tik kažin ar tuose štabuose asmeninė karių įskaita vedama pagal tautybes. Matyt kad tas

karių skaičius tenka visiems Lietuvos, Latvijos, Estijos ir Kaliningrado srities (Mažlietuvių tėvynės) gyventojams. Pažvelgę į statistinių duomenų rinkinį, mes matome, kad 1976 metais Pabaltijo šalių regione buvo:^{71, 69}

Lietuvoje (41.2%)	3,315,000 gyventojų	41%
Latvijoje	2,497,000 gyventojų	31% (31.0%)
Estijoje	1,438,000	18% (17.3%)
Maž. Lietuvoje (1977)	796,000 gyventojų (Kaliningrado sr.)	10% (9.9%)
Iš viso 100.0%	8,046,000 gyventojų	100%

Žinodami Lietuvos gyventojų procentą Pabaltijo šalių regione (41%), apskaičiavome, kokia dalis, koks skaičius lietuvių karių iš bendro 30,000 skaičiaus buvo išvaryta į Afganistano grobikišką karą ir gavome 12,300 karių. Kadangi puolamasis karas tęsėsi aštuonis metus, tai esant normaliai metinei karių kaitos rotacijai Afganistane pastoviai vidutiniškai galėjo būti 1,500 iš Lietuvos kilusių karių (30,000:8). Pagal 1979 metų gyventojų surašymą 80.0% Lietuvos gyventojų buvo lietuviai ir 7.3% — kalbantieji lenkiškai. Pastarieji yra vietiniai (ne kolonistai), todėl priskirtini prie lietuvių. Apskaičiavus nuo 1,500 karių 87.3%, gaunama 1,300 skaičių lietuvių ir lenkiškai kalbančių karių, kurie kaitos keliu buvo Afganistane. Šie skaičiai negali pretenduoti į didelį tikslumą. Tačiau kol nėra pas-

skelbta oficialių statistinių duomenų, tenka vadovautis esamais. Jie gali būti vertinami taip: Lietuvos gyventojai sudaro 1.3% bendro Sovietų Sąjungos gyventojų skaičiaus. Tuo tarpu 1,500 iš Lietuvos kilusių karių, išvartų į Afganistaną, sudaro taip pat 1.3% karių nuo bendro įsibrovusios į Afganistaną sovietų armijos 115,000 karių skaičiaus.

Taigi, Maskva pradėjusi Afganistane grobikišką karą beatodairiškai siuntė pražūtin ir Lietuvos karius ir varė juos matyt net atkakliau negu rusus, nes lietuvių mažai pateko į technines užfrontės formuotes.

ŠALTINIAI

67. K. Ėringis. XX Amžiaus Pabaigos Lietuvių Kamikadzės (Romo Kalantos suliepsnojimo dešimtmečiui). Laisvoji Lietuva, 1982, Nr. 11; 16 ps.
68. V. Alantas. Romas Kalanta. 1982. Čikaga.
69. Lietuvių Enciklopedija; Papildymai. Boston, 1985, 37 t.
70. Petro Gražulio teismas. Draugas, 1986, Nr. 23.
71. Lietuvos TRS Ekonomika ir Kultūra. Statistikos metraštis. Centrinė Statistikos Valdyba. Mintis, Vilnius, 1977, 284 psl.

(Bus daugiau)

Lapkričio 23d. 1938 m. Vilniuje buvo duotas pirmas
sąskaitas beikvianerai alqyptin Lietuvos karinomenai.
Nuo to gachongo suyrnio šiandien suerac dvidešimtis metų.
Tai didelė sukakties eventė mūsų Tautos ginklo galiai. Jis
proga sueracim karime bei saulim, sueracim ir Ugero Kingarim
kavalierim. Šitim mūsų karinomenai toliam skyrėti ir
dar sekmingiau budėti mūsų Tėvynei sąrašoje.

A. Mopau
Respublikos Prezidentas

1938 m. lapkričio 23d.

Faksimilė iš 1938 m. lapkričio 23-sios "Kario"

DARIAUS IR GIRĖNO ŽUVIMO VIETOJE IŠKILUS MINĖJIMAS

Šiomet šio minėjimo iškilmingumą didino okupuotos Lietuvos įvairių aviaklubų aviatoriai, atskridę į Atlanto nugalėtojų žuvimo vietą. Įveikę 900 km, jie atvežė ažuolų vainiką prie paminklo ir iš lėktuvų pabarstė Lietuvos laukų gėlių. O kiti penki jauni Kauno lakūnai dviračiais važiavo į šią istorinę vietą 10 dienų, su grįžimu pravažiavę net 2000 km.

Žodį tarė ir architektas Vytautas Landsbergis-Žemkalnis, paminklo lakūnams didvyriams autorius.

Žemiau spausdinama DG paminklo globėjo J. Sanvaičio laiško "Kariui" dalinę faksimilę. Paremki-me jo darbą!

Juliaus Sanvaičio adresas: J. Sanvaitis, Ul. Kilianskiego 17/1 73-110 Stargard szcz.

Jauni lakūnai - dviračinkai sutvėrė kelnės "lituanica" kando suvaidinti
pirmąs paminklo statymu Darius ir Girėno lakūnų kartu su kitais
Jautiečiais. Ovis nepamirškiantis su kitais kelniais suvaidinti
su Atlanto nugalėtojais ir tt.

Pridedam valdiškas leidimas paminklų atnaujinti ir
Jautiečių ambas, nuotraukas ir kopijas straipsnis kaip žaidė
Lietuvos spaudą apie Sivalakūnus ..

Siūlojam kad pasirodo straipsniui apie Darius ir Girėną
"Kario" numeriuose. Esm gražtas žinogelis, bi mokšto tai daryti
vos ta kas moka pri paminklo jei miko qnesnio negalim
duoti savo Jautai.

Čia "Kario" kūrėjams sėkmingai nelenqvam darbi Jautos
Labin ir dikhopis kad gaven G-us numerius "Karys"
Gammama spauda skirta "Atminties Trokai" Lisa kitiems kurdami.
Jei kas pasirodo apie Darius ir Girėna tai vos iškarpas
matonai priimtumim. su pagyba Julius Sanvaitis

(Ušis sąjone tai rastė Lietuvos lakūnų vos kaip
vos uniformas tai pridėdė sąjone, vos saqa Lakūnų
keltas tai turime vos Jautiečių drahuzius ir keltas įvairūs
Jautiečių ir audinų skirta "Atminties Trokai")

Paminklas S. Dariui ir Girėnui Pšcelniko miške, prie Kyšlibožu, kuris prieš karą vadinosi Soldinu. Paminklo autorius Vytautas Landsbergis – Žemkalnis.

Lituanikai sudužus, Darius gulėjo prie tos pušies, kur dabar koplytstulpis, o Girėnas — kur dabar paminklo kraštas.

Paminklą prižiūri Julius Sanvaitis, kuris netoli esančioje lenkų ūkininko sodyboje — klėtelėje įsteigė Dariaus - Girėno muziejėlį, kur kaupiamos knygos, žurnalai, nuotraukos.

Julius Sanvaičio šeima: iš k. — Barbora, Julius ir Marytė

Naujasis paminklo užrašas, pareikalavęs iš J. Sanvaičio daug pastangų atliekant visokiausius formalumus, susijusius su vietos valdžios potvarkiais.

Prie paminklo sėdi J. Sanvaičio bendradarbė Barbora Kvietkauskaitė.

LIETUVOS GENEROLAI

V. STATKUS

Gen. M. Pečiulionis

Gen. M. Pečiulionis, savo šeimą išsiuntęs į Vakarus, pats liko krašte pareikšdamas: "Vieną galvą turiu ir ją tik už Lietuvą padėsiu..."

Apdovanotas dviem Vyčio kryžiais. Atsargon išėjo 1936 ar 1937 m. Jo didžiausi nuopelnai yra Lietuvos kariuomenės ginklavimo ir karinės pramonės kūrimo srityje. Antrajai sovietinei okupacijai artėjant, savo šeimą išleido į vakarus, o pats prisijungė prie partizanų. Suimtas, 10 metų kalėjo Vorkutoje. 1956 m. rudenį grįžo Lietuvon, gavo pastogę Ilguvos invalidų prieglaudoje, kur mirė 1960.I.26. Palaidotas Aukšt. Paneemunėje.

30. **PLECHAVIČIUS** Povilas gimė 1890.II.1 Bukončių viensėdy, Židikų vls., Mažeikių aps. 1914.V.13 baigė Orenburgo kavalerijos karo mokyklą. I pasaul. karo metu dalyvavo fronte prieš vokiečius, austrus ir turkus, buvo sužeistas. 1918 m. rudenį grįžęs į Lietuvą, Žemaitijoje vadovavo partizaninėms kovoms prieš bolševikus, tarnavo 5 pėst. pulke b-

no vadu. Apdovanotas Vyčio kryžiumi. Pradėjus organizuoti kavaleriją, tarnavo 2 ulonų pulke ir vėliau buvo 1 husarų pulko vadas. 1924 m. baigė Aukštuosius karininkų kursus ir buvo išsiųstas į Prahos karo akademiją, kurią baigė 1926 m. ir buvo paskirtas Aukšt. krn. kursų lektorium. Po 1926.XII.17 perversmo paskirtas Gen. štabo valdybos viršininku. 1927.VIII.9 paskirtas Kariuomenės štabo viršininku, tose pareigose išbuvęs iki 1929.II. 10. Apie šį laiką pakeltas generolu ltn. (tikslī data nežinoma). Į atsargą išėjo

1929.II.15. Sovietams Lietuvą okupuojant, pasitraukė į Vokietiją, iš kur grįžo 1941 m. Vokiečiams sulaužius susitarimą, kurio pagrindu buvo organizuojama Vietos rinktinė, Plechavičius atsisakė vykdyti jų reikalavimus ir su savo štabu buvo išvežtas į Salaspilio koncentracijos stovyklą Latvijoje. Po karo emigravo į JAV. Mirė 1973.XII.19 Čikagoje.

31. **POPELIUČKA** Klemensas gimė 1892.VI.29 Bučiūnų km., Pašvitinio vls., Šiaulių aps. 1916 m. baigė Petrapilio karo inžinerijos mokyklą, 1919.V.2 Lietuvoje paskirtas sapierių (pionierių) kuopos vadu, toliau atsk. geležinkelių kuopos vadu, 1923.XII.5 karo technikos valdybos štabo viršininku, 1926.I.1 karo technikos inspektorium. Nuo 1929.IX.26 iki 1940.VI.15 buvo Karo technikos viršininkas. KAM siunčiamas 1927-1929 m. Paryžiuje studijavo aukštojoje aeronautikos ir automobilių statybos mokykloje ir gavo mechanikos inžinieriaus laipsnį. Spaudoje bendradarbiavo savo specialybės straipsniais. Mirė 1948.X.25 Augsburgėje, Vokietijoje.

32. **PUNDZEVIČIUS** Stasys gimė 1893.IX.2 Laibiškių km., Skapiškio vls., Rokiškio aps. 1916 m. mobilizuotas rusų kariuomenėn ir baigė Orienburgo (?) karo mokyklą. 1918 m. grįžo Lietuvon ir 1919 m. pradžioje stėjo į kariuomenę. Įvairiais tarpais buvo brigados ir divizijos adjutantas, divizijos štabo viršininkas, operacijų skyriaus viršininkas. 1923 m. baigė Aukšt. karininkų kursą, o 1925 m. Prahos karo akademiją. Apdovanotas Vyčio kryžiumi. Iš akademijos grįžęs 1925 m. paskirtas 5 pėst. pulko vadu, 1927 m. karo aviacijos viršininku, 1935 m. I divizijos vadu ir pakeltas brigados generolu. 1939-1940 m. buvo kariuomenės šta-

**Gen. P. Plechavičius,
Vietinės Rinktinės vadas**

bo viršininku ir 1938.XI.23 pakeltas divizijos gen. Mirė 1980.X.20 Great Neck, N.Y., JAV.

33. RADUS-ZENKAVIČIUS Leonas gimė 1874.II.21 Lietuvoje. 1894 m. baigė Pavlovo karo mokyklą, o 1900 baigė Mikalojaus karo akademią. Dalyvavo rusų japonų kare. I pasaul. karui prasidėjus, Vilniuje buvo 27 pėst. divizijos štabo viršininkas, vėliau korpo štabo viršininkas ir 1917 m. Rumunijos fronte VI armijos štabo viršininkas. 1921 m. grįžo į Lietuvą, trumpai dirbo kariuomenės štabe, 1923.XI.6 paskirtas Kar. štabo viršininku, tose pareigose išbuvo iki 1924.II.29. Buvo paskirtas Aukšt. karininkų kursų viršininku, tose pareigose išbuvo iki išeidamas į atsargą 1928.III. Ilgai vadovavo Karo mokslo draugijai. Turėdamas gerą karinį pasiruošimą ir didelę patirtį, daug prisidėjo prie kariuomenės lygio pakėlimo. Kada pakeltas generolu, rusų ar lietuvių, duomenų nėra. 1945 m. su savo ir žento šeimomis išvežtas į Sibirą ir ten mirė. Buvo apdovanotas Vyčio kryžiumi.

34. RAMANAUSKAS. Iš gyvųjų liudininkų yra žinoma, kad vienas šia pavarde generolas nepriklausomybės kovų metu dirbo tuometiniame Vyriausiam štabe, tačiau jokiuose rašytuose šaltiniuose jokių tikslesnių duomenų apie jį nėra.

35. RAŠTIKIS Stasys gimė 1896.IX.13 Kuršėnuose, Šiaulių aps. 1915 m. savanoriu eiliniu pradėjęs karo tarnybą rusų kariuomenėje, dalyvavo kautynėse. 1917 m. baigė Tifliso karo mokyklą. 1918 m. pavasarį grįžo į Lietuvą ir 1919 pradžioje savanoriu stoji į atskirą Vilniaus b-ną, dalyvavo kovose su lenkais ir bolševikais. Apdovanotas Vyčio kryžiumi. 1919.VIII sunkiai sužeistas pateko į bolševikų nelaisvę, iš kurios grįžo 1921.IV mėn. Grįžęs į 5 pėst. pulką, baigė gimnazijos kursą ir Liet. un-te veterinarijos mokslą. 1932 m. baigė Vokietijos karo akademią. Tarnavo 5 pėst. pulko vado padėjėju, to pat pulko vado, lektoriavo Karo mokykloje ir Aukšt. karininkų kursuose. Trum-

Div. gen. St. Raštikis 1940.VI.15 paskutiniame Lietuvos vyriausybės posėdyje pasisakė už nesipriešinimą sovietų invazijai.

pais laiko tarpais buvo III pėst. divizijos štabo virš., Gen. štabo valdybos virš., Kariuomenės štabo virš. Nuo 1935.I.1 iki 1940.I buvo kariuomenės vado. Tuo metu sumodernino kariuomenę, Lietuvos sąlygoms pritaikydamas dislokaciją, atnaujindamas ginklavimą, suintensyvindamas mokymą. 1937.XI.23 pakeltas brigados gen. Divizijos gen. pakeltas 1939 m. pabaigoje. Sovietinės okupacijos metu pasitraukė į Vokietiją, iš kurios grįžo vokiečiams sovietus išstūmus, bet su vokiečiais jokiame srityje nebendradarbiavo, nors ir buvo kviečiamas. Atvykęs į JAV, dėstė svetimais kalbas

Syracuse un-te ir JAV kariuomenės kalbų mokykloje. Mirė 1985.V.3 Los Angeles, Kalifornijoje, JAV.

36. RĖKLAITIS Mikas gimė 1895.IX.6 Daugirdėlių km., Alytaus vls. ir aps. 1916 m. baigė Maskvos karo mokyklą, I pasaul. kare buvo fronte prieš austrus ir vokiečius. 1919.I.15 savanoriu stoji į 1. pėst. pulką, dalyvavo kovose, už pasižymėjimą apdovanotas Vyčio kryžiumi. Baigė Aukšt. karininkų kursus ir Aukštesniųjų kariuomenės viršininkų kursus. 1930 paskirtas 1 pėst. pulko vado, 1935 m. — III divizijos vadu. 1935.XI.23 pakeltas brigados gen., 1940.VI.25 d. paleistas į atsargą, sovietų kalintas. Mirė 1976.III.21 Čikagoje.

37. SKOMSKIS Bronius gimė 1864.X.24 Klampučių dvare, Vilkaiviškio aps. Baigęs Tverės kavalerijos mokyklą. Į Lietuvos kariuomenę įstojo savanoriu 1921 m., kada buvo sudaromas I raitelių divizijos štabas. Divizijos vadu paskirtas gen. ltn. Skomskis, jis ir toliau liko vadu perforuotos kavalerijos brigados, o dar vėliau kavalerijos inspektorium iki tos inspekcijos panaikinimo 1926.VIII.19, kada buvo išleistas atsargon. Tolimesnis jo likimas nežinomas.

38. SKUČAS Kazys gimė 1894.III.3 Mauručių km., Marijampolės aps. 1915 m. pašauktas į rusų kariuomenę ir paskirtas į Čugujevo karo mokyklą, kurią baigęs buvo paskirtas į 249 pėst. pulką Rumunijos fronte. 1919.I.15 įstojo Lietuvos kariuomenėn, buvo Alytaus ir Marijampolės komendantu, 10 pėst. pulko vado padėjėju ir vadu. 1924 m. baigė Aukšt. karininkų kursus. 1925.XI.1 paskirtas tų pat kursų mokymo dalies vedėju. 1926.IX.1 paskirtas Kauno komendantu, o 1928.I.3 II divizijos vadu ir Kauno įgulos viršininku. 1934.V.1 paskirtas karo atstovu Sovietų S-gai. 1938.XII.23. Karo mokyklos viršininku. Brigados gen. pakeltas 1939.II.16 ir 1939.III.26 išėjo į atsargą. Paskutiniuose dviejuose ministerių kabinetuose buvo vidaus rei-

kalų ministeris, sovietų ultimatumu pareikalautas suimti. Sovietų suimtas, pervežtas į Maskvą, 1941. VII nu- teistas mirti. Kada sušaudytas, tikslių žinių nėra.

39. STANAITIS Juozas gimė 1865. VIII. 13 Matarnų km., Bublelių vls., Šakių aps. 1893 stojo į rusų kariuomenę, 1900 m. baigė Kazanės karo mokyklą ir vėliau Oranienbau- mo karininkų šaudybos mokyklą. 1914 - 16 m. dalyvavo Galicijos ir Ba- ranovičių operacijose, buvo 6 kartus sužeistas, apdovanotas įvairiais ordi- nais. Lietuvon grįžo 1921 m. pradžioje ir 1921. III. 24 stojo į kariuo- menę. Buvo ypatingų reikalų genero- las prie kar. vado, 1921. V. 29 paskir- tas III divizijos vadu. 1922. II. 11 - 1923. VI. 5 buvo kariuomenės vadas. Apdovanotas Vyčio kryžiumi. Dėl silpnos sveikatos 1923. XII. 31 palei- stas į atsargą ir apsigyveno savo tėviškėje, kur ir mirė 1925. VII. 12 Lietuvos kariuomenėje turėjo gene- rolo ltn. laipsnį.

40. SUTKUS Jonas gimė 1893. IV. 15. Gimimo vieta nenurodo- ma. I pasaul. karo metu Maskvoje baigė Aleksiejaus karo mokyklą. Į Lietuvos kar. įstojo 1918. XI. 30, būdamas 1. pėst. pulko ryšių koman- dos viršininkas, buvo sužeistas 1919. II. 13. Kuriantis Karo mokyklai, paskirtas į ją vyr. instruktorium, 1919. XI. 1 į I pėst. brigadą štabo virši- ninku, vėliau tiekimo sk. virš. padėjėju. 1922 m. paskirtas karo butų skyriaus virš. padėjėju. 1923 m. baigė Aukšt. karininkų kursus, 1925 m. Prahos intendantų akademiją. 1926 m. paskirtas kariuomenės intendantu, nuo 1928 m. iki 1937 m. tarnavo kariuomenės tiekimo viršininku. 1931 m. pakeltas brigados gen., 1937 m. — divizijos gen. J. Černiaus koa- licinėje vyriausybėje buvo finansų ministeris. 1941 m. išvežtas į Sovietų S-gą. Jo tolimesnis likimas nežinomas.

41. ŠNIUKŠTA Petras gimė 1877. XI. 12 Zapielskų viensėdy, Šiluvos vls., Raseinių aps. 1903 - 1904 m. tarnavo rusų kariuomenėje Kau-

ne, artilerijos pulke, šią tarnybą baigęs buvo pakeltas karininku. Ka- rinę tarnybą baigęs, dirbo civiliniuo- se teismuose. 1919. VI persikėlė iš Vilniaus į Kauną, čia buvo mobilizuo- tas ir paskirtas Armijos (vėliau: Ka- riuomenės) teismo pirmininku. Šiose pareigose išbuvo iki 1934. VI. 12, kada buvo paskirtas Krašto apsaugos mini- steriu. Buvo pakeltas generolu ltn., bet data nežinoma. Nuo 1935. XI. 1 iki 1936. IX. 1 d. buvo Valstybės tary- bos narys, po to vertėsi advokatūra. 1940. VI. sovietų buvo suimtas, bet vokiečių ir sovietų karui prasidėjus iš kalėjimo išsilaisvino. 1944 m. bandė trauktis į Vakarų, bet buvo fronto atkirtas ir grįžo Lietuvon. Buvo tvirto būdo, labai pareigingas, bet nemėgo viešumos. Buvo apdovanotas Vyčio kryžiumi. Mirė Lietuvoje 1952. XI. 22.

42. TALLAT-KELPŠA Kazys gimė 1893. X. 28 Padievyčio viensėdy, Lau- kuvos vls., Tauragės aps. Karo tarny- bą pradėjo rusų kavalerijoje, 1915 m. pakeltas karininku, buvo su- žeistas. 1919 m. pradžioje savanoriu stojo Lietuvos kariuomenėn, tarnavo kavalerijoje. 1920 m. paskirtas kari- niu atstovu Latvijai ir Estijai. 1926 m. baigė Briuselio karo akademiją, grįžęs dirbo rikiuotėje ir štabuose, dėstė taktiką ir karo istoriją Karo mo- kykloje, Aukšt. karininkų kursuose ir Karo akademijoje (Aukštojoje karo mokykloje) 1935 m. pakeltas brigados gen. 1934 - 1940 m. buvo kavalerijos viršininkas. Tuo metu buvo atkurtas 3. dragūnų pulkas, kavalerija susti- printa įjungiant į ją šarvuotus auto, automatinius pabūklus ir raitąją arti- leriją. Sovietams Lietuvą okupavus, tuoj atleistas iš kariuomenės. 1949 m. emigravo į JAV. Mirė 1968. II. 22 Cle- veland, Ohio, JAV.

43. TAMAŠAUSKAS Pranas gimė 1878 m. Imbarės km., Salantų vls., Kretingos aps. 1902 m. baigė Vilniaus karo mokyklą, ilgesnį laiką tarnavo Rygos įguloje. I pasaul. karo metu 1915. II. 17 pateko į vokiečių nelaisvę, iš kurios grįžo 1918 gale. Stojęs Lie- tuvos kariuomenėn, tarnavo b-no

vadu, vyr. štabe, kariuomenės in- spekcijoje, 4. pėst. pulko vadu. 1926 m. paskirtas I karo apygardos virši- ninku. 1935 m. dėl senatvės paleistas į pensiją. Buvo apdovanotas Vyčio kryžiumi. Liet. Enciklopedijoje mi- nimas kaip divizijos gen., bet nežino- ma kada pakeltas. Mirė 1951. XI. 27 Los Angeles, Kalifornijoje, JAV.

43. VELYKIS Mykolas gimė 1884 m. Panevėžio apsk. 1909 m. baigė Vilniaus karo mokyklą, dirbo karo ad- ministracijos srityje, dalyvavo kovose su vokiečiais ir austrais. 1918. X Vil- niuje savanoriu stojo į Lietuvos ka- riuomenę ir labai pasižymėjo organi- zacinį darbą dirbdamas. 1918. III. 12 buvo Krašto aps. ministeris, vėliau vadovavo 5. pėst. pulkui, buvo II di- vizijos vadas ir II karo apygardos viršininkas. 1927. II pakeltas genero- lu ltn. ir išėjo į atsargą. 1945 m. buvo ištremtas į Sibirą. Visai nusilpęs 1956 m. buvo grąžintas į Lietuvą ir tą pačią dieną Vilniuje mirė.

44. VYMERIS Emilis gimė 1885. IX. 28 Ančlaukio vienk., Vilka- viškio aps. 1906 - 1907 rusų kar. atliko karinę prievolę ir gavo karininko laipsnį. 1911 m. baigė Kijevo un- to teisių fakultetą, tarnavo teismuose. 1919. I. 3 savanoriu stojo į Lietuvos kariuomenę, VII. 7 paskirtas kariuo- menės teismo nariu ir 1923. IX. 20 kar. teismo prokuroru, kuriuo išbuvo iki 1940 m., kada buvo paleistas į at- sargą. Šalia tiesioginių prokuroro pa- reigų, dėstė teisę Aukšt. karininkų kursuose ir Aukšt. policijos mokyklo- je. 1929. XI. 23 pakeltas brigados gen. Apdovanotas Vyčio kryžiumi. 1941 m. pasitraukęs į Vokietiją 1974 m. mirė Berlyne.

45. VITKAUSKAS Vincas gimė 1890. X. 4 Užbalių km., Pajavonio vls., Vilkaviškio aps. Maskvoje baigė karo mokyklą ir Oranienbaume kari- ninkų šaudybos kursus. 1919. I. 1 sa- vanoriu stojo Lietuvos kariuomenėn, dalyvavo kovose su bermontininkais ir su lenkais. Įvairiais laikotarpiais tarnavo šaudymo inspekcijoje, buvo 9. pėst. pulko vadu. Apdovanotas Vyčio kryžiumi. 1935 m. paskirtas

pėstininkų inspektorium ir pakeltas brigados gen., 1939 m. — divizijos gen. 1940. I paskirtas kariuomenės vadu, sovietams vykdant invaziją, įsakė jiems nesipriešinti. "Liaudies kariuomenę" pertvarkius į sovietų 29 korpa, paskirtas to korpo vadu. Antros sovietinės okupacijos pradžioje grįžęs į Lietuvą dalyvavo politinėje veikloje. Mirė 1965.III.3.

47. ŽILYS Vincas gimė 1898.II.1 Surviliškio vls., Kėdainių aps. 1919 m. pradžioje stojo į Lietuvos kariuomenę, baigė Lietuvos karo mokyklos I laidą. Tarnaudamas artilerijoje dalyvavo kovose dėl nepriklausomybės. Belgijoje baigė karo akademiją ir 1934 m. paskirtas artilerijos inspektorium. Kada pakeltas brigados generolu, data nežinoma. 1941 m. buvo išsiųstas "į kursus pasitobulinti", bet buvo kalinamas Vorkutoje. 1955 m. grįžo į Lietuvą, buvo reabilituotas, grąžintas gen. laipsnis ir paskirta pensija. Mirė 1972.X.9 Kaune.

48. ŽUKAUSKAS Silvestras gimė 1860.XII.31 Poškiečių-Dovainiškių

km., Pakruojaus vls., Šiaulių aps. Karo tarnybą pradėjo 1881.VI.30 rusų kavalerijoje. 1887.V.15 baigė Vilniaus karo mokyklą. Dalyvavo rusų japonų kare, I pasaul. karo metu jau 1915 m. buvo pakeltas generolu mjr., vadovavo devizijai ir korpei. Į Lietuvą grįžo 1918.XII ir tuoj buvo paskirtas Krašto apsaugos ministriu. Susirgęs, tų pareigų eiti nepradėjo, bet 1919.IV.26 buvo paskirtas Gener. štabo viršininku ir tuoj pradėjo operaciją prieš bolševikus. Dėl įvairių prieš jį nukreiptų intrigų, jis kelis kartus buvo atleidžiamas iš karo vado pareigų ir vėl, krizei iškilus, į jas skiriamas. Vis dėlto, jo vaidmuo laisvės kovose buvo lemiamas. Už jo nuopelnus buvo apdovanotas I laipsnio Vyčių kryžiaus ordinu; vienintelis taip pagerbtas lietuvis karys. Taip pat jis buvo įrašytas į nuolatinis 2 ulonų pulko karininkų sąrašus. Mirė 1937.XI.26 savo ūkyje, palaidotas Kaune.

Į šį sąrašą neįtraukti nepriklausomos Lietuvos kariuomenėje kad ir ilgesnį laiką tarnavę, bet generolo laipsnį iš marionetinės "liaudies vyriausybės" ar tiesiai iš sovietų gavę karininkai: Albinas Čepauskas-Čepas, Kazys Sprangauskas ir Stasys Zaskėvičius. Neminimi ir 16-sios divizijos generolai Pranas Petronis, Adolfas Urbšas ir kt.

Rezervuotai tenka minėti ir

49. MARTUSEVIČIUS Antanas, gimęs 1863.II.25 netoli Raseinių, nenurodoma data, kada baigė Pavlovsko karo mokyklą. Dalyvavo rusų japonų ir I pasaul. karuose. 1915 m. pakeltas generolu majoru. 1917 m. pabaigoje iš karo tarnybos pasitraukęs gyveno Rygoje iki 1919 m. pradžios, kada buvo mobilizuotas į raudonąją armiją, kur buvo paskirtas I latvių šaulių div. artilerijos viršininku, o vėliau "Smogiamosios grupės", veikusios prieš rinktines baltųjų pajėgas, vadu. Bolševikų tarpe atsiradus nepasitikėjimo juo, 1919.X.30 jis perdavė pareigas kitam, o pats gavo mažesnes pareigas užnugaryje. 1920.VII.12 Lietuvai ir Rusijai suda-

rius taikos sutartį, Martusevičius grįžo į Lietuvą. Visa ši informacija paimta iš 1988.II mėn. "Mokslo ir gyvenimo" žurnalo. "Mūsų žinyno" 1928 m. 45 numeryje kpt. Šipelio buvo parašyta, kad 1921.V.30 įsakymu kariuomenei Nr 127 buvo sudarytas artilerijos viršininko štabas vadovaujamas gen. ltn. Martusevičiaus. Šią tarnybą jis baigė 1922.XI.1. Tiek "M. Ž.", informacijos. Toliau "M. G." rašoma, kad 1944.IX.6 Martusevičių Raseiniuose sužeidė bombos skeveldros, nuo kurių jis mirė rugsėjo 9 d. Kauno karo ligoninėje. Jo kapo vieta nežinoma.

Naudojant turimas nepilnas žinias, kai kuriais atvejais ir ne visai patikimas, apie generolus galima rasti ir statistinės informacijos.

Lietuvos karo mokyklą baigę buvo 4, įvairias rusų karo mokyklas 41.

Aukštasis karo mokyklas, dar vadinamas karo akademijomis ir panašiais vardais, buvo baigę 20 generolų. Lietuvos baigė 1, Belgijos 4, Čekoslovakijos 8, Prancūzijos 2, Rusijos 4, Vokietijos 1.

Civilinės srities aukštąjį mokslą įvairiose šalyse baigė 12.

Dar nepriklausomybės metais karininkams bendrai, o ypač generolams buvo visuomenės tam tikros dalies taikoma įvairių priekaištų, kurie pasmarkėjo ir pagausėjo nepriklausomybės netekus. Buvo dažniausiai girdimi priekaištai:

"Buvo per daug generolų"

"Jiems buvo mokami per aukšti atlyginimai".

"Politikavo".

"Neapgynė Lietuvos ultimatumų metu ir karui prasidėjus".

Prieš pradėdami šiuos priekaištus nagrinėti, turime iš karto atmesti priekaištus, darytus piktos valios žmonių, t.y. tų, kurie sąmoningai ar nesąmoningai vykdė Lietuvos priešų akciją silpninti visuomenės pasitikėjimą sava kariuomene ir sava valstybe. Kita priekaištautojų kategorija buvo tie, kurie dėl savo filosofinių pažiūrų buvo tapę autoriteto priešais, o gi visa

kariuomenės santvarka remiasi viršininko autoritetu. Lieka panagrinėti priekaištus darytus proto argumentais operuojančių asmenų.

“Lietuvoje buvo per daug generolų”.

Generolo laipsnis būdavo keliamas karininkas tik turįs užimamai vietai atitinkančias profesines kvalifikacijas. Yra žinoma tik labai maža atvejų, kai generolo laipsnis buvo duotas ir kai kuriais politiniais sumetimais.

Lietuvos kariuomenėje taikos metu aukščiausių mūsų sąlygomis karinės profesijos kvalifikacijų reikalavo kelios vietos vadovybėje. Tai buvo kariuomenės vado, kariuomenės štabo viršininko, trijų divizijų vadų, tiekimo viršininko, pėstininkų inspektoriaus, artilerijos inspektoriaus. Augant poreikiams ir didėjant atsakomybei, aukštesnių kvalifikacijų pareikalavo ir kelios kitos ginklų rūšys ir tarnybų šakos: Kariuomenės teismas, aviacija, kavalerija, karo technika, Karo mokykla, Karo akademija. Kiekvienos šių ginklų rūšių ar tarnybų priekyje stovįs karininkas nešė didžiulę atsakomybę už tūkstančių karių apmokymą, aprūpinimą ir gerovę, už milijoninių lėšų tikslų ir svaringą panaudojimą. Buvo visai natūralu ir normalu, kad toms vietoms užimti buvo skiriami atitinkamai kvalifikuoti viršininkai. Tenka pripažinti ir tai, kad šias atsakingas pareigas eidavo ir ne generolai.

Nesant pakankamai archyvinės medžiagos, negalima tiksliai nustatyti kiek kuriuo metu Lietuvos kariuomenėje buvo generolų aktyvioje tarnyboje. Iš aukščiau pateikto sąrašo galima matyti, kad nemaža jų dar nepriklausomybės metais buvo išėję į atsargą ar mirę.

“1939 m. karininkų metraštyje” yra įrašyti 14 brigados generolų ir 3 divizijos generolai. Iš vėlesnių šaltinių žinoma, kad iš šio sąrašo br. gen. Stasys Raštikis ir br. gen. Vincas Vitkauskas dar nepriklausomybės laikotarpiu buvo pakelti divizijos generolais ir plk. Jonas Juodišius bei plk. Vincas

Žilys buvo pakelti brigados generolais. Atseit, paskutiniaisiais nepriklausomybės metais aktyvioje tarnyboje buvo 14 brigados generolų ir 5 divizijos generolai.

“Generolams buvo mokami per aukšti atlyginimai”.

Priekaištautojai nenurodo “per aukšti” — lyginant su kieno atlyginimais? 1931. III. 10 paskelbtu karininkų atlyginimo įstatymu nustatyta, kad už laipsnį generolui mokama mėnesinės algos 1,200 litų, o jaun. leitenantui 300 litų. Atskirai mokama už pareigas pagal kategoriją, deja, tam palyginimui duomenų nėra. Nėra abejonės, generolo darbo našta ir atsakomybė buvo daugiau kaip keturis kartus didesnė kaip jaun. leitenanto. Deja, nėra duomenų palyginti generolų atlyginimus su civilinio sektoriaus aukštųjų pareigūnų atlyginimais.

Aktyvus domėjimasis savo krašto politiniu gyvenimu yra kiekvieno gero piliečio požymis ir pareiga, iki visa tai vyksta teisėtumo ribose. Būdami savo valstybės piliečiai, ir kariai turi turėti kelių savo krašto politiniame gyvenime dalyvauti. Kaip ir kai kuriose kitose valstybinio gyvenimo srityse, mūsų jauna, nepatyrusi demokratija yra padarusi klaidų. Nepriklausomybės karui tebevykstant, norint kariuomenę apsaugoti nuo partinės agitacijos ar demagogijos, kariams buvo neleidžiama dalyvauti seimo rinkimuose balsuotojais. Trečiojo seimo partijų paimta nereali valstybinio gyvenimo linija parodė, kad jos nebuvo pribrendusios valstybei vadovauti. Žymusis I pasaul. karo meto Prancūzijos politikas Georges Clemenceau yra pasakęs: “Karas yra per daug rimtas reikalas, kad jį būtų galima pavesti kariams”. Mūsų patirtis parodė, kad politika yra per daug rimtas reikalas, kad ją galima būtų palikti tik politikams, iš jos išstumiant karius.

“Generolai neapgynė Lietuvos ultimatumų metu ir karui prasidėjus”.

Tai yra skaudžiausias ir mažiausiai

pagrįstas kaltinimas. Nuo kovų dėl nepriklausomybės dalinai sėkmingos pabaigos (nors ir neapgynus Vilniaus!), buvo praėję apie 20 metų, kurių metu buvo nuodugniai pasikeitusios politinės sąlygos Lietuvos aplinkoje. Buvo nusilpninti kaimynai, buvo nevien atgavę savo agresingas nuotaikas, bet buvo ir atsiginklavę. Dėl savo nesugebėjimo ar nenoro pamatyti ir suprasti grėsmę, vakarų demokratijos buvo tapusios neveiksmingos. Tuo pat metu ir grynai karinių jėgų santykis tapo Lietuvai mirtinai pavojingas. Geriausiu atveju Lietuva būtų galėjusi pašaukti prie ginklo apie 120,000 karių, bet ji neturėjo nei sunkiosios artilerijos, nei pakankamos motorizacijos, nei didesnių šaudmenų išteklį. Jos sienos buvo visai atviros visomis kryptimis, be gamtos kliūčių. Kariuomenėje ir tautoje buvo tebegyva laisvės kovų metu kilusi kovos dvasia, bet moderniam kare jos neužtenka. Karingos dvasios buvo pilnos Japonijos ir Vokietijos ginkluotos pajėgos, bet ir jos karą pralaimėjo.

Karo ar taikos klausimą sprendžia ne kariuomenė, bet vyriausybė, todėl ir jai tenka atsakomybė už padarytą sprendimą. Paskutiniame vyriausybės posėdyje buvo ir pasisakymų už ginkluotą pasipriešinimą sovietų invazijai. Tenka prileisti, kad tai buvo daroma laisvės kovų dvasios įkvėpime. Dabar galima tik spėlioti, kas būtų atsitikę, jei tai būtų buvę padaryta. Iš patirties žinome, kaip į mus žiūrėjo abu okupantai, patyrėme, kad jų galvosenoje nebebuvo likusio viduramžių riterių kodo, nebuvo pagarbos žmogui. Stalinas nedelsė sunaikinti dešimt ar daugiau tūkstančių lenkų karininkų, vokiečiai šimtais tūkstančių naikino lenkus ir sovietų karo belaisvius.

Pasaulinio garso karo istorikas Sir Basil H. Liddell Hart savo rašytoje II pasaul. karo istorijoje rašo, kad, susidarius nenugalimoms sąlygoms, be šūvio kapituliavo Čekoslovakija, kuri kalnuotoje vietovėje turėjo įtvirtinimų liniją, turėjo 35 stipriai gink-

PASKUTINIO KARIŪNO ODISĖJA

(Tąsa iš "Kario" Nr. 8)

J. KLIMAS

Persirengus, įsakiau kuopininkui Dulinskui išrikiuoti kuopą. Aš atrodžiau labai jaunas, o čia rikiuotėje tiek daug virštarnybinių, ir kiekvieno akyse galėjau išskaityti "ką tu, piemėnėli, mums pasakysi.... o gal pateiksi kokios nors vokiškos propagandos..."; Tuo tarpu mano mintys sukiojosi apie dienas, kai karo pradžioje peržengiau Lietuvos sieną. Skausmas širdį plėšė... Ir štai dabar čia pat Tilžės tiltas ir kažkokia nenugalima mintis įkyriai ragino grįžti į Lietuvą... Bet į išrikiuotus vyrus tarčiau: "Vyrų, per mūsų kelionę gal girdėjote, kad aš esu leitenantas Klimas. Esu paskirtas jūsų ryšio karininku. Mūsų kelionės tikslas — Štralzundas, kur randasi mūsų dalinys. Aš jums, vyrai, linkiu laimingos kelionės, o pats grįžti į Lietuvą".

Visą kuopą lyg perkūnas pritrenkė. Davus komandą "išsiskirstyti", pribėgo ilgametis husarų viršila Vitkauskas ir sako: "Leitenante, nepalikite mūsų! Jūs mokate vokiečių kalbą, žinote jų statutą, jūs esate mums labai reikalingas, tarytum tėvas..." Tai pasakęs, pasiūlė savo naują dviratį, kad pervaziavęs tiltą atsiveiktinčiau.

Pervaziavęs tiltą, apie valandą sėdėjau šalikelėje. Vežimas po vežimo slinko su pabėgėliais. Kai kur po keletą vokiečių kareivių, įsi-

maišiusių į nesibaigiančią pabėgėlių vilkstinę. O mano galvoje zvimbte zvimbė šimtai įvairiausių minčių. Kitos išeities nebuvo: grįžti prie dalinio, nes ten buvau likęs vienintelis lietuvis karininkas šitame dalinyje. Grįžau. Mačiau kareivių akyse pasitenkinimo žvilgsnius, ir jutau, kad mano vieta čia, su tais vyrais.

Galvome prekinį vagoną su šiaudų guoliais. Ir tuoj susiginčijau su vokiečių puskarininkiu, kuris buvo paskirtas palydovu. Jis panūdo vagonus iš lauko uždaryti, kad niekas bevažiuojant nebandytų pabėgti. O aš jam sakau, jeigu būtų lėktuvų puolimas, ar tu suspėsi tuos visus vagonus atrakinti. Ir pabrėžiau, kad mano kareiviais nesirūpintų: aš už juos atsakau, pridurdamas, kad jis tik pasistengtų sužinoti, kur ir kiek laiko traukinys sustos postoviui. Be to, pasirūpinti, kad stotyje Raudonasis kryžius aprūpintų kava ar sriuba.

Pirmąjį vagoną užėmiau aš su puskarininkiu ir štabu. Vagonams paskyriau viršininkus, ir kelionė vyko sklandžiai. Kiek ilgėliau stabtelėjome Karaliaučiuje. Čia man kareiviai pranešė, kad manęs ieško kažkas iš Lietuvos. Ir kokia laimė! Išvydau savo buvusį mokytoją Markauską su šeima. Jis savo patarimais savo laiku mane nukreipė į Karo mokyklą. Jis

buvo paimtas į vokiečių kariuomenę ir turėjo kelionlapį prisistatyti į dalinį. Dabar aš jam patariau: "Antanai, karas jau pralaimėtas. Pasinaudok tuo kelionlapiu, bet išlipk prieš paskyrimo vietą stotyje ir bandyk gauti darbo pas kokį ūkininką, kol karas pasibaigs. Taip jis ir padarė. Su juo susirašinėjau, buvome numatę susitikti, bet mano likimas mane vėl trenkė nenumatytais keliais, ir tik daug vėliau per *Kario* puslapius sužinojau, kad jis Čikagoje pačiame amžiaus tvirtume mirė.

Kelionė sekėsi gerai. Tik prieš Štetiną turėjome visą pusdienį laukti, kol subombarduotą stotį sutvarkys. Numatytas kareivines pasiekėme sekančios dienos rytą apie 9 val.

Išrikiavau kuopą pristatyti dalinio vadui majorui. Sukomandavau "ramiai" ir atraportavau. Majoras pasveikino "Sveiki, lietuviai"! Žinoma, vyrai sutartinai atsakė "Sveiks, Tamsta"!

Majoras pareiškė pasigrožėjimą išrikiuotais vyrais. O aš jam sakau, kad šie vyrai ilgokai kariavo Rytų fronte, tai ar nebūtų galima jiems dabar gauti lengvesnė tarnyba. Jis atsakė, kad yra trys galimybės. Gali pasirinkti. Aš pasirinkau toliausiai į vakarus, prie Reino, planuodamas kelią pas amerikiečius.

luotas divizijas, turėjo gerą ginklavimosi pramonę. vien iš Čekoslovakijos paimta sunkiaja artilerija Vokietija padvigubino savo sunkiosios artilerijos kiekį.

Į Lietuvą turėtume žiūrėti kaip į medį, kuriam audra nulaužė daug šakų, bet kurio kamienas, nors ir apdraskytas, tebestovi, šaknimis tebesilaikydamas savo žemėje. Mūsų kartai buvo lemta matyti ir išgyventi tautos

atgimimą, jos valstybinio laisvo gyvenimo epizodą, bet iš istorijos žinome, kad praeityje yra buvusių tragedijų ir triumfų. Kaip kas galėdami ir išmąnydami, laisvės dienomis dirbome Lietuvai. Jei įvykiai nuriedėjo ne taip, kaip mes norėjome ir laukėme, tai likimo lemtis. Lietuva neprasidėjo su mūsų karta, su ja ir nesibaigs.

Galime būti tikri, kad ginčas dėl sprendimo gintis ar nesiginti tęsis ir

toliau. Žinome, kas atsitiko apsisprendus nesiginti, o prielaidų, kas būtų buvę, jei būtume gynęsi, ir ateityje bus daug, bet jos ir liks prielaidomis. Dabar kariai kaltinami, kad nesigynė, nors sprendimas buvo ne jų. Jei kariuomenė būtų saivališkai gynusi ir įtraukusi tautą į pražūtį, ji tada galėtų būti kaltinama su kai kuriuo pagrindu — jei dar būtų likusiųjų, kurie sugebėtų kaltinti.

Netikėtai tarp sugaudytųjų pa-
mačiau vieną su puskarininkio laip-
sniu vyrą. Paklaustas paaiškino, kad
buvo paimtas apkasų kasti. Po kasimo
visus perrengė aviacijos uniformo-
mis. Jis pasisakęs, kad Lietuvos kariuomenėje buvęs puskarininkis, tai
jam ir čia leidę uniformą su tuo pačiu
laipsniu nešioti. Kadangi mano kuop-
oje buvo daugiau kaip pusė liktinių
puskarininkių, tai aš tuoj nuva-
žiavau pas ryšių karininkų plk. Lior-
maną į Berlyną ir paprašiau, kad
mano vyrams pripažintų laips-
nius. Jaam prisistatydamas, pirmiau-
sia pasiteiravau, ar jis turi žinių apie
savo brolių kapitoną, kurio vadovauja-
mame batalione aš buvau rytuose ir
ten jį palikau gan toli šiaurėje. Atsi-
dusau lengvai, kai pasakė, kad lai-
migai pasitraukė į Dresdeną, iš ten
kareivius pasiuntė į Jugoslaviją kari-
auti su partizanais, o karininkai lau-
kia paskyrimo į žemaičių pulkus. Kitą
dieną jis mane pristatė aviacijos gene-
rolui lietuviams. Buvau labai manda-
giai priimtas, bei supažindintas su pa-
reigomis, numatytomis lietuviams.
Puskarininkiams nemokant kalbos,
būtų neįmanoma vadovauti. Priminė
žemaičių pulkus, kur jaunų vadų ka-
dras yra reikalingas, ir jis norinčius
galįs pasiųsti į frontą.

Kai su tokiomis informacijom grįžau,
niekas to laipsnio nebeįrodė. Beje,
dar pavyko išreikalauti paskutinę algą
pagal laipsnius.

Po keleto dienų gavę traukinį, iš-
važiavome į Vestfaliją, Menden mie-
stelin. Čia sužinojau, kad esame pa-
skirti į "vario kuopą". Mat, kaip
vėliau patyriau, pradėjus karo pramo-
nei vario trūkti, slaptu Hitlerio įsaky-
mu (kad nesukeltų panikos vokiečių
tautoje) buvo tokia kuopa įsteigta. Čia
tuoj prisiminiau iš Lietuvos istorijos,
kad ir 1-mojo pasaulinio karo metais,
kai vokiečiams pradėjo trūkti vario,
atiminėjo bažnyčių varpus. O kai Vo-
kietija karą pralaimėjo, tai žmonės ir
kalbėjo, kad vokiečius užtai Dievas
nubaudė. Šį kartą varpų nereikėjo,
nes jau buvo surastas aluminijus su
kitais metalais liejamas, tinkamas

elektros laidams. Tačiau nežiūrint to,
vario vis dėlto trūko. "Vario kuopai"
lietuviai buvo tinkami, tačiau fronte
jie nebuvo patikimi.

Štabo viršila buvo labai mandagus,
civiliniame gyvenime buvęs advoka-
tas, papasakojo, jog jie lietuvių laukę
1942 metais. Aš nustebeęs paklausiau,
koks pagrindas buvo laukti. Tada jie
ištraukė aplinkraščių jau iš 1942 metų,
kur kalbama, kaip Pabaltijo valstybes
įjungti į karą, sudarant SS legionus.
Plačiausiai buvo aprašyta apie Lietu-
vą, pradedant net Žalgirio mūšiu.
Buvo aprašyta lietuvių pastangos iš-
vengti karinės tarybos caaro kariuo-
menėje. Buvo aprašyta ir Vietinės
reinktinės organizavimas bei jos liki-
mas.

Greit įgavau bataliono vado pasi-
tikėjimą. Jis buvo 1-jo pasaul. karo
jūrininkų leitenantas ir pripratęs prie
stikliuko, o čia jo pavaldiniai buvo
įvairių įmonių savininkai ir žiūrėjo,
kad butelis neištuštėtų.

Artimiausiame miestelyje pasirin-
kau skyrių iš mano buvusio bataliono.
Su šiais vyrais planavome pirmai pro-
gai pasitaikius pasukti pas ameri-
kiečius. Tai buvo Čepaitis, du broliai
Gruzdziai, du Puzinai, Lapinas,
Bučelis. Kitų pavardžių jau nebepris-
simenu. Majoro pasitikėjimą panau-
dojau sukombinuodamas vyrams ato-
stogų, kurios net vokiečiams sustab-
dytos. Išduodavome komandiruotės
kelionlapius, kadangi mūsų batalio-
nas buvo plačiai išblaškytas, o vyrai
aplankydamo savo surastas žmonas, o
kai kurie ir mergužėles.

Aš pats, praleidęs tiek metų vie-
nišas fronte, galvojau, kad gal ir mano
giminės yra atsiradę Vokietijoje.

Esant neblogom gyvenimo sąly-
gom, planuotą bėgimą pas ameri-
kiečius atidėliojom. Blogiausia buvo
dėl vykstančių vagysčių po bombar-
davimų. Mat, miesteliuose gyvenan-
tys po bombardavimų padėdavo gesinti
ir pirmiausia bandydavo įeiti į
krautuves pasivogti maisto kortelių.
Du mūsiškiai kartą įėjo į vieną krau-
tuvę, kur buvo bomba su pavėluotu
užtaisų nukritusi. Sprogo abu užmuš-

dama. Tai buvo vienintelės aukos iš
mūsų 426 vyrų. Jų pavardžių nebe-
prisimenu.

Dar vienas liūdnas vaizdas atmin-
tyje stovi kaip gyvas. Eil. Radzevičius
pavogė vokiečio puskarininkio krali-
kus. Apie tai jis pats papasakojo po
karo. Puskarininkis surado tą kraliką
jau puode ir nubaudė atimdamas mai-
sto korteles. Radzevičius gynėsi saky-
damas, kad jis bedirbdamas prie elek-
tros laidų su kilpom sugavo kiškį.
Žinoma, įrodymui kiškio kailio nesu-
rado, Nuvažiavus tardymui vokiečiai
bandė istoriją sudaryti. Aš labai trumpai
paklausiau, ar žinai drausmės sta-
tutą. Žinau. Parodyk, kuris paragra-
fas leidžia puskarininkui bausti mai-
sto kortelių atėmimu. Tyla, Grįžęs
atraportavau majorui, o tas tuoj pa-
siuntė puskarininkį į rytų frontą. Jis
atvažiavo į štabą su žmona ir trim vai-
kais ir sako: "Tai sudiev, ponas leite-
nante"! Man taip gaila pasidarė, bet
vistiek degimas širdyje, kad mano lie-
tuvių kareivių kaip šunų nestumdy-
si... jie buvo drąsūs vagys ir drąsūs
kareiviai. Už vagstę nė vienas nebuvo
nubaustas.

Vasario mėn. gavau įsakymą vykti
Weimaran į ryšių karininkų kursų.
Štai tau, jau bus liepto galas, — gal-
voju. Ko gero apmokys — ir į frontą.
Čia buvo malonu susitikti keletą senų
pažįstamų, nors ir eilinių uniformuo-
se.

Pradedant kursų nustebino plk.
Liormano kalba. Jis maždaug šitaip
kalbėjo: "Ponai karininkai! Kai kurie
jau žinote, kur aš esu buvęs. Nesibi-
jau ir vėl ten patekti". (Jis kaip buvęs
Klaipėdos komendantas, repatriavus
į Vokietiją, buvo uždarytas į koncen-
tracijos stovyklą už vokiečių
teismus ir buvo išleistas tik sutikus
eiti aviacijos ryšininko pareigas). Jis
pasakė, kad šie kursai pamokys, kaip
kuo mažiau lietuviai patektų į ne-
laisvę, ypatingai rusų nelaisvę. Ir
mane pirmą paklausė, koks mano
planas, nes aš buvau toliausiai vaka-
ruose. Aš jam atsakiau, jog aš savo
kareivius jau esu paruošęs, jie turi
darbinius rūbus, kadangi dirba prie

elektros laikų. Reikia, apskritai, pasistengti numesti karinę uniformą ir paslėpti ar sunaikinti dokumentus. Antras atsistojęs kapitonas Miliauskas, kurio kuopa buvo aerouosto tarnyboje. Jis pareiškė, kad jis kuopą išrikiavęs nuožygiuotų pas amerikiečius. Nežinau, kaip jis žygiavo, bet jo kuopą paėmė ir nelaisvę ir išvežė į Belgiją, kur ir pats žuvo.

Sugrįžus tuoj mano kareiviai pradėjo palengva atsitraukti iš užimamų vietovių prie štabo. Vokiečius tuoj paskirdavo į frontą, o mes laukėme. Susirinko apie 300. Ir štai vieną dieną gauname įsakymą vykti į vakarų frontą. Klausau ir įsakau kuopai ruokštis žygiui, bet taip pat primenu majorui, jog gali būti problemų, kadangi priešai skambėjo, kad kariuomenė prieš komunizmą ir už Hitlerį. Priminiau ir leitenanto G. su daliniu pabėgimą. Be to, kareiviams reikalingas nors trumpas paruošimas — apmokymas, nes šie vyrai yra tik darbininkai. Majoras tuoj kreipėsi pas generolą su pasiūlymu siųsti į Rytų frontą, prieš tai porą savaitių apmokant. Bevykdant apmokymą, priartėjo amerikiečiai. Mums įsakė apleisti kareivines. Visi vokiečiai buvo pasiųsti į frontą, o mus atgal už 15 km prie "SS Adolf Hitler" divizijos, kur visus svetimšalius siųsdavo.

Gyvenome gerai. Tame miestelyje buvo OT prekių sandėliai, tai aš ir kai kurie kareiviai, kurie kalbėjo vokiškai, prisistatydavom grįžusiais iš fronto ir gaudavome beveik dėžėmis pirkti geriausio prancūziško konjako bei kt.

Keli vyrai, besitraukdami, "nudziove" gero dydžio telyčią, tai ir savo vado nepamiršo šviežiais kepsniais pavaišinti, užgeriant skaniu konjaku.

Vokiečiai, skubiai apleisdami patalpas, daug ką paliko, paimdami tik būtiniausias reikmenis. Aš gi, manydamas, jog gali kartais savųjų apsaugojimui praversti, paėmiau paliktą rašomąją mašinėlę, kuopos antspaudą, kelionlapių blankų. Vakare reikėjo ruoštis žygiui, bet nutariau palaukti, tačiau įsakiau būti parengty-

je. Netrukus atėjo vokiečiai viršila ir klausia, kodėl nežygiuojame. Ant stalo stovėjo konjako butelis. Aš atsakydamas, kad tuoj kilsime į žygį, pripyliau jam stiklą. Žinojau, kad vokiečiai, veltui gavęs, geria kaip vandenį. Ir po keleto skubiai išgertų stikliukų sukniubo prie stalo. Vyrai jį ištempė į lauką ir paguldė tarp eglaičių. Netrukus atėjo majoras. Irgi ta pati istorija: ir jis buvo paguldytas tarp eglaičių.

Dabar jau stojome prie darbo. Mano buvęs raštininkas Lapinas sėdo prie rašomosios mašinėlės, ir pradėjome užpildyti atleidimo iš aviacijos dokumentus, kurie skambėjo šitaip: Pavardė, vardas. Pažymima, kad dirbo Solingen miesto elektrinėje, yra atleistas ir turi teisę dėvėti karišką uniformą arba civilinius drabužius. Antspaudas ir parašas — ltn. J. Klimas, kuopos vadas. Aprūpintiems šitokiu "dokumentu" įsakiau persirengti civiliniais drabužiais, o kurie jų neturėjo, nurodžiau, kur buvo neseniai sumobiliuotų vokiečių drabužių sandėlis. Kad darbas greičiau vyktų, prie antros rašomosios mašinėlės prisėdo vachmistras Muliolis.

Prieš įteikdamas šiuos "dokumentus", patariau prisilaikyti netoliese esančiame miškelyje mažesnėmis grupėmis, vengiant sueiti į sąlytį su vokiečių kariais. Jeigu kam būtų labai blogai su maistu, bandyti gauti darbą pas ūkininkus. Kiekvienam asmeniškai įteikdamas raštą, paspaudžiau ranką. Buvo gaila skirtis su šauniais Lietuvos kariais. Paskutiniai du žodžiai "Ačiū, vade" šildė ir graudino širdį. Išsiskirstėme. Aš paskutinysis susikroviau savo kuklų turtą ir persirengęs civiliniais drabužiais sėdau ant dviračio ir nuvažiauju pas vieno vokiečio pulkininko žmoną, kur jau dieną prieš tai vienas austrų kapitonas prisiglaudė, parūpindamas ir man kambarį. Pravažiudamas giraitę stabtelėjau. Ir tikrai mano vyrai ten būriavosi. Vienas iš jų pasiūlė dar konjako stiklėlį su juo išgerti. Tai buvo paskutinis, nes mano likimas

mane nuo jų nubloškė nenumatytais keliais.

Svetingoje pastogėje su austrų kapitonu neilgai poilsiauvome: greit prasidėjo artilerijos apšaudymas. Šeiminkė su dukrom labai išsigando, o kapitonas, buvęs aviacijos inžinierius, irgi nebuvo matęs fronto. Pradėjau juos raminti, nes sviediniai sproginėjo už miestelio slėnyje, o miestelyje jokios kariuomenės nebuvo. Tačiau dėl viso ko suėjome į rūsį. Čia aš ir sakau šeiminkinkei, prašydamas, kad užėjus amerikiečiams, ji nepasakytų, kad mes karininkai. O ji šuktelėjo: "Ką jūs! Aš turiu dvi dukteris, ir aš nerizikuosiu meluodama"! Nieko nelaukdamas griebiau vieną lagaminą ir ant dviračio: nusprendžiau keliauti pas savo simpatiją, kuri anksčiau buvo kvietusi pas ją sustoti. Bet kadangi kaimynai žinojo, kad aš su ja draugauju, tai bijojau skundų, bet dabar kitos išeities nebebuvo.

Jos tėvai turėjo mažą ūkėlį miestelio pakraštyje. O miestelyje jau kiekvienas namas buvo iškėlęs baltą vėliavą, nes amerikiečiai šaudė į namus, kur nebuvo baltos vėliavos. Krautuves jau plėšė buvę rusų karo belaisviai ir svetimšaliai darbininkai. Miestelio pakraštyje, prie upelio, buvo bravoras. Kad amerikiečiams netektų alkoholis, jį paleido į upelį. Žinoma, rusai belaisviai tuoj suuodė ir gėrė tą vandenį. Pilna pakrantė buvo privirtusių girtų. Kai kurie nejudėjo, dažnas griuvinėjo, šūkavo...

Mergaitė labai nudžiugo mane išvydusi, nors tėvai jokio džiaugsmo nerodė. Buvo ramu. Jokio amerikiečio nesimatė. Joks plėšikaujantis irgi neužklydo. Čia maisto netrūko. Savo kelnų kišenėje turėjau FN pistoletą. Dar ir su Gedimino stulpais. Tą pistoletą esu gavęs Vilniuje, kai buvau 253 bataliono ginklininku. Jį atnešė į sandėlį vienas karininkas, gavęs 6 mėnesius kalėjimo už pabėgimą. Pistoletą įteikdamas jis prašė jį saugoti, kol sugrįš, o tada atsiims. Jis jį tebeturįs dar iš Lietuvos kariuomenės laikų. Aš jį ir saugojau iki šiol. Savąjį esu išmainęs į alkoholį,

o šį ištikimai saugojau. Bet dabar esu patekęs į labai keblią padėtį — amerikiečiai gali patikrinti. Jie jau čia pat. Nusprendžiau pistoletą užkasti lauke. Vidurnaktį sėdau ant dviračio ir į laukus, bet čia pat pasirodė amerikiečių tankas. Užvažiavau ant amerikiečių patrulio. Nesupratau, ką sakė, ko klausė. Aš tepasakiau "Lithuanian". Pamojo ranka eiti su juo. Tamsoje nematė, kad ant dviračio vairo pistoletas makštyje. Kareivis ėjo šalia. Stebėjau jo žvilgsnį. Nutaikęs momentą, mečiau pistoletą per tvorą, bet jis atsimušė į miestą. Kareivis, priėjęs prie tvoros, jį paėmė ir sugrįžęs įrėmė šautuvo vamzdį man į pilvą. Laimei iš čia esančio namo išėjo lenkų belaisvis, kuris plėšikavo. Sakau jam "panie", gal kalbi angliškai. Atsakė "ne". Tada jau kareiviui pasidarė, atrodo, neaišku, nes kalbu lenkiškai, bet vistiek nusivarė į štabą, kur buvo vertėjas.

Čia vėl padariau klaidą. Žydai vertėjui pasisakiau, kad esu lietuvis, o pistoletą vežiau atiduoti amerikiečiams. Čia dirbau pogrindyje. Vertėjas atsakė, kad jam žinoma, kaip lietuviai šaudė žydus. Man kelias į nelaisvę.

Pirmą naktį uždare rūsyje, kur jau buvo prikimšta vokiečių belaisvių. Jie veik stovėdami visi snaudė. Aš patekau prie lango. Sekiau sargybinį. Sargyba ketėisis kas pusvalandį. Nuo lango akių sargybinis nenuleido, todėl per jį pabėgti buvo neįmanoma.

Rytą nuvežė tolyn už kokių 10 km. Čia iš visų atėmė laikrodžius, vedybinius žiedus. Aš savo kišeninį laikrodį dar priekyje įkišau į cigarečių dėžutę, kuri turėjo būti priekyje padėta. Nesurado. Laikrodį tebeturiu ir šiandien.

Čia uždare kieme, aptvertame tvora. Buvo apie 100 belaisvių. Valgyti nieko nedavė. Kai sargybinis atsėdėjo ant savo šalmo ir negalėjo antros pusės matyti, aš atsidariau vartelius ir išėjau, aš amerikiečiai pradėjo rekti "Ką tu darai! Jie mus sušaudys!" Taip ir grįžau.

Į pavakarę vėl pavežė apie 20 km.

Čia jau buvo apie 500 belaisvių. Naktį pradrebėjau susirietęs. Rytą storas amerikietis atnešė glėbį konservų dėžučių. Pametė kaip alkanų šunų gaujai. Man šyptelėjo laimė sugriebti pupelių dėžutę. Tuo metu man pasakė, kad kaip civilis turiu išeiti, bet paklausė, ar turiu kokį dokumentą. Parodžiau Savisaugos dalinių knygutę, kur buvo lietuviškai parašyta "leitenantas". Tą žodį suprato ir man vėl liepė eiti pas belaisvius.

Po pietų vėl pavežė apie 20 km. Čia jau buvo apie 5000 belaisvių. Stovykla apstatyta tankais, naktį užė motorai ir nuolat degė šviesos, todėl ir čia pabėgimui galimybių nebuvo. Laikiausi prie vartų. Rytą vėl jokio maisto. Tačiau atsirado daug sunkvežimių, sukimšo stačiom, ir pajudėjom į pietus. Čia pirmiausia krito į akis daugybė negrų su didelėm raidėm ant nugaros: PC prisoners. Jie dulkinai ir purvini taisė kelius. Tai buvo fronto dezertyrai.

Pagrindiniai keliai buvo užkimšti tiekimo sunkvežimiais, todėl mus vežė šalutiniais per miestelius, kaimus. Šie keliai sunkvežimiams buvo per siauri ir kelionė buvo labai lėta. Viename kaime gyventojai išnešė duonos kepalukus, ąsočius vandens. Mano sunkvežimio palydovas atėmė duoną, sumynė kojomis į rėmą, vandenį išpylė. Žmonės prie kitų bijojo ir prieiti, kad nenušautų. Čia pamaciau, kad amerikiečiai dar bjaurėsni ir už rusus.

Vežė Reino pakrantėmis. Žydėjo vynuogės ir vaismedžiai. Atrodo lyg rojus. O koks mano likimas... Vėl belaisvis...

Per Reiną pervežė pantoniniu tiltu. Už Remagen jau stovykla, kurioje buvo apie 10,000. Čia vėl įstūmė pro vartus. Nieko neklausė ir netikrino. Laimei čia susitikau viršilą Vitkauską ir kt., kurie nebuvo suskubę pakeisti uniformos į civilinius drabužius. Visi apsidžiaugėm. Aš džiaugiausi, kad vienas iš kareivių man davė anklodę, o jie manydami, kad aš ir čia ką nors sugalvosiu, nes tiek kartų pervedžiau per pavojus.

Čia popiet išrikiavo po 12 maišui gauti. Davė 24 skardinėlių dėžę, po vieną skardinėlę pupų, o kitą — su keliais pyragaičiais ir cukraus gabaliukais. Aš atsistojau vienoj grupėj pirmas, nes siuntė atnešti, kiti du pataikė į kitas grupes. Kai pasiėmėm dėžes, nėjom prie grupės, kur buvo vokiečiai, o panėšėję į krūmus, pasidalinom tarp lietuvių. Prūsų buvo 13. Buvo negražu, bet pagalvojau, kad vokiečių ryšį štabai savisaugos daliniuose gan daug nuo lietuvių nusuko. Vokiečiai, negavę maisto, keikė. Keikė ir amerikiečiai.

Po poros valandų negavusiems padalino po dvi skardinėles. Po trijų alkanų ir nemigo naktį su šilta anklode tarp savų vyrų kritau kaip negyvas. Rytą, dar bešvintant, kareivis kelia. Vade, prašom pusryčių! Rūkytas kumpis iš konservų skardinėlės. Ir vėl kemšame, kiek galime, nes gali apklausinėti ar kratyti. O čia, be kareivių, atvarydavo ir nacių, kurie turėjo prisikrovę maisto, o stovykloj jau neatimdavo. Taigi tas mano kareivukas su švelniais pirštais tas jų maisto gėrybes, užmigus, iš kuprinių pamažino.

Saulei patekėjus, buvo įsakyta visiems civiliams rinktis prie vartų. Visi vyrai turėjo darbinius kombinzonus. Aš patariau mesti uniformas į krūmus ir persirengti, bet Vitkauskas baiminosi, kad amerikiečiai už apgavystę gali sušaudyti ir pasiliko stovykloj. Tik vienas lietuvis, dirbęs prie kelių statybos, turėjo rudą lyg prancūzišką uniformą, nusilupo raikštį nuo rankovės ir prisijungė prie manęs. Čia buvo dauguma belgų, prancūzų ir olandų. Niekas mūsų neklausinėjo. Atvažiavo sunkvežimiai ir nuvežė į kažkokį miestelį, į rusų stovyklą. Čia jau gavome gerą maistą — pasisakėme, kad esame rusai ir išėjom į miestelį apsidairyti, kaip būtų galima iš tos stovyklos "į kojas dėti". Sekantį rytą vėl atvažiavo sunkvežimis. Amerikietis vėl liepė į sunkvežimį lipti prancūzams, olandams, belgams ir kitiems, bet lietuvių neminėjo. Tada

(Nukelta į psl. 444)

VIETINĖS RINKTINĖS 308 BATALIONAS

(Eilinio atsiminimai)

PETRAS RUDĖNAS

“Metai po metų slenka praeitin. Išgyventi įvykiai ima blėsti atmintyje. Ir jau jaunoji karta nebežinos ir nebesupras, kuo senosios kartos gyveno, rūpinosi, ką kūrė, kad Lietuvos ateitis būtų šviesesnė”. Taip rašė pulko štabo viršininkas A. Impulevičius 1958 m. “Kary” savo prisiminimuose apie Vietinę rinktinę.

Jis buvęs pulko vadovybėj ir žino daugiau, kas vyko pulko vadovavime, o aš 308 b-no antrosios kuopos eilinis kareivėlis, ir mano atsiminimai yra eilinio pergyventi nuotykių.

Ar tas šiandien aktualu? Gal po 40 m. neverta apie tai rašyti. Tačiau kai kuriuose aprašymuose ar pokalbiuose tų dienų įvykiai apibūdinami nevisai teisingai, nors kiekvienas žmogus tuos pačius įvykius skirtingai pergyvena ir supranta. Mano atsiminimai nėra herojiškų žygių aprašymas, o daugiau kritiškas žvilgsnis iš 40 m. perspektyvos. Iš anksto atsiprašau, jei kam ir nepatiktų mano atsiminimai ir pastabos. Aš nieko nenoriu pažeminti ar išaukštinti. Jei ką darėm, net ir klaidas, tai ir aš pats esu tų įvykių dalyvis. tomis dienomis atrodė vienintelis ir teisingas kelias..

Pradėsiu ne nuo rinktinės, o bandysiu atkurti nuotaikas dar prieš rinktinės kūrimąsi. 1942 Kaune įsijungiau į pogrindį, o kai 43 m. pradžioje gavau šaukimą stoti į vokiečių kariuomenę, buvo aišku, kad toliau mokytis nebus įmanoma Grįžau į tėviškę ūkininkauti. Per žiemą nieko naujesnio neįvyko. Visi, kuriuos lietė karo tarnybos metai, įvykius sekėm su rūpesčiu. Kadangi priklausiau pogrindžiui, tai mano apsisprendimas buvo aiškus — nestoti! Taip pat jaučiau pareigą ir kitiems šitaip patarti.

Vieną sekmadienį miestelyje sutikau pažįstamą policininką. Jis liepė užėiti į policijos būstinę, nes nuovados viršininkas nori mane pamatyti. Po pamaldų užėjau ir radau jį laukiant. Jis kažką vis kalbėjo apie patriotizmą ir apie savo pergyvenimus praeitame kare. Bet negalėjau suprasti, ko jis iš manęs nori. Po ilgesnio pasikalbėjimo liepė nueiti pas mokyklos vedėją. Patarė eiti ne į jo butą, bet į mokyklos biblioteką. Jis jau ten manęs laukė. Jo

nepažinojau, bet padavęs ranką mane pavadino vardu, liepė pakelti dešinę ranką. Jis pats pakėlęs dešinę ranką, skubiai pasakė priesaikos žodžius. Taip staigiai užkluptas nepakėliau rankos nei priesaikos žodžių nepakartočiau. Jis įspėjo, kad nesvarbu ar aš noriu ar nenoriu, bet ši priesaika jau galioja ir esu atsakingas už pasekmes. Jis paįškino, kad nuo šios minutės priklausiau Laisvės Kovotojų Sąjungai. Mano pareiga organizuoti penketuką, o tas penketukas tolimesnius penketukus. Šiuo metu svarbiausia veikimo užduotis išsaugoti jaunimą nuo mobilizacijos.

1943 gegužės 12 - 13 dienomis į Želvą atvyko vokiečių komisijaregistruoti vyrų į kariuomenę. Pirmą dieną užsiregistravo tik du: vienas neužauga ir antras su pritrauktais pirštais. . Neužaugos nepriėmė, o su pritrauktais pirštais priėmė. Vėliau jį pašaukė ir bandė net vokiečių ligoninėse gydyti, bet po pusės metų grįžo neišgydytas ir atleistas, kaip netinkamas.

Pirmą dieną vokiečių karininkai sėdėjo pradžios mokykloje, prisistatę gėrimų, cigarečių ir laukė būsimų reicho karių. Jaunimas pirmą dieną miestelyje nesirodė, bet antrą dieną, kadangi vokiečiai atrodė nekreipia dėmesio, įsidrąsinę pradėjo po miestelį vaikščioti. Kiekvienas pašauktas nenorėjo pirmas registruotis, bet ir norėjo patirti kaip kiti elgsis. Gegužės 13 dienos pavakarį pajuto, kad miestelis apsuptas žandarmerijos ir pradėjo gaudyti miestelyje esančius. Kiek jų pagavo nežinau, bet juos užregistravę, patikrino sveikatą, paleido į namus iki pašaukimo. Aš pats miestelyje nesirodžiau, ir šis įvykis kitų atpasakotas ir, kiek tame tiesos, nežinau, bet neteko girdėti, kad po šios registracijos būtų kas įšvykęs į vokiečių kariuomenę. Taip vokiečiams sekėsi su lietuvių mobilizacija.

Aušo 1943 m. gegužės gražus rytas. Jau buvo prasidėję laukų darbai. Aš, papusryčiavęs, dar nebuvau nusprendęs, kokius darbus pradėti. Staiga atbėgo iš antro kaimo (buvo du kaimai tuo pačiu vardu) mergaitė, šaukdama, kad bėgčiau, nes žandariai manęs ieško. Per langą pamačiau dvi grupes žandarų, per laukus artėjančius prie mūsų sodybos.

Aš sušukau motinai ir seseriai, kad bėgtų pas artimiausią kaimyną. Jų sodyba buvo tik kokie 300 m nuo mūsų. Vyresnis brolis, per šonines duris išbėgęs, jau spaudė grioviu valdiško miško link. Aš net nesiorientavau už ko griebtis. Pogrindžio spaudą laikydavau prie klojimo po karklu, bet iš susijaudinimo nebuvau tikras, kad kur nors ir name nėra užsilikusios. Tai buvo tik minučių klausimas. Žandarai jau buvo prie kaimyno sodybos.

Žandarus vedė man pažįstamas policininkas. Jis mūsų sodybą gerai žinojo, o vaizdavęs nežinąs, kur aš gyvenu. Pirma nuvedė į kitą kaimą, tuo pačiu vardu, ir taip sukombinavo kaip mus įspėti. Žandarus pirma užvedė pas kaimyną, kur mama ir sesuo nubėgo. Jie, pasiklausę, kur aš gyvenu, išskubėjo pas mus. Aš kaip pavėlavęs smukau per galinį langą, tiesiai į pašlaitę ir grioviu nubėgau į mišką. Pamiškėj radau brolių ir pasislėpę už krūmų sekė abi sodybas. Žandarai mūsų sodyboj užtruko apie pusę valandos. Tuo laiku sesuo iš kaimyno per laukus nuėjo į Bastūnų dvarelį, mama įlindo prie kaimyno pirties į karklyną. Žandarai vėl grįžo pas kaimyną ir po kelių minučių išsivarė kaimynę. Ji nuvedė žandarus prie pirties, kur mama slėpėsi ir po kelių minučių jau varėsi abi atgal.

Žandarai sugrįžę pas kaimyną pastebėjo, kad trūksta dviejų moterų. Jiems kilo įtarimas, kad jos buvo iš mūsų namų. Jie pagrasino, jei nepasakys, kur tos moterys slepiasi, tai areštuos ją. Kaimo moterėlei buvo per baisu, ji matė kur mama nuėjo ir juos ten nuvedė. Kaimynę paleido, o mamą paršivarė atgal į mūsų namus ir po pusvalandžio nusivarė į kitą kaimą prie paliktų sunkvežimių.

Tai pirmas mano pergyvenimas tragiško bejėgiškumo jausmo. Esi tik žiūrovas žiaurios tragedijos ir nieko negali padėti!

Jauniausias brolis buvo kitam kaime pas seserį, o vyriausias brolis, sesuo ir aš pirma dieną ir naktį praleidom valdiškam miške.

Sekančią dieną dviračiu, lauko keliukais, nuvykau į miestelį ir tiesiai užėjau pas mano grupės pogrindžio vadovą. Jis jau žinojo apie mano nelaimę, bet taip išsigando mane pamatęs, kad net netaktiškai užsipulė mane.

— Kaip tu drįsti po tokio įvykio pas mane viešai eiti? Tai lygu išdavystei!

Aš tik negreit susigaudžiau, kur mano nusižengimas. Turiu prisipažinti, kad mano pasiūlymas buvo neatsargus, nes galėjo pastebėti ir kam nereikia.

Tai buvo mano antras nepatyrusio jaunuolio nusivylimas ir jaučiausi labai pažemintas. Po priesaikos per pirmąjį pasikalbėjimą jis man aiškino apie gresiantį pavojų priklausant pogrindžiui ir kaip pogrindis rūpinsis, jei pakliūtum. Žadėjo net ir visą šeimą, pavojaus atveju, perkelti į Švediją, o dabar kada tai įvyko, tai ir mano kreipimasis į jį laikomas išdavyste.

Nežinau, ar tą Švedijos idėją jam kas iš aukščiau papasakojo ar jo paties surta, bet mes Kaune tokiom svajonėm nesiguodėm.

Šiandieną, po 40 metų, prisimenu be priekaištų ir pykčio, nes tada mes gyvenom gražiom svajonėm. Manau, kad ir aš savo penketukui nerealių idėjų esu pripasakojęs.

Apsivylęs tuo susitikimu, grįžau prie savo ūkio į pamiškę. Seserį pasiuntėm į kitą kaimą, o mes su broliu, grįžę į ūkį, pašėrėm gyvulius ir vėl spaudėm į mišką. Taip apie du mėnesiu pasidarėm miško gyventojais.

Gegužės 23 atvyko mano tiesioginis pogrindžio viršininkas. Sutarėm, kad pogrindis bandys išaiškinti priežastį, kodėl specialiai ieškojo manęs ir paėmė įkaitu motiną. Dėl mamos pogrindis žadėjo kaip nors ją išvaduoti.

Mamą laikė Ukmergės kalėjime ir vesdavo į užmiestį kalėjimo ūkio darbams. Suorganizavom jai maisto tiekimą, o tai galima buvo per prižiūrėtojus — jeigu ir jų nepamiršdavai. Mamai tai nebuvo didelė pagalba, nes kitos kalinės viską iš jos atimdavo. Net ir batus atėmė ir į darbą eidavo basa. Motina sugrįžo (datos neprisimenu) jau rudeniop. Ją paleido ne oficialiai, bet dirbant kalėjimo ūkyje prižiūrėtojas pasakė “motin, eik namo”, ir ji parkeliauvo basom ir kruvinom kojom.

Tuo laiku jau braškant rytų frontui, lenkai pradėjo kelti galvas — užpuolė Dubingius. Tokiom nuotaikom gyveno mano apylinkė iki 44-tų. Vasario 16-tą išgirdom “Vyručiai, jau laikas”.

Po gen. Plechavičiaus atsišaukimo per radiją, atvyko į mūsų miestelį lietuvių kariuomenės kapitonas pilnoj liet. uniformoj. Susirinkę apylinkės vyrai iš klausė jo patirionę kalbą apie reikalą turėti savas ginkluotas pajėgas. Užbaigiamieji žodžiai buvo aiškiausi.

“Rusai, vokiečiai, lenkai mūsų priešai. Kai turėsime ginklus rankoj, žinosim, kaip elgtis.”

Tuojuo po to pranešimo mūsų penketukas turėjom pasitarimą. Nutarta palankiai žiūrėti į rinktinės kūrimąsi, bet ar stoti — sprendimas palik-

tas kiekvienam asmeniškai. Taip pat laikytis ir su nepriklausančiais pogrindžiu.

Registraciją pravedė valsčius. Į komisiją pašaukė berods balandžio 4 d. Ukmergės miestas seniai nebuvo matęs tokio jaunimo susibūrimo. Mes iš provincijos suvažiavę būriavomės pažįstamųjų grupelėmis; o moksleiviai: amatų mokykla, gimnazija, Veprių Ž. U. M ir kitos atvyko organizuotai su vėliavomis.

Pravedę registraciją ir patikrinę sveikatą, paskirstė į kuopas. Aš patekau į 308 b-no antrą kuopa. Mus patalpino amatų mokykloj. Prieš pat Velykas mūsų kuopa gavo uniformas ir pradėjo mokytis rikiuotės, nes per Velykas turėjom dalyvauti pamaldose.

Velykas mums suruošė miestas. Rytą, po pamaldų, grįžom į amatų mokyklą. Čia jau laukė paruošti vaišių stalai. Vaišėse dalyvavo miesto valdžia, aukšti Lietuvos karininkai ir mūsų bataliono vadovybė. Per vaišes buvo daug patriotinių kalbų pasakyta ir visi, gal tik kitais žodžiais, užbaigdavo kai turėsim ginklus, žinosim kaip elgtis!

Tuoju po Velykų gavom ginklus. Rimtesniam apmokymui nebuvo laiko ir tik spėjo vienintelį šaudymą — iš šautuvo po tris šovinius, o iš kulkosvaidžio po dvi trumpas serijukes. Kurie nepataikė į taikinį, tiems leido po daugiau. Aš tėviškės miškuose buvau gerai prasilavinęs šaudyme. Iš šautuvo pataikiau -7-11-9, iš kulkosvaidžio irgi gerai, užtat paskyrė antro būrio kulkosvaidininku.

308 b-no 1-2 kuopas perkėlė į pradžios mokyklos patalpas, o kitoje pusėje gatvės, gimnazijos patalpose, buvo 307 b-nas. Jie dar neturėjo uniformų ir mokėsi rikiuotės civiliniais drabužiais apsirengę.

Gegužės 1-mą 308 b-no 1-2 kuopos gavo įsakymą vykti į Uteną. Ten buvo mūsų bataliono trečia ir ketvirta kuopos ir, susijungus, vykti į Vilniaus kraštą.

Balandžio paskutinę dieną gavom leidimus vykti į namus atsisveikinti. Visi, net ir kuopos vadovybė, išvyko. Man į namus pareiti pėsčiom buvo per toli, užtat pasilikau kuopoj. Mūsų būrio vadas paprašė mane naktį pabudėti prie telefono. Davė parolę. Jei gaučiau kokį pranešimą, užrašyti. Naktį vienam sėdint prie telefono, laikas slinko labai pamažu ir buvau užsnūdęs. Staiga suskambėjo telefonas. Išsigandęs pagriebiau ragelį ir atsiliečiau. Skambintojas klausia, kas kalba.

— Aš kalbu — sakau nieko nepagalvojęs.

— Ar tamsta nemoki prisistatyti — pasigirsta griežtas balsas per telefoną. — Atraportuok savo viršininkui!

Aš prisiminiau parolę ir jį paklausiau — o kokia parolė? Jam matyt tai buvo per daug, nes trenkė ragelį ir taip priėmiau pirmą įsakymą atraportuoti viršininkui savo žiopliskumą. Rytą, grįžus būrio vadui, papasakojau, kaip aš priėmiau vienintelį įsakymą. Jiems buvo gražaus juoko ir tik tada pamokė, kad, atsiliepus, turi pasakyti pavardę ir laipsnį.

Gegužės pirmos rytą miestas sujudo kaip niekada. Arčiau gyvenantieji giminės, pažįstami ir miesto visuomenė rinkosi išleisti mus į paskyrimo vietą. Susirinkusios minios užėmė ir užpildytos gatvės neleido susidaryti pilnesnio vaizdo, nes mes jau stovėjom rikiuotėj. Kuopoms išžygiavus į užmiestį, dalis publikos lydėjo iki pat Vidiškių. Ši eisena atrodė keista, bet tiko to laiko dvasiai. Vidiškių gyventojai sutiko su išpuoštais vartais ir ūkininkai su pastotėmis, kurie vežė mus į Uteną. Prie išpuošty vartų pasakyti žodžiai ir šiandieną aidi pasąmonėje.

— Mes susirinkom čia ne tuščiai jums pamojuoti, bet užtikrinti jus, jog ir mes esam jūsų gretose, tik jūs esat pirmieji, kurie nešat naują viltį. Mūsų linkėjimai, kad grįžtumėt jau laisvoje tėvynėje per šiuos vartus, ant kurių nenuvys Eglišakių vainikai, kol nesulauks jūsų, nešančių tėvynei laisvę!

Po iškilmingo sutikimo sėdom į paruoštas pastotes ir leidomės Utenos link. Kelionė buvo ilga, bet nuotaikinga. Ūkininkai traukė iš maišų ūkiškas gėrybes, o kad nebūtų per sausa, atsirado ir skystimėlio. Pasklido skambios dainos Aukštaitijos kalvomis. Iki Utenos kelionė buvo saugi. Atvykus apnakvydino gimnazijos patalpose.

Ukmergės kuopos jau ankstyvą rytą nužygiavom į stotį ir pasikrovėm į vagonus, bet Utenos kuopos, matyt, dar nebuvo "užtektinai" atsisveikinę ir ilgai teko laukti. Kai batalionas susitvarkė, apie pietus išvykom iš Utenos. Švenčionėlius pasiekėm dar prieš vakarą, bet dėl saugumo toliau nevykom. To ruožo geležinkelio bėgiai partizanų buvo nuolatos išsprogdinami. Naktį praleidom vagonuose. Anksti rytą tęsėm kelionę per Naująją Vilnią ir į pavakarę pasiekėm Ašmeną. Per Ašmeną pražygiavom nesus-tojė. Pražygiavus Ašmeną, 1-2 kuopos pasukom vieškeliu į pietryčius ir už poros kilometrų dvare apsis-tojom nakvynei. Naktis buvo vėsi ir pailsėti neteko,

nes čia jau nesijautėm saugiai. Rytą tęsėm žygi pietvakarių link lauko keliu ir per didoką mišką. Po kokios valandos išėjom į Alsėnų vieškelį ir tęsėm žygi Alsėnų link.

Mums tik išėjus į Alsėnų vieškelį, paskui mus pasirodė ir Utenos kuopos. Atrodo, kad apie tą vietą Utenos kuopos pasuko į dešinę Graužiškių link. Žygis buvo varginantis, ypatingai man, nes pasikeičiant teko nešti kulkosvaidį ar amuniciją, o taip pat ir šautuvą su šoviniais. Vieškeliu nebuvo jokio judėjimo tik mūsų motociklistas (vienas turėjo nuosavą) pravažiudavo Ašmenos ar Alsėnų link, apie pusiaukelę pasigirdo pavieniai šūviai į vakarus nuo mūsų, bet greit nutilo. Tai buvo ta kryptis, kur žygiavo 3-4 kuopos.

Į Alsėnus atžygiavom be jokių nuotykių. Mūsų antrą kuopą apgyvendino Sapiegos pily. Pusė pilies jau nugriauta ir net plytų nelikę, o likusioji pusė irgi mažai turėjo kambarių, tinkamų gyvenimui, bet storos mūro sienos buvo puiki apsauga nuo lengvų ginklų. Alsėnuose susitelkė nemažos jėgos. Čia jau radom lietuvių policijos dalinį, kuris buvo gerai ginkluotas, vokiečių žandarmerijos grupę — gerai ginkluotą ir motorizuotą. Tas, manau, ir nulėmė, kad nebuvom užpulti.

Čia jokio apmokymo neturėjom. Buvom nuolatos paruošti ir kiekvieną dieną tekdavo pabūti apkasuose, nes postų buvo daug apie miestelį, o ir pilį teko budriai saugoti.

Neatsimenu, kurią dieną mūsų skyriui, tik grįžus iš lauko postų, išgirdom Ašmenos linkui sprogimus ir iškilo gaisro pašvaistė. Tuojau du mūsų būriai ir dalis pirmos kuopos išžygiavom vieškeliu Ašmenos link, kur matėsi gaisrai ir girdėjosi šaudymas. Degantis kaimas buvo apie porą km nuo Alsėnų, prie vieškelio į Ašmeną. Kol mes atvykom, šaudymas aprimo ir tik degė kaimo trobesiai, o vokiečiai išsidėstę prie kaimo aukštumoje su minosvaidžiais ir kulkosvaidžiais. Mums kautynėse neteko dalyvauti ir ar ten iš viso buvo kautynės? Gal tik vokiečiai atsikeršijo už jų mašinos užpuolimą prie to kaimo išardyto tilto. Vokiečiai buvo motorizuoti, ten greit nuvyko ir atsikeršijo, o mes išžygiavom, kai jau matėsi gaisrai. Kol atvykom, tai kai kurie pastatai baigė degti, o vokiečiai gaudė liesas deglas kiaules. Jau turėjo gal 10 karvių ir keletą avių. Aštuonias karves perdavė mūsų pirmos kuopos vyrams. Jie atvarė jas į pilį, kur stovėjo mūsų bataliono gurguolės.

Bataliono vadas atsiklausė vokiečių, ką daryti

su tom karvėm. Jie paaiškino, kad tai yra mūsų žygio grobis. Kadangi vokiečiai turėjo mus aprūpinti maistu, tai ne mūsų reikalas imti žygio grobį. Bataliono vadas per seniūną pranešė ūkininkams, kad atsiimtų karves. Kai tas karves ūkininkai atsirinko ir išsivedė, aš pats mačiau. Bet kai dabar išėivijoje paskaičiau mūsų spaudoj, kad Lietuvoj laikraščiai rašė apie mūsų 308 b-no žiaurumus ir plėšikavimą, tai nustebau, kad skleidžiamas melas! Aš nekaltinu gyventojų, jei jie taip kam nors papasakojo, nes tik keletą dienų prieš tą įvykį į Alsėnus atvyko rinktinės dvi kuopos, juk mūsų uniformos buvo tos pačios kaip ir vokiečių, o ypač, kad jie karves turėjo atsiimti iš mūsų bataliono. Tai jie ir sumaišė su tais kurie atsikeršijimą vygdė.

Berods sekančią dieną į Alsėnus atvyko pulkininkas Vidugiris, lydimas dviejų šarvuočių. Jo apsilankymo tikslo nežinau. Mums sakė, kad bus dedamos pastangos mus atitraukti į saugesnę vietą, geriau apmokys, arba atsiųs geresnius ginklus. Tuoj po to gavom pranešimą, kad iš Ašmenos siunčia mums maisto ir šaudmenų, bet transporto apsauga turim patys pasirūpinti. Mūsų būriui teko, išsidėscius vieškelio grioviuose, laukti atvykstančio transporto. Vieškelio griovy teko išlaukti keletą valandų ir labai nusivylėm, kai pravažiavo vienintelis sunkvežimis ir tas atrodė tuščias. Pasirodo — atsiuntė tik trims dienomis maisto.

Gegužės 15-tą mūsų būriui buvo laisva diena. Popietė saulėta ir maloni. Žinojom, kad naktį teks praleisti apkasuose, bet eiti ilsėtis nesisnorėjo.

Susirinko prie pilies, tarp senų liepų, grupė dainininkų, ypač vepriškiai turėjo gerai išlavintą dainininkų grupę, ir taip skambėjo Sapiegos pilies griuvėsiai nuo lietuviškų dainų. Ta proga teko ilgiau pasikalbėti su mūsų būrio vadu. Jis buvo mūsų pagrindinio penketuko viršininkas. Jis painformuodavo mus, pagrindininkus, apie esamą padėtį. Šį kartą žinia nebuvo maloni — ruošiamės kiekvienu momentu nakčia pasitraukti iš Alsėnų. Žygio kryptis vėl į tėviškės apylinkes!...

Šis įspėjimas buvo slaptas ir niekam neturėjau pasakoti. Batalionas turėjo gurguoles, bet neužtektinai ir sutalpinti bataliono reikmenis negalėjo, užtat vyrai nusimanantys apie meistrybę aukštino vežimus, nors ir nežinojo, kam tai rengiamasi.

Dienos postai grįžo į pilį poilsiui, o mūsų skyrius užėmė postus prie Alsėnų piliakalnio, kuris dunksojo nakties tamsoj vienu šonų į krūmokšniais

apaugusią pelkę. Postas, dėl nuotolio nuo miestelio ir pelkės, buvo labai nesaugus.

Paskutinę pamainą su trimis vyrais teko praleisti apkase. Rytas buvo giedras ir vėsus. Išaušus pasidarė drąsiau ir mes, išlindę iš apkaso, bandėm šildytis pirmuose saulės spinduliuose. Taip mums besidžiaugiant ankstyvais pavasario saulės spinduliais, pamatėm vieškeliu iš Ašmenos į Alšenus važiuojančius sunkvežimius, motociklus ir du šarvuočius. Po trumpo laiko pro mūsų postą pralėkė keletas motociklistų ir sunkvežimis su kareiviais. Jie pavažiavo toliau už mūsų ir užėmė pozicijas visai prie piliakalnio. Po trumpo laiko atvyko kuopos ryšininkas ir įsakė skyriui tuojau vykti į kuopą. Mums sugrįžus į miestelį, radom kuopas jau rikiuojantis. Išrikiavus abi kuopas ir patikrinus skaičių, prisistatė vokiečių karininkai. Vertėjas perdavė įsakymą majorui Andriūnui, o jis abiem kuopoms.. Vyriausią komandą perima jis, vokiečių karininkas, kadangi buvom drausmingi, sankcijų mums nedarys ir mes būsime atitraukti iš čia. Suskirstė grupėmis ir susodinę į sunkvežimius, davė įsakymą laikyti paruoštus ginklus. Užpuolimo atveju, nurodė kaip elgtis. Iš vokiečių elgesio neatrodė, kad jie rengia ką nors blogo, tik negalėjom suprasti, apie kokias sankcijas jis kalbėjo. Vokiečiai, atrodė, daugiau palaiko tvarką, o ne mus saugo. Mes, eiliniai, nieko nesupratom, kas vyksta. tik praeidamas mūsų būrio vadas man tyliai pasakė — pakliuom!

Kolonom susitvarkius pajudėjom Ašmenos link. Mes juokavom, kad Adolfas mūsų nepamiršo. Atžygiavome pėsti, o grįžtam važiuoti su šarvuočių apsauga ir net žvalgybiniai lėktuvai praskrido. Taip tvarkingai ir be nuotykių atvykom į Ašmeną. Mieste įvažiavome per vartus į didelę, aptvertą aikštę. Į išvažiavimo vartus įriedėjo šarvuotis. Mes tik išlipę iš sunkvežimių pastebėjom, kad čia kažkokia velniava paruošta, nes už tvorų pamatėm gulinčius kareivius prie kulkosvaidžių.

Mums įsakė rikiotis ir tie patys vokiečių karininkai, stovėdami prie šarvuočio, įsakė padėti ginklus. Į menkiausią pasipriešinimą atidarys ugnį. Majoras Andriūnas ir kuopų vadai įsakė laikytis ramiai ir vykdyti įsakymą.

Privažiavus sunkvežimiui, sudėjom ginklus į jį ir ant žemės susėdę laukėm, kas toliau bus. Mums buvo per didelė staigmena ir negalėjom susiorientuoti, kas vyksta. Mūsų karininkai užtikrino mus, kad Kaune būsime iš naujo perorganizuojami ir vėl

apginkluoti. Po trumpos pertraukos vėl sodino į sunkvežimius, ir kolona pajudėjo Vilniaus link. Tik dabar pastebėjom skirtumą. Į Ašmeną važiavom paruoštais ginklais ir pasirengę kiekvieną netikėtą puolimą atremti, o kelionė į Vilnių — beginkliai ir budriai saugomi. Vilniuje sustojom tik pasipildyti benzino ir toliau vykom Kauno link.

Į Kauną kelionė buvo be nuotykių, tik važiuojant netoli Žiežmarių kolona sustojo, nes sugedo viena mašina. Žiūrim, per laukus atkeliauja rinktinės vyrukas pilnoj uniformoj. Pamatęs stovinčią mūsų koloną, atėjo prie mūsų. Klausėm, kaip tai jis čia laisvai vaikšto, o mus nuginklavo ir kaip su visa rinktine? Jis sakė, kad nieko nežinąs. Matyt pridarėm kiaulysčių, tai ir nuginklavo. Bet mus stebino, kad vokiečiai jo nelietė. Jis, pakalbėjęs, nukeliavo savo keliu, o mes tęsėm kelionę toliau.

Kauną pasiekėm jau sutemus ir kolona sustojo kažkur prieš miestą. Vietovė nebuvo pažįstama ir apaugus tankiais medžiais. Naktį praleidom sunkvežimiuose. Sargybinių nesimatė, bet jautėm, kad jie kažkur slepiasi. Gegužės 17 d. rytą nuvežė į pirtį (entlauzungą) ir po to, stiprios sargybos lydimi, nužygiavom į Žaliakalnio barakus, aptvertus spigliuotom vielom ir su sargybų bokštais. Čia jau radom tris "savanorius", matyt, iš pavykusios mobilizacijos. Po pietų atvežė dar vieną koloną.

Gegužės 18-tą prasidėjo keitimas uniformų. Viską turėjom atiduoti, net ir gabaliuką popierio neleido pasilikti, o tik su "Adomo kostiumu" perėję kelis kambarius jau tapom "garbingais Goeringo aviacijos pagalbininkais".

Apie stovyklą, po ažuolyną, bėgiojo maži vaikai. Mes, parašę keletą žodžių, pririšę raštelį prie akmenuko, metėm žaidžiantiems vaikams, o jie, lyg specialiai to laukdavo ir, suradę, tuoj dingdavo. Kai kurie sužinojo, kad tas "oro pašatas" pasiekė adresatus.

Gegužės 18-to sudarė pirmą transporto grupę. Nuvedė į stipriai saugomą traukinių stotį, suvarė į prekinis vagonus ir iš lauko pusės užrakinus pajudėjom į "Tretijį Reichą". Berods, Kazlų Rūdos stoty, laukiant Marijampolės transporto, kuris buvo prijungtas prie mūsų, civiliai pradėjo mus kalbinti. Per mažą, geležinėm grotom užtaisytą langelį sekėm perone judėjimą. Kažkas praeidamas pro vagonus garsiai kalbėjo, jog mūsų transportą rengiasi išvaduoti. Jei važiuojant per mišką išgirstum šaudymą, gulti ant grindų ir laukti, kai atidarys duris, bėgti visiems į kairę. Miške rasim pirtį, o ten

gausim tolimesnius nurodymus.

Prijungus Marijampolės transportą, pajudėjom Vokietijos link. Jau visai prieš vakarą, tikrai, traukinys taip staigiai sustojo, kad mes net apsvirtėm ir pasigirdo šūviai. Kritom ant grindų ir laukėm išvadavimo. Pasirodo, tik vienas išsivadavo. Vienam vagone buvo sargybiniai ir keletas rinktinės vyrų, suvarytų, į kampą. Sargybiniai sėdėjo snūduriuodami tarp durų, o vienas mūsiškių davė šuolį per sargybinių galvas tiesiai į griovį ir pakilęs nubėgo į mišką. Tas ir sukėlė šaudymą, o mes, nesulaukę paskutinio „išvadavimo“, atsідūrėme Rytprūsiauose.

Pradėjus temti mūsų vagonas nerimo, išlaužė lango geležines groteles, bandė lįsti lauk. Per langelį pirma kišdavo kojas, o kiti laikydavo už pečių ir rankų. Kai pasakydavo „jau“, paleisdavo. Taip per langelį iškišo tris. Nežinau, ar jie išliko gyvi, iš šitokio aukščio kritus, traukiniui lekiant pilnu greičiu. Ir dar padarėm klaidą: kairėj pusėj išlaužėm langą, ir bėgliai turėjo kristi ant sekančių bėgių. Drąsuolių iš mūsų vagono netsirado. Tiek prisiminimų iš tėviškės padangės, kurią palikom su atbūdančių pavasariu ir karo audros susitelksiais debesimis.

Toliau tęsiu atsiminimus jau Prūsų žemėj.

Belaukiant išvadavimo ir patiems bebandant išsivaduoti, pajutom, kad saulutė spėjo apie pusę žemės apskristi ir mūsų transportą su pirmais spinduliais pasveikino jau iš rytų. Transporto palydovai pasijuto drąsiau ir sugalvojo pasitikrinti grobį. Ešalonas sustojo lygiam ir tuščiam lauke, kur nei medžių, nei trobų nebuvo. Tolumoje matėsi miestas. Žinovai tvirtino, kad tai Karaliaučius. Pati sustojimo vieta atrodė tinkama tik surinktiems savanoriams tikrinti. Šalutiniai bėgliai, ant kurių ešalonas sustojo, du šuliniai su rankinėm pompom ir aplinkui lyguma. Kaip ir pridera drausmės kraštę, pirmiausiai suskaitė, kiek „dūšelių“ turi ir, atradę trūkumą, net apsiputoję keikė ir grasino sušaudyti tuos, kurie buvo bailiai ir nedrįso per langą šokti ant bėgių.

Antras sustojimo tikslas — atlikti gamtos reikalus. Šia idilija galima buvo pasigėrėti tik kartą gyvenime. Ne vienam iš susijaudinimo ar iš pykčio, dar uždaram vagone, paleido vidurius, tad šia proga sąžiningai naudojomės, nes nežinojome, kaip toli veš užrištuose vagonuose.

Lenkų darbininkai, ištiesę ilgus kaklus ir pridėję rankas prie kaktų, niekaip negalėjo suprasti, kas čia per kariški „manevrai“. Keletas dešimčių šaunių

germanų, apstoję ratu su paruoštais ginklais, o mūsų 940 „untermenschių“ sutūpusių ant žalios vejės. Taip kaip pavasarį bitelės, apsisvalę ir apsiprausę, lipom į vagonus ir pajudėjom pietų link.

Toliau ešalonas riedėjo be nuotykių. Įvažiavus giliau į Vokietiją, pradėjo duris palikti atdaras, tik pasodino tarpdury po gefreiterį.

Į Oldenburgą atvykom gegužės 21 d. Pats miestas švarus ir paskendęs žalumynuose.

Diena buvo lietinga ir vėsi. Kareivinių rajone išstovėjom keletą valandų. Staiga orą sudrebino sirenos. Mums šis sutikimo maršas buvo naujiena. Koks siaubas slepiasi už to, tik vėliau patyrėm, o tuo momentu stebėjomės, kaip iš visų pastatų, lyg su burtininko lazdele pamojus, pasipylė masė kareivių ir vaikų, aprengtų aviacijos uniforma. Jie visi bėgo į slėptuves. Mūsų šis pavojus dar nelietė ir išstovėjom rikiuotėj nepajudėję iš vietos. Atšaukus pavojų, nuvedė mus į kareivines.

Sekantį rytą išrikiavo kareivių rajone ir, patikrinę pagal vardinį sąrašą, paskirstė mažais būreliais ir pavedė puskarininkių komandai, kurie apvedė porą kartų apie rajoną, šaukdami „links“ (kairę). Bandė net ir „hinlegen auf“ (gult kelt), bet mes dar nesupratom vokiečių komandų ir niekas jų nevykdė. Po trumpo pavedžiojimo grąžino į kareivines. Nuobodžią dienos eigą pralinksmino klaipėdietis grandinis. Jis, matyt, norėdamas parodyti savo galią lietuvininkams, atėjo, jau mums sugulus, į mūsų kambarį, kuriame buvo 10 dvigubų lovų ir nutraukdamas ankloides pradėjo kojas uostinėti. Vargas tam kambariui, jei pasitaikydavo koks tinginys su prakaituotom kojom. Tada visą kambarį vydavo į prausyklą kojų plauti. Kartą, vos įlinkus grandiniui į mūsų miegančių kambarį, vienas iš smarkesnių sako lietuviškai — „ne aš būsiu, jei tam žlibiui nespirsiu į snukį“. Grandiniui buvo perdaug. Sužvilgo skerdžiamo šerno balsu, o mes, kurių kojos dar buvo nė neuostytos, išsiritom stačiom galvom į prausyklą. Grandinis, prisivijęs į prausyklą, pradėjo aiškinti, girdi, — „šišon“, vokiečiai būtų „krygę“ pralošę, jei kojų neplovę. Tas menkas nuotykis parodė, kad su lietuvių kalba atsargiai!

Gegužės 28 d. išrikiavo kareivių rajone ir pradėjom repeticijas priesaikai. Sekančią dieną, t. y., gegužės 29 d. ištiesė rajone šniūrus ir sustatė visus 940 tiesiom linijom. Rajone paruošta tribūna, pastatyta priešlėktuvinė patranka. Keletas vokiečių karininkų ir garbės sargyba. Atsirado ir lietuvis karininkas, aviacijos uniformoj, kuris vertė priesaiką į lietu-

vių kalbą. Prie tribūnos iššaukė 4 mūsiškius. Pasigirdo komanda “ramiai”! Vokiečių karininkas, ištraukęs kardą, ištiesė jį mūsiškių ketvertuką, o mūsiškiai padėjo pirštus ant atkišto kardo. Iš tribūnos priesaiką skaitė vokiškai, vertėjas kartojo lietuviškai, o mes, pakėlę dešinę ranką, turėjom garsiai kartoti priesaikos žodžius. Priesaikos žodžių neprisimenu, nes tai nebuvo priesaikos žodžių kartojimas, o tik murmėjimas. Vienas stovėdamas užpakaly manęs, aiškiai lietuviškai priesaiką kartojo savo sukurtais žodžiais “Pirmai progai pasitaikius, pabėgsiu — Dieve, padėk man”!

Iš Oldenburgo į Güstrową išvykom birželio 1 d. Güstrowe pradėjo skirstyti į kuopas. Bandė suskirstyti pagal profesiją. Mes buvome daugiausia kaimo ūkininkaičiai, bet beveik visi rašėsi į mandresnes profesijas: elektrikai, kalviai, staliai, kepėjai, mėsininkai ir kitokias, mums net negirdėtas profesijas. Ūkininkais užsirašė tik apie 40, o mėsininkais 19. Grįžus į kareivines ėjo diskusijos, kokia profesija būtų geriausia. Kažkas paleido gandą, kad visus mėsininkus veš į Kauno maisto fabriką. Sekančią dieną išrikiavus, viršilos, jau turėdami skaičių profesiniuose sąrašuose, pradėjo šaukti pagal profesiją, o kai pašaukė mėsininkus ir išėjo į priekį apie 400-tai, tada viršininkai, pasitarę, liepė grįžti rikiuotę, atskaitė po 100, nuvedė į aerodromą, davė po kastuvą ir pristatė kasti žemę. Taip išsisprendė profesijų klausimas.

Birželio 9 d. iš Güstrowo išvykom į Witmundą ir birželio 11 d. jau buvom paskirties vietoj. Witmunde pasitiko kuopos vadas, senyvo amžiaus kapitonas, su visa svita. Pakvietė iš mūsiškių suprantantį vokiškai, išgyrė mus kaip “savanorius”, stojusius ginti naujos Europos. Po prisistatymo išvedžiojo grupėmis į miške išdėstytus barakus ir paliko susitvarkyti. Vakaroj jau ir iš mūsiškių tarpo atsirado porą viršilų, kurie pradėjo eiti pareigas. Nuginkluojant atskyrė tik karininkus. Buvusių viršilų ir puskarininkių turėjo būti daugiau, bet kiti nenorėjo garsintis. Mūsų viršilas pažymėjo ne normaliais vokiškais laipsniais, bet ant kairės rankovės užsiuvo po dvi raudonas juosteles, o tai tarp vokiečių nieko nereikšė.

Vakare prisistatė budintis puskarininkis ir buvęs Lietuvos kavalerijos viršila Z. Išsirikiavom prieš baraką, sugiedojom Lietuvos himną, Marija Marija ir grįžę į barakus kritom į lovas saldžiai užmigdami. Birželio 12 d. jau skirstė į darbus.

Pirmą dieną mane paskyrė prie grupės, kuri dirbo už aerodromo ribų. Į darbą vedė vokietis vir-

šila, davė po nevykusį kastuvą, atmatavo 3 arus vešliai apaugusios dirvos ir liepė su kastuvais tuos viržius nuskusti. Sąžiningai kibom į darbą, bet tuojau pastebėjom mūsų pastangų nesekmę. Su šaknimis ir velėna dar būtų įmanoma nulupti, bet vokiškas “Befehl ist Befehl” (įsakymas yra įsakymas) ir turi vykdyti. Apie pietus rankos jau visai neklausė. Darbo rezultatas — apie 3 arus kojom sutryptų viržių.

Į barakus grįžom išvargę ir su bloga nuotaika, nes atrodė, kad tas darbas tyčia garbingiems “savanoriams” kankinti. Likusių kuopos dalį radom jau papietavusią ir geroj nuotaikoj. Jie dirbo aerodrome prie žemės kasimo. Darbo grupes viršila pasiūlė dirbti akordą: kiekvienam asmeniui sumesti 8 kubinius metrus į vagonėlius, stovinčius ant bėgių, ir darbas bus baigtas. Žemė buvo minkšta ir iki pirmos valandos darbą baigė. Vyko karšti ginčai dėl akordinio darbo. Keletas studentų priešinosi bet kokiam akordiniam darbui ir jie netikėjo, kad vokiečiai leistų pusę dienos dykinėti. Jų argumentai buvo bereikšmiai prieš kaimo žaliūkus, dar spindinčius energija. O vis dėlto tie baltarankiai buvo teisingi! Jau po savaitės pranešė, kad pagreitinus karo laimėjimą, reikalingas didesnis jėgų įtempimas ir norma pakeliama į 11 kubinių metrų. Guodėmės, kad ir 11 m galima iki trečios po pietų padaryti.

Po kelių savaičių gavom vertėją Jurkot. Nežinau, ar tai buvo suvokietėjęs lietuvis, ar lietuviškai pramokęs vokietis, bet neapykanta lietuviams buvo jo prigimtyje. Kokių 45 m. senumo, aukšto ūgio, ilgom kojom, sulinkęs kaip aukštaičių pakinktų lankas. Jau pirmą dieną jis pasiskelbė esąs karininkas, o vokiečių kariuomenėj prisikasęs iki grandinio, bet jis mus taip žemai laikė ir sakė, jog jo laipsnis lygus Lietuvos karininkui. Jau pirmą dieną atėjęs į barakus reikalavo, kad pirmas, jį pamatęs, sukomanduotų “ramiai” ir jam atraportuotų. Mes žinojom, kad šitaip turėjom elgtis tik pradėdant puskarininkiu. Pradėjom jį ignoruoti, o jis mums keršyti. Kiekvieną rytą klojam lovas, jis atidaro barako duris lėtai ir plačiai. Mes, kurie jį pamatom, mikliai nusigręžiam ir nuduodam nematą. Jis vėl uždaro duris ir dar kartą įeina jau garsiai, norėdamas atkreipti dėmesį, bet tada mes jau visi nusigręžę ir nuduodam taisą lovas. Mūsų Jurkat pastovės minutę ir kai pradės nuo visų lovų patalines sviesti ant grindų, koliodamas už netvarkingą paklojimą. Kartais, nenorėdami lovas antrą kartą kloti, sušukdavom bent keli iš karto “achtung”, visi sustojam ramiai ir nors mūsų veideliai slepia kiuliškas išraiškas, spoksant į jį, o jis, taip

iždidžiai pakelia ranką ir ištarsę „weiter machen“, garbingai išžygiuoja. Įtarėm jį vakarais klausant mūsų pokalbių barakų palangėse. Sudarėm grupę medžiotojų. Norėjom pagauti miške ir patamsėj aplandyti šonkaulius. Tas planas nepavyko ir tik veliau sužinojom, kad jis turėjo šnipelių mūsų tarpe.

Šiuo laiku jau prasidėjo masinis Vokietijos miestų bombardavimas. Mes buvom tik 8 km nuo Šiaurės jūros, o visi bombonešiai, skrisdami į Centrinę ar Šiaurinę Vokietiją, skrisdavo virš jūros ir, saulei šviečiant, atrodydavo lyg žuvėdrų pulkai. Naktį lėktuvų nesimatydavo, bet priešlėktuvinių patrankų dunksėjimas ir prožektorių šviesos sukeldavo šurpų vaizdą.

Man per neatsargumą vagonėlis užgavo dešinę ranką ir ilgesnį laiką negalėjau naudoti kastuvo. Mane paskyrė pagelbininku prie belgo, traukinėlio mašinisto. Mano darbas buvo pamoti ranka ir nutaikyti, kad tuscias vagonėlis sustotų tiesiai prie žemkasės. Dirbau šiaurinėj aerodromo daly. Čia dirbo keletas šimtų italų belaisvių. Tai buvę ašies sąjungininkai, paimti į nelaisvę po Badolio perversmo. Juos laikė žiauriau negu rusų belaisvius.

Iš mūsų aerodromo lėktuvais plakeldavo V-1 raketos ir laikė bandymui keletą Messerschmitt 163 raketinių lėktuvų, užtai pakilimo keliai buvo labai ilgi, ir mes juos dar ilginom. Mano darbas prie belgo buvo lengvas, bet nesaugus, nes raketiniai lėktuvai kildavo iš pietų į šiaurę, o aš šiaurinėj daly su italais dirbau. Kai raketinis lėktuvas kildavo ir pakyla keletą šimtų į aukštį, nuo pakilimo tako paleisdavo ašį su dviem ratais žemyn. Jie kildavo labai dideliu greičiu, ir ta ašis su dviem ratais, nukritusi iš padangės, dar kokį kilometrą riedėdavo mūsų link. Civiliai ir vokiečių kareiviai pasitraukdavo nuo pakilimo kelio, o italus palikdavo toliau dirbti, todėl jie vargšai, kai pamatydavo atlekiančius ratus, nešdavosi kur kas pasigavęs. Mes tą cirką vadindavom „makaronišku aliarmu“.

Mūsų aerodromas strategiškai buvo gana svarbus, bet kažkodėl praskrisdavo bangos bombonešių ir mūsų dar nelietė. Oro pavojai būdavo veik kiekvieną dieną, bet sirenų kaukimas dar nepalikuosudavo nuo darbo, o kai jau manydavo, kad tikrai gali pulti mus, tada motociklistas lėkdavo pilnu greičiu per pakilimo taką ir šaudavo raudonas raketas į viršų. Tada tai jau spausk, kiek kojos neša!

Rugpjūčio 15 d. dirbom kaip ir visada. Lietuvių grupė vidury aerodromo, aš su belgu mašinistu prie italų. Diena buvo saulėta ir karšta. Jau nuo pat ryto

amerikiečių bombonešių bangos skrido virš jūros į rytus. Kai daug jų skrenda, susidaro lyg debesų juosta ir lėktuvų veik nesimato, o tik girdisi motorų dūzimas ir tik priešlėktuvinių sviedinių sproginimai rodo, kur randasi lėktuvai. Mums buvo įprastas vaizdas ir nekrepėm dėmesio. Staiga iš tų debesų juostų išniro koks šimtas bombonešių ir pasuko tiesiai į mus. Jau ir motociklistas, lėkdamas pilnu greičiu pakilimo keliu, šaudė raudonas raketas. Tai buvo pilnas pavojus ir vienintelis saugumo jausmas sakė — bėk kuo greičiau ir toliau. Išbėgti netaip lengva, nes nepavojingą zona tik už pusantrą kilometro. Bombonešiai greitesni už mus. Nubėgus kokius 500 m, tik subraškėjo kažkas virš mūsų, ir mirtį nešantis švilpimas užpildė padangę. Aš kritau ant lygios pievos, nes aerodromo pieva lygi, kaip stalas. Prispaudžiau prie žemės ir nebuvco kada galvoti ar bijoti, nes tuo pačiu momentu susiūbavo žemė, ir tik pajutau krintančių velėnų smūgius. Tai buvo tik vienas ilgai besitęsiantis trenksmas. Matyt, visi iš karto paleido savo krovinį. Girdėjosi tolstančių motorų maurojimas. Pakėlęs galvą, jaučiu, kad dar gyvas, bet pažvelgęs jūros link, matau artėjančią sekančią bangą. Pašokęs nebandžiau toliau bėgti, bet smukau į pirmą arčiausią bombos išmuštą duobę, prisispaudžiau prie purios žemės ir drebėdamas iš baimės, laukiau sekančio smūgio. Puolimą vykdė keturiom bangom. Turėjo įvykti trumpu laiku, bet duobėj gulint ir laukiant mirties, laikas pavirto į amžinybę. Atsitolinant paskutinei bombonešių grupei, pasileidau bėgti tolyn.

Į barakus neskubėjau ir parėjau tik į pavakarę. Mūsų barakai buvo veik nepaliesti, tik vienas apgriautas ir antro stoge ir grindyse buvo didelė skylė. Mes nežinojom ir ramiai apžiūrėjom tą skylę, tik vokiečiai kareivis pamatęs mus pradėjo šaukti ir rodyti, kad bėgtume. Tai buvo laiko bomba ir po valandos sprogo nunešdama visą baraką. Į aerodromą buvo daug numesta tokių bombų. Jos sprogdinėjo visą naktį.

Mus stebino vokiečių organizuotumas. Vos sustojus bombardavimui, pasipylė iš visų kelių moterys, vyrai ir paaugliai su įrankiais. Tuojuo prasidėjo taisymo darbai ir sekančią dieną pagrindinis pakilimo kelias jau veikė.

Lietuvių aukas tik sekančią dieną sužinojom. Žuvo trys: Kriaučiūnas Kazys, Jurkevičius Antanas ir Micevičius Antanas. Palaidoti Witmundo kapinėse. Į laidotuves atvyko lietuvis kunigas ir ryšių karininkas Tril.

versteht, ist ebenfalls ganz genau aus der
Bedeutung herzu

Frage zu stellen, weshalb irgendjemand, der
hat, zu haben + nicht, irgendwas nicht zu haben
ist. Ist die Antwort ist ganz richtig, warum nicht?
ganz natürlich. Das ist die natürliche Antwort zu
einer Frage, welche lautet: Ist es denn nicht
natürlich, wenn ich etwas, das ich nicht
habe, zu haben nicht zu haben ist? Die Antwort
ist, das ist natürlich, wenn ich etwas, das ich
nicht habe, zu haben nicht zu haben ist.

Natürlich ist es, wenn ich irgendwas nicht
habe, zu haben nicht zu haben ist, und wenn
ich etwas, das ich nicht habe, zu haben nicht
zu haben ist, ist es natürlich, wenn ich etwas,
das ich nicht habe, zu haben nicht zu haben ist.

Wahrscheinlich ist es, wenn ich irgendwas nicht
habe, zu haben nicht zu haben ist, und wenn
ich etwas, das ich nicht habe, zu haben nicht
zu haben ist, ist es natürlich, wenn ich etwas,
das ich nicht habe, zu haben nicht zu haben ist.
Die Antwort lautet, wenn ich irgendwas nicht
habe, zu haben nicht zu haben ist, und wenn
ich etwas, das ich nicht habe, zu haben nicht
zu haben ist, ist es natürlich, wenn ich etwas,
das ich nicht habe, zu haben nicht zu haben ist.

Natürlich ist es, wenn ich irgendwas nicht
habe, zu haben nicht zu haben ist, und wenn
ich etwas, das ich nicht habe, zu haben nicht
zu haben ist, ist es natürlich, wenn ich etwas,
das ich nicht habe, zu haben nicht zu haben ist.

Kannst du mir etwas von dem + du, was
+ nicht, irgendwas nicht zu haben, natürlich ist,
ganz natürlich ist, das ist die natürliche Antwort.
Ist es denn nicht, wenn ich etwas, das ich nicht
habe, zu haben nicht zu haben ist, ist es natürlich,
wenn ich etwas, das ich nicht habe, zu haben nicht
zu haben ist, ist es natürlich, wenn ich etwas,
das ich nicht habe, zu haben nicht zu haben ist.

Was ist es, wenn ich irgendwas nicht
habe, zu haben nicht zu haben ist, und wenn
ich etwas, das ich nicht habe, zu haben nicht
zu haben ist, ist es natürlich, wenn ich etwas,
das ich nicht habe, zu haben nicht zu haben ist.

ganz natürlich ist, wenn ich irgendwas nicht
habe, zu haben nicht zu haben ist, und wenn
ich etwas, das ich nicht habe, zu haben nicht
zu haben ist, ist es natürlich, wenn ich etwas,
das ich nicht habe, zu haben nicht zu haben ist.

[Natürlich ist es, wenn ich irgendwas nicht
habe, zu haben nicht zu haben ist, und wenn
ich etwas, das ich nicht habe, zu haben nicht
zu haben ist, ist es natürlich, wenn ich etwas,
das ich nicht habe, zu haben nicht zu haben ist.
Die Antwort lautet, wenn ich irgendwas nicht
habe, zu haben nicht zu haben ist, und wenn
ich etwas, das ich nicht habe, zu haben nicht
zu haben ist, ist es natürlich, wenn ich etwas,
das ich nicht habe, zu haben nicht zu haben ist.
Die Antwort lautet, wenn ich irgendwas nicht
habe, zu haben nicht zu haben ist, und wenn
ich etwas, das ich nicht habe, zu haben nicht
zu haben ist, ist es natürlich, wenn ich etwas,
das ich nicht habe, zu haben nicht zu haben ist.

Die Antwort lautet, wenn ich irgendwas nicht
habe, zu haben nicht zu haben ist, und wenn
ich etwas, das ich nicht habe, zu haben nicht
zu haben ist, ist es natürlich, wenn ich etwas,
das ich nicht habe, zu haben nicht zu haben ist.
Die Antwort lautet, wenn ich irgendwas nicht
habe, zu haben nicht zu haben ist, und wenn
ich etwas, das ich nicht habe, zu haben nicht
zu haben ist, ist es natürlich, wenn ich etwas,
das ich nicht habe, zu haben nicht zu haben ist.
Die Antwort lautet, wenn ich irgendwas nicht
habe, zu haben nicht zu haben ist, und wenn
ich etwas, das ich nicht habe, zu haben nicht
zu haben ist, ist es natürlich, wenn ich etwas,
das ich nicht habe, zu haben nicht zu haben ist.

Die Antwort lautet, wenn ich irgendwas nicht
habe, zu haben nicht zu haben ist, und wenn
ich etwas, das ich nicht habe, zu haben nicht
zu haben ist, ist es natürlich, wenn ich etwas,
das ich nicht habe, zu haben nicht zu haben ist.

Kannst du mir etwas von dem + du, was
+ nicht, irgendwas nicht zu haben, natürlich ist,
ganz natürlich ist, das ist die natürliche Antwort.

Die Antwort lautet, wenn ich irgendwas nicht
habe, zu haben nicht zu haben ist, und wenn
ich etwas, das ich nicht habe, zu haben nicht
zu haben ist, ist es natürlich, wenn ich etwas,
das ich nicht habe, zu haben nicht zu haben ist.

(11. März)

jo veiklą JAV, tenka pripažinti, kad jis įstengė tuo metu paryškinti lietuvių tautinę sąmonę, jis atplėšė išėivį lietuvių nuo unijinių svajonių, jį daugiau negu kiti iššamonino esant senos ir garbingos tautos nariu ir atliko daugelį smarkių proveržių Lietuvos laisvės kovos metu, o Šliūpo laisvamainiškoji bei aštri polemė veikla nors ir gerokai suskaldė JAV lietuvių vienybę, tačiau visos tos neigiamybės nublunksta prieš jo veiklos visumą. Todėl lietuvių laisvės kovoje Šliūpas įjungtinas šalia J. Basanavičiaus, V. Kudirkos, kun. Tumo-Vaižganto, kun. A. Miluko ir daugelio kitų to meto pačių reikšmingiausių lietuvių veikėjų”.

Daug šviesos į Šliūpo gyvenimą ir į jo veiklą įnešė prof. dr. Juozas Jakštas, parašęs plačią monografiją apie jo raštus ir veiklą (išleido Akademėnės Skautijos leidykla, Chicago, 1979), tačiau pastutinius Šliūpo gyvenimo metus (1944) nepakanamai tyrinėjęs padarė netikslumų, kuriuos derėtų atitaisyti bei papildyti.

Nežiūrint Šliūpo kontraversinės asmenybės ir gausių jo priešų, buvo jis aukštai vertinamas mokslo žmonių. 1923 m. Lietuvos universiteto humanita-

rinių mokslų fakultetas suteikė jam istorijos garbės daktaro laipsnį; tais pačiais metais Medicinos fakultetas pagerbė medicinos garbės daktaro laipsniu ir 1939 m. Vytauto Didžiojo universiteto Teisių fakultetas suteikė teisių garbės daktaro laipsnį. Šliūpas medicinos mokslo daktarą buvo įsigijęs Amerikoje 1891 m. Aš nežinau kito mūsų tokio kultūrininko, visuomenininko, kuris būtų buvęs taip pagerbtas Lietuvoje, kad galėtų pasipuošti net keturiais daktaratais. Tas tik parodo, kokią plačią ir gilią vagą Šliūpas arė Lietuvos dirvonuose.

Lietuva sovietų ir nacių okupacijose

Pirmoji sovietų okupacija (1940 - 1941) buvo labai žiauri, gąsdinanti, apgaulinga, nes Stalinas norėjo suvaidinti laisvą lietuvių tautos prisijungimą prie SSSR. Tam, žinoma, reikėjo turėti savo žmonių, kurie tokią propagandą varytų, smerktų seną Lietuvos vyriausybę, reikalautų bausmės vyriausybėje esantiems žmonėms, policijos ir kariuomenės viršininkams, ūkininkams, kurie naudojosi samdytų darbu, buožėms ir visam anti-komunistiniam elementui keltų neapykantą vienų prieš kitus. Sovietams į talką atėjo Lietuvos žydai, kurie tą darbą ir atliko su labai maža Lietuvos komunistų partija. Žinoma, ne visi žydai prie to brožudiško tautos naikinimo prisidėjo. Nežymi dalis jų pasiliko neutrali, bet toji dalis ir buvo drauge su lietuviais ištremta į Sibirą. Anais laikais niekas iš mūsų negalėjo suprasti, kam tas žiaurus vaidinimas buvo reikalingas, juk galėjo okupuoti, ir visas reikalas būtų buvęs baigtas. Šiandien mes žinome, kad Stalinas norėjo užmaskuoti Ribbentropo-Molotovo pasirašytą slaptą paktą, pagal kurį Baltijos tautos ir Lenkija buvo sutarta pasidalyti. Abu sąjungininkai ir užpuolė numatytą grobį, tačiau sovietai Baltijos kraštuose teroro priemonėmis organizavo tarybų respublikas ir iškilmingai jas įjungė į SSSR.

Nuo pirmos okupacinės dienos buvo įvesta sovietinė NKVD teroro sistema. Pagal tą sistemą NKVD (dabar KGB) turėjo teisę be jokių teismų ir tardymų teisti už akių ir šaudyti žmones. Užtoko įskundimo ar agento pranešimo, kad žmonės būtų suimti ir sunaikinti. Jie veikė kaip gangsteriai: žmonės dingdavo po nakties medžioklės ir niekas negalėjo sužinoti, kur jie yra ir už ką juos suėmė. Tokia sistema įvarė didelę baimę žmonėms: jie bijojo pajudėti, galvoti, net ir atvirai kalbėti savo šeimoje. Šitoji tylą ir baimę yra pati sunkiausia bausmė

Sovietų Sąjungos piliečiams. Vakarų pasaulis tos sovietiškos baimės ir šiandien negali suprasti. Bet tos baimės dėka Sovietų Sąjunga auga ir stiprėja, nes savo rankose turi ne tik viso krašto turtus, bet ir visų žmonių sielas ir ką tik nori, gali daryti.

Nuo pirmos okupacinės dienos prasidėjo areštai ministresrių, policijos viršininkų, tarnautojų, karininkų, studentų ir kitų. Jau 1940 m. liepos mėnesį buvo suimta ir sunaikinta apie 2000 žmonių, kurių likimas paliko nežinomas. Greitai po pirmųjų areštų buvo suorganizuota antroji banga: suimta apie 7000 žmonių įvairių profesijų ir užsiėmimų. Juos sukiojo į kalėjimus, dalį išvežė sunkiems darbams į Rusijos koncentracijos lagerius.

1941 m. birželio 14 - 21 d. buvo suareštuota ir išvežta 34,260 žmonių — ūkininkų, darbininkų, tarnautojų, mokytojų, amatininkų, mokslo žmonių su šeimomis ir mažais vaikais ant motinų rankų. Teroras pasiekė aukščiausio laipsnio visoje tautoje. Iš baimės drebėjo ne tik tauta, bet ir žemė nuo sunkiai pakrautų sunkvežimių, kuriais NKVD ginkluoti šautuvais vežė žmones į geležinkelių stotis ir krovė kaip kokius gyvulius į užkaltus vagonus. Nežmoniškose sąlygose daug mažų vaikų ir senelių mirė pakelėje. Su tremiamaisiais buvo elgiama kaip su didžiausiais nusikaltėliais. Išgąsdinti žmonės bijojo nakvoti savo namuose, darbininkai ir tarnautojai bijojo ateiti į darbus, mokytojai — į mokyklas. Žmonės slapstėsi miškuose, daržinėse, pas mažiau įtartinus kaimynus.

Nenuostabu, kad birželio 22 d. kilęs vokiečių-sovietų karas buvo sutiktas kaip išgelbėjimas. Krašte kilo sukilimas prieš sovietus, kuriame žuvo daugiau kaip 2700 lietuvių. Iš sukilimo ir pogrindžio išaugo laikina Lietuvos vyriausybė, kuri teikė vilties atgauti Lietuvai nepriklausomybę. Deja, greitai teko nusi-vilti: viena okupacija pakeitė kitą.

Liepos 21 d. Vokietijos diktatorius A. Hitleris įsteigė Rytų-Ostland ministeriją ir Lietuvai paskyrė komisarą dr. A. von Renteln, kurio žinioje buvo visa civilinė valdžia. Su tuo ir baigėsi Laikinosios Lietuvos vyriausybės valdžia. Lietuvos patriotinė veikla nuėjo į pogrindį prieš vokiečių civilfervaltungą. Toje pogrindžio kovoje su vokiečiais žuvo apie 40,000 žmonių, neskaitant apie 100,000 Lietuvos žydų kuriuos sunaikino SS kariniai daliniai.

Kuo skyrėsi pirmoji sovietų okupacija nuo antrosios nacių? Skirtumas buvo toks kad sovietai tautos okupaciją ir genocidą stengėsi pridengti melu, vaidmainyste, sukeldami neapykantą tarp vie-

tnių gyventojų, tarsi pati tauta kovotų už savo laisvę, norėdama išsivaduoti iš kapitalistų, buožių jungo ir pati savo laisvu noru prisijungtų prie SSSR. Vokiečiai buvo kitokie, jie neslėpė savo tikslų. Vokiečiams buvo reikalingas "raumas" (erdvė) sau gyventi, jie elgėsi tarsi karą jau būtų laimėję. Apie laisvę pavergtom tautom nekalbėjo ir nieko nežadėjo, iš jų nieko nebuvo galima tikėtis, o tik vergijos ir baudžiatvos.

Po tokių dviejų okupacijų artinosi trečioji, kaip kokia neganda su grasinimais, su kerštu. Bejėgė tauta ruošėsi palikti savo namus, savo turtus, savo tėvynę ir tamsaus likimo verčiama pasirinkti nežinomą tremtį. Deja, ir tai nevisi galėjo padaryti: daugumai teko pasilikti ir gintis iki mirties — tai mūsų partizanų likimas.

1944 m. II pasaulinis karas greitais žingsniaisėjo prie pabaigos — vokiečiai nebeatlaikė Rytų fronto. Vilniuje lietuviai nerimavo, nuo pat metų pradžios ėmė ieškoti sau prieglaudos kaime pas gimines, kad išvengtų karo fronto. Kiti dairėsi kaip pasitraukti iš Lietuvos.

Vasario mėn. pabaigoje išvažiavau ir aš į Žemaitiją, apsidairyti, patirti kokiomis nuotaikomis žemaičiai gyvena, pajieškoti vietos, kur galėčiau praleisti karo pabaigą.

Žemaitijoje turėjau daug draugų ir pažįstamų, o ir pats kraštas gerai buvo pažįstamas, žinomas, jei reikėtų prisijungti prie partizaninės veiklos. Be to, sklido gandai, kad iš Palangos galima buvo žvejų laiveliais persikelti į Švediją. Šitoji paskutinioji galimybė mane labiausiai ir viliojo. Turėjau Švedijoje pažįstamą skautų vadovą, su kuriuo ilgą laiką susirašinėjau ir jis man nekartą rašė, kviesdamas atvažiuoti, žadėdamas parūpinti apsigyvenimą. Taipgi tų rūpesčių verčiamas aplankiau Šiaulius, Pavenčius, Telšius ir atsidūriau Palangoje.

Palanga, seniai matyti vaizdai, malonūs prisiminimai. Jūros oras ir skaidri saulė užliejo gaivinančiai krūtinę. Vaikštau tuščiomis gatvėmis, dairausi nežinodamas nei kur einu, nei ko jieškau, nei nuo ko praddėti. Tik žinau, kad laiko gaišti tuščiais pasivaikščiojimais negaliu. Žiūriu, prieš akis iškaba — Palangos Burmistras. Manau užeisiu pasiteirauti, kur galėčiau apsistoti nakvynei. Įeinu į įstgaigą ir netikiu savo akimis — už stalo sėdi mano geras draugas Algis (pavardės neminėsiu, nes nežinau jo likimo), aš net išsižiojau, kai pamačiau Algį plačia šypsena į mane žiūrint. Apsikabinome, pasisveikindami, ir tik po to pratariau: "Algi, kaip

tu čia?". "O kaip tu čia, Aleksandrai?" — atsakė jis klausimu į mano klausimą. Tikrai nuostabus susitikimas. Štai jis burmistras ir man taip reikalingas.

Burmistras gyveno tame pačiame name, kur ir jo įstaiga, tik kitame namo gale. Nusivedė jis mane į butą ir supažindino su savo žmona. Žmona ne ta pati, kurią jis anksčiau turėjo, aš ją gerai pažinau. Šitoji, kurią jis man pristatė kaip žmoną, buvo panaši į žydelkaitę. Algis suprato, kad man reikia paaiškinti ir atidengti paslaptį. Pasirodė, pirmoji žmona jį paliko, kai jis buvo sovietų kalėjime, o šitoji, kurią jis vadino Emilija, juo rūpinosi ir jį išgelbėjo. Dabar jis jai padeda išsigelbėti nuo Gestapo. "Vokiečių karininkai dažnai pas mus užėina, bet aš jiems paaiškinu — aš ją parsivežiau iš Italijos. Pramokiau ją truputi itališkai, ir to užtenka. Gali būti ramus ir pilnai pasitikėti". Po tokio prisipžinimo neliko jokių abejonių, kad galiu laisvai kalbėti savo reikalu. Pasakiau savo kelionės tikslą ir prašiau padėti, jei yra kokios galimybės pabėgti į Švediją. Algiui nebuvo naujiena: tokia galimybė yra daug pasinaudojusių, ir ji yra šiuo metu labai aktuali. Reikia tik Palangoje ar kur netoliese pas žvejus gyventi, kad, atsiradus progai, tuojau būtų galima išvažiuoti. Ponia Emilija pakvietė kavutei. Buvau dar be pusryčių, tai užkanda ir kavutė buvo labai maloni paslauga. Mačiau, kad Algis norėjo man padėti išvažiuoti į Švediją, jis pažadėjo mane suvesti su žmonėmis, kurie tuo rūpinasi ir tas keliones organizuoja. Pirmas reikalas susirasti vietą kur galėčiau apsigyventi su šeima. Jis svarstė su Emilija visas jiems žinomas vietas, bet vis taip netvirtai. Pagaliau nudžiugęs šyptelėjo: "žinau, nueik pas dr. Joną Šliupą, ten gausi!" "Nieko geresnio negalėčiau norėti, kaip pas Šliupą apsigyventi" — atsakiau ir nieko nelaukęs, tuojau išėjau.

Susitikimas su dr. Jonu Šliupu

Dr. Joną Šliupą nepažinojau asmeniškai; vieną kartą 1933 m. buvau matęs, kada jis, kaip Palangos burmistras, iškilmingai skautų sąskrydyje, dalyvaujant ir pačiam Baden Powellui su daugybe svečių iš užsienio, pakrikštijo Palangoje Baden Powellio vardu gatvę. Ten mačiau ir mažą Šliupuką, apsirengusį Amerikos indėno plunksnuota uniforma, vaikščiojantį išdidžiai tarp skautų gretų. Mačiau ir ponią Grasildą Šliūpienę, bet ji jau buvo iš mano atminties išblukusi. Taigi pažintis menka, bet geriau kaip

niekas. Aš galėsiu pasinaudoti ir priminti tą maloną įvykį, kada buvome visi laimingi.

Pasibeldžiau į duris, atidarė matyta ponija, pasisakiauęs advokatas iš Vilniaus ir noriu susitikti su daktaru. Ponia įvedė mane į didelį darbo kambarį ir pristatė daktarui, sėdinčiam už didelio stalo, apkrauto knygomis ir popieriais. Daktaras atsistojo ir padavė man sunkią savo ranką. Prieš mane stovėjo patriarchalinės išvaizdos vyras. Jo didelė galva, apaugusi tirštais žilais plaukais, tvirtai stovėjo ant plačių, galingų pečių, balta ilga barzda dengė visą veidą. Jo didelės atviros akys stipriai žvelgė pro akinius, skleisdamos intymiai draugišką šilumą. Jaučiausi lyg stovėčiau prieš savo tėvą, kurio daug daug metų jau esu nematęs. Frontinė lango šviesa nušvietė stambią daktaro figūrą ir didelio kambario, nuo grindų iki lubų knygų lentynas. Kurį laiką stovėjau nustebęs, kaip žmogus, atradęs didelį lobį.

— Mielas svečias, vilniet! Kas tave iš taip toli atvijo čia? Prašau sėsti, na ir pasakok naujienas, esame pasiilgę" — kreipėsi į mane daktaras. Ir aš kalbėjau, gal kokį pusvalandį ar daugiau, kol pabaičiau Vilniaus naujienas ir savo rūpesčius.

— "Gali apsigyvent pas mane, vietos yra, atsi-vežk savo šeimą ir gyvenk. Bus ir mums smagiau". Toks draugiškas pasiūlymas manęs nenustebino, nes aš to jau tikėjausi, kai tik pamačiau ir pajutau, kad mudu vienas kitą traukiame, vienas kitu įdomaujamės, mums gera būti drauge.

Tuo tarpu ponija Grasilda pakvietė pietums. Kai susėdome prie stalo, daktaras ir sako: "Žinai, mama, svečias advokatas apsigyvens pas mus su savo šeima tame mažiuke namuke". Ponia išgirdusi paplojo rankomis, o Vytukas pasiteiravo, ar aš turiu vaikų. Šiltas geras jausmas nuteikė mūsų draugystę. Prie stalo valgėme pietus kaip seni pažįstami, prisimindami senus įvykius, bendrus pažįstamus, pasigardžiuodami naujais anekdotais.

Pavalgę pietus, nuėjome pažiūrėti namuko, kaip daktaras sako, kuris turėjo du butus, baldais apstatytus. Jie geri, patogūs. Pasirinkau didesnįjį ir sumokėjau iš anksto už du mėnesius. Pasijutau kaip Palangos gyventojas. Padėkojau Šliūpams ir atsisveikinau kaip su giminaičiais, pažadėdamas greitai atvežti savo šeimą. Tada iki pasimatymo!

Išėjau iš Šliūplų su tokiu džiaugsmu, kaip kad būčiau užbaigęs visus savo vargus ir rūpesčius. Išėjęs į gatvę, nežinojau nei kur eiti. Patraukiau į Tiškevičiaus parką, aplankiau Birutės kalną ir kopolytėlę. Kiek pasvajojęs, nusileidau per pušynėlį į

smėlėtą pajūrį. Jūra kaip visada šniokščia, alsuoja, baltomis putomis skalauja krantus ir barsto Jūratės sudaužytų rūmų gintaro gabalėlius. Prisiminiau Jakšto eilėrašį: „Jūra motinėle tur dukrelių būrį, vėjui tėvui liepiant, visos šokti turi...“ Jūra ūžia, jūra kvepia, užliejo prisiminimais mano krūtinę. Čia tiek daug praleidau laimingų valandėlių ir dabar toks pat laimingas džiaugiuosi senais prisiminimais. Štai tuščias stovi pajūrio restoranas, o aš, rodos, šoku nuotaikingus Štrauso valsus su studentėmis, girdžiu muziką — Šabaniausko, Dolskio šlagerius... Ilgai tą dieną svajojau ir klaidžiojau pats vienas laimingas savo prisiminimuose. Aplankiau Naglio kalną tris pušeles, kur kadaise susižiedavau su savo mergele Sofija, kuri man padovanojo dukrelę Nijolę ir sūnų Mindaugą. Ne tiek man rūpėjo savas likimas, kiek tų mažiukų, ne tiek rūpėjo dabartis, kiek ateitis. Tai natūrali gyvenimo eiga.

Grįžau pas Algį vėlai vakare. Nežinojau nė kaip pasiaiškinti, kad mane suprastų, nes man ir pačiam buvo sunku save suprasti. Norėjau sulaukti tamsos prie jūros. Man visados malonu būti nakties metu vienam — būti ir jausti gamtos stichiją: kaip audrą, jūrą, vėją, kalną, mišką ar kurį kitą objektą, kurie nakties metu tampa mistiški, didingi, kurie kelia nuostabą. Į juos žiūrėdamas prarandi kasdienybę ir pasijauti, kad esi pats sau svetimas svetimame pasaulyje. Tas svetimumo jausmas išvelka iš civilizuotos realybės ir pasijunti esąs grynas AŠ prieš realų TU.

Nuo mažens įdomavaus Dievu, per tikybos pamokas būvau įkyrus kapelionams savo nebaigiamais klausimais. Daug kas tikėjosi, kad aš būsiu kunigu, bet aš bijojau juo tapti. Per daug turėjau neatsakytų klausimų, kad galėčiau kitus mokyti. Tie klausimai man ir dabar teberūpi. Susitikau su Šliūpu ir viltis, kad, būdami drauge, galėsime daug dalykų išsiaiškinti, mane džiugino.

Ar aš visa tai galėjau pasakyti Algiui, ar jis būtų mane supratus? Aša jam trumpai taip pasiaiškinau: „Pasiilgęs jūros pertoli nuėjau, kol grįžau ir sute mo“. Jis tuo atsakymu buvo patenkintas ir Emilija tuoj pakvietė prie stalo vakarienės. Nesulaukęs manęs, Algis paskambino Šliūpui ir iš jo sužinojo mano pasisekimą, todėl ir pagalvojęs, kad aš laiveliu išplaukiau į Gotlandą. „Tegul būna ir taip, Gotlande aš jau kartą buvau. Tai buvo prieš 12 metų, kada mes prie Stockholmo turėjome tarptautinę skautų vyčių jamboree. Tu turėtum prisiminti, nes tu ir Avietinaitė mums instruktavote, būdami aukšti pa-

reigūnai užsienio reikalų ministerijoje“. — sakiau aš jam. „Tai gal senų pažinčių turi užsilikusių Švedijoje?“ „Žinoma, kad turiu. Turiu ir kvietimą, tik reikia perplaukti jūrą“ — atsakiau su pasididžiavimu. Algis pripažino, kad ir jis pats apie Švediją galvoja. „Jei taip, tai mums daug nereikia. Tu palai kyk kontaktą su žvejais ir vieną naktį mes išplauksime nuo Naglio kalno“. Tai buvo viltį keliantis pasikalbėjimas, kuris mano entuziazmą kėlė iki debesų.

Laimingai sugrįžęs į Vilnių, ėmiausi rūpintis šeimos perkraustymu į Palangą. Tai nebuvo taip lengva anais laikais, kai visos transporto priemonės buvo vokiečių rankose.

Palanga svieto pabaiga

Greitai mano kolegos advokatai, teisininkai ir kiti bičiuliai, patyrę, kad aš rūpinuosi išvežti šeimą į Palangą, norėdamas pasprukti nuo trečios okupacijos, mane sveikino tarsi aš jau būčiau gavęs visą išvažiuoti į Švediją. Ne vienas iš jų buvo nuvažiavęs į Palangą patyrinėti reikalų ir grįžo be rezultatų, tačiau nenusiminė, žinodami kad aš, nuvažiavęs ir apsigyvenęs, jų nepamiršiu, visas informacijas suteiksiu. Tą aš jiems ir pažadėjau, o dabar kol kas nėra skubu, ir aš pats pasilieku Vilniuje, tik šeimą perkeliu. Šeima galima perkelti betkur, nebūtinai į Palangą, sakysime į Kretingą, į žvejų kaimus, jei Palangoje pritrūktų vietos. Svarbu turėti kontaktą su žvejais ir su artėjančiais pavojais. Nors dar pavojai kovo mėnesį buvo tolimi, tačiau draugų pagalba pasinaudodamas, susiradau priemones — sunkvežimį — išvežti visą savo šeimą ir turtą į Palangą. Maža turėjau vilties, kad kada nors sugrįšime į Vilnių. Kovo 4 d., per šv. Kazimierą, aplankę Šv. Kazimiero bažnyčią ir pasimeldę, palikome Vilnių.

Palikti Vilnių buvo labai liūdna, nors mes jame gyvenome nepilnus keturius metus, bet visą laiką nuo mažens svajojome apie jį. Vilnius buvo mums žaizda, bet kartu ir pasididžiavimas, ir tikslas. Kad ir dabar per tą trumpą laikotarpį gyvendami Vilniuje karo metu, o vistiek jautėmės labai laimingi ir išdidūs jo gyventojai. Kai įlipau į sunkvežimį, jaučiau, kad nebegrįšime gyventi į Vilnių. Sudiev, Vilniau! Per skruoistą nuriedėjo ašarėlė. Tai pamačiusi Nijolytė paklausė: „Kur mes važiuojame?“ „Į Palangą“ — atsakiau. „Palanga svieto pabaiga“ — ji man sako. „Iš kur tu tai žinai, maželiuke?“ „Mama taip sakė“. Taip, mums iš Vilniaus Palanga gali būti svieto pabaiga. Jei ne toji viltis išgelbėti savo vaikus iš besiar-tinančio sovietinio košmaro, daugelis pasiliktų savo

žemėje, o dabar palieka savo namus, savo turtą, savo tėviškę, savo artimuosius ir išeina į vargą, į nežinią, į tremtį su savo maželiukais, kad juos išgelbėtų iš to pragaro, kurį patyrėme per pirmąją okupaciją Lietuvoje. Visa tauta, jei būtų galėjusi išsikelti, išsikeltų, nes nebuvo jokios privačios vietelės, kur žmogus galėtų pasislėpti nuo NKVD persekiojančių akių. Jos buvo matomos vaikų darželiuose, mokyklose, krautuvėse, šeimų židiniuose, bažnyčiose, visur gatvėse, parkuose, tamsiuose rūsiuose. Kad galėtų suprasti mūsų vaikai ir vaikų vaikai, kodėl jų tėvai, visko atsižadėję, paliko Lietuvą ir su mažais vaikais ant rankų išbėgo, kaip iš degančių namų, turėtų paskaityti George Orwellio romaną *1984*, kuriame talentingas rašytojas atvaizdavo tas bolševikiškas sovietiškas nuotaikas, kurias mes išgyvenome tada Lietuvoje.

Kiekviena kelionė yra maloni, nes žmogui yra linksma keliauti, judėti, stebėti vis naujus vaizdus, imponantiškus žmonių darbus, kultūrinius paminklus ir žmonių įvairoves. Bet šitoji kelionė man buvo liūdna, nors ir stebėjau su didesne dvasine įtampa kiekvieną pro akis prabėgantį daiktą, tačiau širdies gilumoje jaučiau, kad visa tai, ką matau, kas per šimtmečius lietuvių sukurta, bus sunaikinta — žmonės išžudyti, išvežti, išbėgę. Ateis kiti pikti laikai, kiti žmonės ir pakeis istorijos lapą. Tas didelis karas, žmonių bereikalingas žudymas, neišpasakytas žiaurumas yra ne kas kita, kaip dvasinis mūsų laikų kultūros bankrotas, kurio kaltės reikia jieskoti ne Stalino-Hitlerio asmenyse, bet Dievo netekime, tikėjimo praradimo, gėdos ir moralės nepaisyme. Tai praeitų amžių pasekmės, kurias mums sukūrė filosofai, teologai, ateistai ir kiti žmonijos geradariai — mokslininkai, sulygindami žmogų su gyvuliu. Šioje civilizacijoje kitokio gyvenimo negalime tikėtis. Kas turi jėgą, negalima iš jo tikėtis teisingumo, gailėstingumo ar broliškumo. Jei žmonija pasirinko natūralaus gyvenimo principą, tai vergija yra neišvengiama. Aukšta technika, gilūs mokslai ir antropocentrizmas kuria naują žmogaus — gyvulio epochą, ant natūralinio gamtinio pagrindo, titanų-vergų civilizaciją.

Man būtų įdomu išgirsti, ką Šliūpas į visa tai gali pasakyti. Juk jis yra kaip tik tos antropocentrinės pasaulėžiūros kūrėjas, kurią vadiname laisvamanyste. Kaip jis šiandien visą tai išgyvena? Kokią ateitį jis numato Lietuvai ir pasauliui? Džiaugiausi, kad galėsiu su juo susitikti ir tuos klausimus pasvarstyti.

Po dviejų dienų kelionės Palanga pasidarė labai

laukiama, nes buvome pavargę, sėdėdami suspausti sunkvežimyje tarp daiktų, nors mes kiekviename miestelyje sustodavome, apžiūrėdavome, aplankydavome bažnyčias, paminklus ir kitas žymesnes vietas. Iš tų aplankytų miestų ir miestelių prisimenu: Rumšiškės, Kauną, Girkalnį, Raseinius, Telšius, Kretingą, nors jie man buvo matyti, bet mano šeimai svetimi.

Nuo Kretingos iki Palangos 12 km vietos gerai pažįstamos, daug kartų vaikštinėjome, kai žmona Palangos vidurinėje mokykloje buvo mokytoja. Čia, kaip ir tėviškėje, kiekviena vieta žinoma, prisimintina. Prisiminimais gyvendami, nepajutome kaip Šliūpų kieme atsidūrėme. Pristačiau visą savo šeimą: čia mano mama Ieva Mauragienė, čia mano žmona Sofija Mauragienė, o čia Nijolė, mūsų dukrelė, ir sūnus Mindaugas dar tebesėdi mamai ant rankų. Ponia Šliūpienė pasirūpino šviežiais rūkytom „strimėlėm“. Tai buvo mums seniai ragautas skanėstas. Ji buvo taip maloni, kad užsakė pas žvejus dvi dėzes rūkytų ungurių ir „strimėlių“, kad galėčiau parsivežti į Vilnių. Pavalgius ir susitvarkius, šeima išėjo į pajūrį, o aš pas Algį. Man rūpėjo sužinoti, kaip yra reikalai su išvykimu į Švediją. Deja, nieko konkretaus nepatyrė. Algis ramino, kad tie dalykai palengva išaiškės, nereikia skubėti.

Pavakaryje, saulei leidžiantis, išėjome ant Palangos tilto pasivaikščioti. Palanga yra garsi savo tiltu, kuris eina giliai į jūrą. Čia kadaise buvo statomas uostas. Saulė leidžiasi jūroje, labai malonu žiūrėti, kaip ji, tapusi ugnies laiveliu, nuskęsta į vandenį. Labai dažnai yra lengvų debesėlių apsupta, kurie tampa išpuoštu saulės sostu, nuostabių spalvų ir formų kūrinys nuo kurio negali akių atitraukti. Kiekvieną kartą vis kitokia, keičiasi kol išnyksta. Saulė niekada nepamiršta atsisveikindama ištiesti aukso juostą iki pat tilto. Susidaro lyg pagoniškas ritualas saulei pagerbti, į kurį palangiškiai mielai lankosi, užbaigdami dienos rūpesčius. Vasarotojai ateina ant tilto vakariniiais rūbais pasipuošę. Čia daug pažįstamų ir nepažįstamų susitinka. Čia visas žinias ir „pliotkus“ sužino, kas dedasi Palangoje ir Kaune. Čia jauni žmonės karjeros ar meilės jiesko. Čia nuodėmingi ir pamaldūs jausmai kyla į dangų, kuris savo tamsiu nakties šydu viską uždengia. Tik grįžę vasarotojai iš Palangos ne vienas prisimena melancholišką Šabaniausko daina: „Palangos jūroj nusken-do mano meilė“. Ta tokia buvo anais senais laikais Palanga — svieta pabaiga.

(*Tąsa sekančiame "Karyje"*)

SOVIETŲ KARINIS PAJĖGUMAS

(Grėsmės įvertinimas 1988 m. Tąsa iš "Kario" Nr. 8)

Apžvalgą paruošė V. STATKUS

1.4. Per praeitą dešimtmetį, apylygiai vienodai strateginei gynybai ir ofenzyvai, sovietai paskyrė apie 400 milijardų dolerių. Erdvių programos per tą patį laikotarpį gavo apie 80 milijardų.

Sovietai nepaliaujamai modernizuoja savo strategines pajėgas, tiek raketines, tiek aviacijos, tiek jūrines, tiek ir priešraketines ginamąsias.

1959 m. sovietai suorganizavo strategines raketines pajėgas, dabar tapusias svarbiausia ginklų rūšimi. Iš sovietų turimų 10,000 stratetginių sprogmenų (warheads), jos turi savo žinioje daugiau kaip 6,000. Tai yra sausumoje bazuojamos raketos, daugiau kaip 1,000 km tolnašumo.

Atominio konflikto atveju strat. rak. pajėgos pulų prieš atominę

pajėgas, raketų ugnia vietas, aerodromus, laivyno bazes, ginklų sandėlius, atominių ginklų vadovietes, ginkluotas pajėgas, uostus, transporto įrengimus, civilinės ir karinės pramonės objektus.

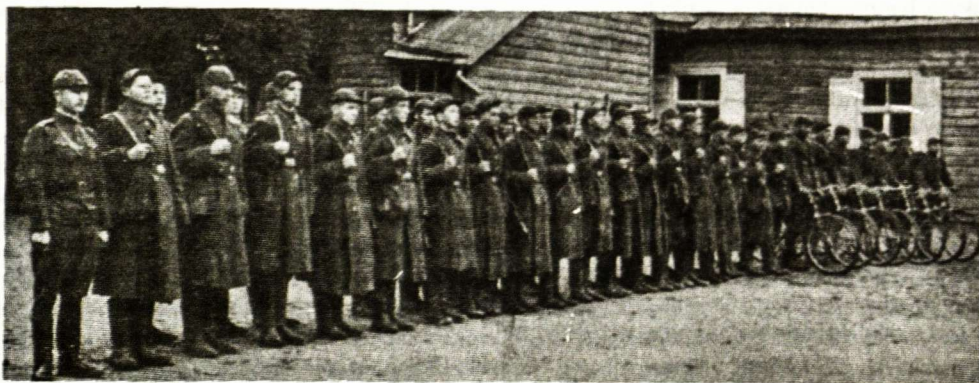
Savo atominę strategines raketas sovietai numato panaudoti preventyviai, t. y., priėję išvados, kad atėjo laikas jas panaudoti anksčiau negu priešas tai padarys; gavę informaciją, kad prieš raketos jau leidžiamos ir atsakydami į prieš toki puolimą, jam jau įvykus. Visiems šiems atvejams strat. rak. paėgos visą laiką ruošiamos ir vykdomi atitinkami pratimai.

Šioje aptariamoje knygoje pateikiama smulkios informacijos apie tiek raketų modernizavimą, tiek ir apie jų bazių stiprinimą prieš prieš atominį

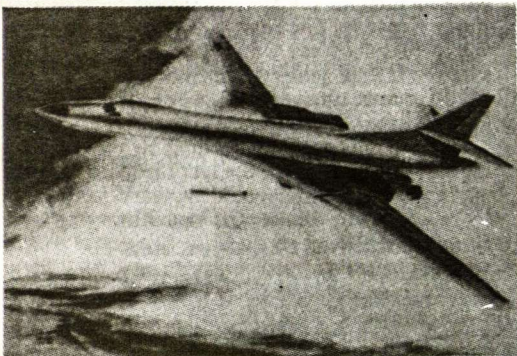
puolimą.

Daugiau kaip 3,000 atominių strateginių raketų yra atominę energiją varomuose povandeniniuose laivuose, kurie šiaurės Amerikoje esančius taikinius gali pasiekti iš sovietų uostų ar jų teritorinių vandenų. Numatoma, kad karo atveju šios raketos sudarytų gana saugų jų rezervą. Zonos, iš kurių šie povandeniniai laivai operuotų, karo atveju būtų saugomos įvairiais jautrukais, minų laukais ir visomis kitomis priemonėmis. Balistiniai povandeniniai laivai yra Pacifiko ir Šiaurės laivynuose. Vis daugiau dėmesio kreipiama į Arktiką, galvojant, kad ledai gali palengvinti išvengti sunaikinimo. Pastaruoju metu buvo žymiai patobulintas vadovavimas, kontrolė ir ryšiai, įvedant kraštutiniai žemo dažnumo komunikacijos sistemą.

Strateginės aviacijos srityje įvedamas į rikiuotę naujas bombonešis, NATO vadinamas "Blackjack". Jo veikimo spindulys yra apie 7,300 km, gali skristi Mach 2,0 greičiu, gali operuoti didelėje aukštumoje arba, prieš sekimui išvengti, gali skristi skutamuoju skridimu. Jis daug kuo panašus į amerikiečių B-1. Strateginės aviacijos pagrindas tebėra "Bear H", kurie yra ginkluoti atominėmis bombomis-robotais, kurios gali skristi paleistos nuo lėktuvo iki taikinio 3,000 km. Šie lėktuvai ir toliau moderninami, šiaurinės Amerikos taikinius dabar jie gali pulti pasilikdami už Kanados ir JAV oro erdvės ribų.

Panevėžio valstybinės gimnazijos moksleiviai, dalyvavę kariuomenės manevruose

Naujasis tarpkontinentinis bombonešis "Blackjack"

Sovietai intensyviai bando visą eilę strateginių bombų-robotų, kurios netrukus bus įvestos rikiuotėn. Jos galės būti leidžiamos iš lėktuvų, atitinkamai pritaikytų povandeninių laivų ir iš sausumos. Jų du variantus sovietai negalės naudoti, nes jie panaikinami neseniai pasirašyta nusiginklavimo sutartimi. Iki jos bus sunaikintos, kaip susitara, per ateinančius 3 metus, jos sudarys grėsmę taikiniams, esantiems Europoje bei Azijoje.

Taktiniams uždaviniams sovietų karinės pajėgos turi visą eilę įvairių pajėgumų raketų, artilerijos ir minosvaidžių sviedinių su atominiais užtaisais, kuriuos naudojantieji daliniai yra įjungti į sausumos kariuomenės divizijas.

Lygiai kaip JAV, sovietai stengiasi sukurti strateginės gynybos sistemą, populiariai vadinamą "žvaigždžių karu". Sovietai turi vienintelę pasaulyje priešbalistinę gynybos sistemą, kuri apjuosia Maskvą. Įvairūs duomenys leidžia spėti, kad sovietai gal rengia tokią visos savo teritorijos gynybą. Didžiausio susirūpinimo amerikiečiams kelia prie Krasnojarsko Sibire statoma ypatingai pajėgi radaro instaliacija, kuri neabejotinai pažeidžia antibalistinės gynybos sutartį ir kuri įgalins sovietus labai tiksliai sekti atlekiančias raketas ir koordinuoti priemones nuo jų gintis.

Yra žinoma, kad sovietai išvysto keletą laserių, kurie galėtų būti naudojami naikinti ar gadinti prieš

satelitus ir, galbūt, belistines raketas. Numatoma, kad ribotos apimties lazerių sistemą jie gali turėti ateinančio dešimtmečio pabaigoje. Daromi bandymai ir su radijo dažnumo bangų priemonėmis, kurios galėtų būti naudojamos prieš to dažnumo radijo ginklus.

Plati pasyviosios apsaugos programa veikia jau dabar. Jos tikslas yra užtikrinti sovietų vadovybės išlikimą ir vadovavimo tąsą, planuoti efektingą karo meto gyvosios jėgos ir ūkio mobilizaciją, apsaugoti pramonės pagrindus ir svarbiausius darbuotojus bei sudaryti pagrindą atsistatymui.

Svarbią pasyviosios apsaugos dalį sudaro labai gilios požeminės slėptuvės, skirtos aukštajai sovietų vadovybei. Kai kuriais atvejais jos siekia kelis šimtus metrų žemės gilumoje, yra aprūpintos visomis gyvenimui reikalingomis priemonėmis, turi visas pilnai apsaugotas ryšių priemones. Požeminiams slaptais geležinkeliais jos jungiasi su kitomis, tolimomis vietovėmis, prieina prie aerodromų. Šios slėptuvės slaptais priėjimais jungiasi su visais svarbiausiais valdžios pastatais, jose gali tilpti tūkstančiai žmonių. Panašios slėptuvių sistemos egzistuoja ne vien Maskvoje, bet ir daugelyje svarbesnių miestų. Kur įmanoma, slėptuvėms ir gamybos įrengimams panaudojamos senos, nebeveikiančios kasyklos. Iš visos sistemos galima daraiyti išvadą, kad sovietai numato šalies ir jos ginkluotų plajėgų vadovybę išlaikyti v alstybės vadovybės rankose net ir užsitęsusio atominio karo atveju.

Įvairūs įvykiai ir politikų pareiškimai rodo, kad erdvių tyrimo programą sovietai naudoja pirmoje eilėje kariniams tikslams. Kariniams ir civiliniams reikalams sovietai šiuo metu naudoja apie 50 erdvių sistemų. Tai yra jų erdvių stotis, radarinės okeanų žvalgybos satelitas, elektroninės žvalgybos satelitas, okeanų žvalgyimo satelitas ir radarą naudojantis okeanografinis satelitas. Kasmet iš savo trijų "kosmodromų" jie paleidžia apie 100 satelitų. 1987 m. jie turėjo orbitoje

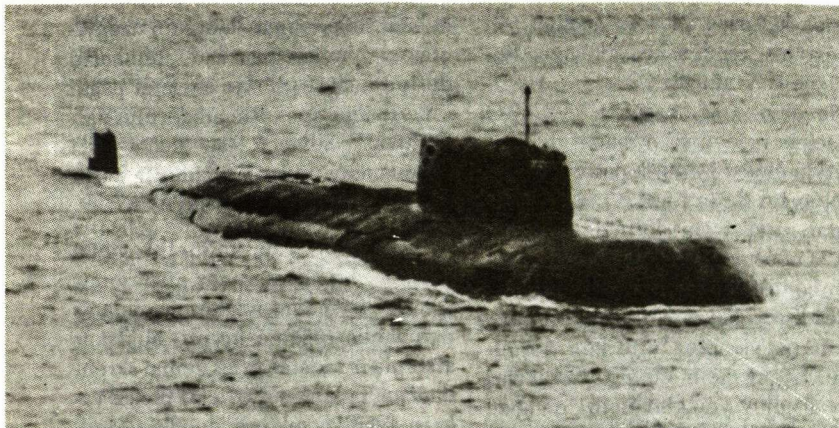
apie 150 satelitų, kurių apie 90% turi karinę paskirtį ir gali būti naudojami remti puolamąsias ar ginamąsias operacijas. Jau dabar sovietai turi pilnai veikiančią balistinio puolimo įspėjimo sistemą ir kelis tipus satelitų, skirtų sekti laivyno judėjimą. Visos šios sistemos nepaliauamai tobulinamos.

Erdvių programa su kosmonautais taip pat turi platų pritaikymą karo reikalams.

Sovietai turi jau pilnai išvystytą ir parengtą naudoti sistemą, skirtą naikinti prieš satelitus. Tiuramoto kosmodrome yra dvi platformos, iš kurių kasdien gali būti išleidžiama po keletą tokių satelitų naikintojų.

Satelitams išleisti sovietai naudoja aštuonių tipų raketas, išleisdami po vieną kas tris ar keturias dienas. Net priešui sunaikinus visus orbitoje esančius satelitus, sovietai galėtų juos visus pakeisti naujais per porą mėnesių. 1987 m. gegužės mėn. sovietai pirmą kartą išbandė naują "Energija" raketą, galinčią iškelti į orbitą 100,000 kg krūvį. Numatoma, kad per ateinančius 15 metų sovietai galės per metus iškelti į orbitą keturis kartus daugiau naudingo krūvio kaip šiuo metu.

Vidutinių atominų ginklų (INF) sutartis sumažina atominio karo grėsmę, bet sovietų atominame arsenale dar pasilieka apie 1,400 tarpkontinentinių balistinių raketų, apie 1,000 iš povandeninių laivų paleidžiamų balistinių raketų, didelis skaičius bombų-robotų, trumpu distancijų balistinių raketų, taktinių raketų ir atominų artilerijos sviedinių. Net jeigu strateginių ginklų apribojimo sutartis ir bus sudaryta ir ratifikuota, galima laukti, kad sovietai visas likusias ginklų sistemas tobulins, ypač siekdami didinti jų taiklumą, judrumą ir atsparumą sunaikinimui. Jie ir toliau stiprina savo strateginę gynybą, nors ji ir kainuoja apie 20 milijardų dolerių per metus. Jų tyrimų kryptis rodo, kad erdvių pramonės vis greičiau augs tiek civiliniame, tiek ir kariniame sektoriuose.

16.000 tonų "Oscar" tipo modernus povandeninis laivas, ginkluotas 24 bombomis — robotais, skirtomis kovai su priešo laivais. Bombų tolnašumas: 550 km

I.5. Šiame dešimtmetyje didžiausią pažangą padarė sovietų paprastosios (ne atominės) ginkluotos pajėgos.

Per pastaruosius keletą metų pastoviai augo tankų skaičius, jų tarpe pačių moderniausių. Traukiama artilerija ir minosvaidžiai vis daugiau pakeičiami savieigiais, kurie visi gali šaudyti cheminiais sviediniais, o stambesni kalibrai, pradedant 152 mm, ir atominiais. Naikintuvų ir naikintuvų–bombonešių skaičius padidėjo 38%. Įvesta naudoti kelios priešlėktuvinės gynybos sistemos. Rikiuotėn įvesta daugiau kaip 20 karo laivų, pradedant naikintojais, baigiant dviem "Kiev" klasės lėktuvnešiais. Įvesta septynios naujos povandeninių laivų klasės.

Modernios neatominės karinės technologijos pažanga žymiai sustiprino NATO grėsmę ir privertė sovietus daryti žymius pakeitimus. Sovietams kelia rūpesčio vakariečių tolisiekiantieji ginklai ir jų gilių įsiskverbimų į Varšuvos pakto teritoriją grėsmė, kuria remiasi vakariečių doktrina. Tokie ugnies smūgiai ir įsiveržimai suardytų sovietų planus pulsti į vakarus bangomis. Šią grėsmę iš vakarų turėdami galvoje, sovietai vykdė savo pajėgų perorganizavimą.

Perorganizavimo visuma yra apibrėžiama "karo veiksmų teatro" terminu (teatr. vojennyh deistvij —

TVD). TVD numato pastangų ir resursų koordinavimą intensyviau ir brangaus konflikto atveju paprastais, o priešui pirma panaudojus, ir atominiais ginklais, sėkmingai puolant ir neutralizuojant priešo taikinius iki 1,500 km prieš užfrontėje. Visos TVD pajėgos būtų vadovaujamos to teatro aukščiausios vadybės. 1984 m. Tokios aukščiausios vadybės buvo sudarytos vakarų, pietvakarių ir pietų teatrams. Tolimųjų rytų teatro aukščiausia vadybė egzistavo jau anksčiau. Strateginio teatro sausumos operacijos būtų vykdomos "frontų", kurių kiekvieną sudarytų nuo trijų iki penkių jungtinių ginklų rūšių armijų. Pvz., vakarų teatre numato panaudoti iki penkių priekinio ešelono frontų pasiekti pradinį tikslus 600 - 800 km nuo išeities ribos vakarų Europoje. Sekančioje fazėje būtų operuojama prieš objektus iki 1,500 km toliau.

Per pastaruosius 10 metų paaiškėjo, kad sovietai planuoja prieš giliame užnugaryje imti arba neutralizuoti savo puolimo tikslus. Tai būtų atliekama giliais aviacijos, raketų ir artilerijos smūgiais ir specialiomis manevro grupėmis, kurios būtų sudaromos fronto arba armijos rėmose. Jos būtų naudojamos izoliuoti frontą ginančias pajėgas, ardyti užnugario tarnybas, grasinti svarbiausiems komandavimo, ekonomi-

niams ir gyventojų centrams, neutralizuoti atominio puolimo sistemas ir ardyti prieš mobilizacijos ir papildymų procesą.

Aviacija, priešlėktuvinė gynyba ir jūrų pajėgos veiktų suderintai su saugumos operacijomis, siekdamas bendro tikslo.

Sovietai norėtų kovoti, naudodami paprastuosius ginklus, bet, norėdami užbėgti už akių vakariečiams, yra pasiruošę naudoti ir atominius bei cheminius ginklus, kuriuos panaudoti nuspręstų sovietų aukščiausiaji karinė vadybė.

Teatro pajėgoms nuo priešo puolimo apsaugoti, jos yra laikomos plačiai išskleistos, svarbiausios įrangos, įtvirtintos, o vadovavimo ir kontrolės sistemos keleriopai pakartotos. Sovietų apsaugos nuo radiacijos bei cheminių ginklų priemonės jau seniai vertinamos kaip geriausios pasaulyje.

Nežiūrint šių visų patobulinimų ir pažangos, sovietų rašytojai reiškia susirūpinimo, ar jie įstengs iš pat pradžios pradėti puolamąsias operacijas. Jiems gali tecti pradžioje gintis, norint likviduoti prieš pradinius smūgius ir atgauti iniciatyvą.

Kitas jų rūpestis yra, kad jiems gali nepavykti priešą nugalėti trumpa pradine intensyvia kampanija, o gali tecti vesti ilgą eilę operacijų. Tai rodo pastarųjų laikų įvairių karų patirtis, kartu pabrėžianti strateginių rezervų reikalingumą.

Sovietų žemyno pajėgos dabar sudaro didžiausią jų ginkluotų pajėgų dalį. Jos yra sustiprėjusios visais atžvilgiais ir jose yra du jungtiniai armijos korpai, 211 aktyvių divizijų, penkios neaktyvios karo meto mobilizacijos bazės ir daug atskirų pulkų bei brigadų.

Jų visų kautynių potencialas žymiai pakilo šį dešimtmetį. Tankų divizijose sustiprinti artilerijos ir motorizuotų šaulių elementai. Motorizuotų šaulių divizijose žymiai padaugėjo šarvuotų sunkvežimių ir pasirodė jų patobulinti tipai. Divizijos artilerijos pulkuose savieigiai pabūklai pakeitė traukiamus, o ir jų padaugėjo. Tipiška

motorizuotų šaulių diviziją sudaro 270 tankų, 680 šarv. sunkvežimių, 215 artilerijos pabūklų ir 13,500 karių. Tipiškoje tankų divizijoje yra 330 tankų, 255 šarv. sunkvežimiai, 165 artilerijos pabūklai ir 11,100 karių.

Greitam puolimui vykdyti frontuose ir armijose yra per 20 orinio puolimo brigadų ir batalionų, kurie aprūpinti helikopteriais.

Jungtiniai armijos korpai apytikriai prilygsta tankų ir motorizuotų šaulių divizijų junginiui, yra aprūpinti naujaisiomis priemonėmis. Įvairių ginklų rūšių deriniai siekia iki bataliono ir sudaro priemonę greitoms operacijoms prieš gilumon.

Iš viso, sovietų sausumos pajėgos dabar turi daugiau kaip 53,000 sunkiųjų tankų, 60,000 šarvuotų sunkvežimių ir lengvųjų šarvuotųjų, 48,000 artilerijos pabūklų, minosvaidžių ir daugiavamzdžių raket-svaidžių, 4,600 priešlėktuvinių pabūklų, 1,600 raketsvaidžių žemės taikiniams, 4,500 helikopterių ir 1,900,000 karių. Apie 40% tankų yra modernūs likusieji nuolat perginkluojami modernesnėmis priemonėmis.

Sovietų cheminio karo programa yra plačiausia pasaulyje. 1987 m. Gorbačiovas Prahėje pareiškė, kad Sovietų S-ga sustabdė cheminių ginklų gamybą ir kad tokių ginklų neturi už Sov. S-gos sienų. Kiti duomenys rodo, kad jie nesirengia vienpusiškai atsakyti šių ginklų. Jie pripažino, kad turi apie 50,000 tonų nuodingų medžiagų. Savo ginkluotose pajėgose Sovietai turi nuo 45,000 iki 60,000 cheminio karo specialistų karių ir 30,000 cheminės žvalgybos ir degazavimo mašinų.

Su žemyno pajėgomis veikianti aviacija yra suorganizuota vad. strateginėmis oro armijomis, kurios priklauso aukščiausiai vadovybei (verchovnoje glavno komandovanije), karinių apygardų aviacija, pajėgų grupių aviacija ir karinio transporto aviacija. Maskvos strateginei oro armijai priklauso atominiam karui parengti tarpkontinentiniai bombonešiai, o li-

kusios keturios str. oro armijos yra išdėstytos Smolenske, Irkutske, Legnicoje ir Vinnicoje.

Sovietai visada respektavo NATO aviacijos pajėgumą ir šiame dešimtmetyje ėmėsi žygių ją pasivyti.

Nuo šio dešimtmečio pradžios sovietai nuolat modernizuoja prieš NATO nukreiptus vidutinių atstumų bombonešių vienetus Smolensko ir prieš Kiniją bei rytų Aziją nukreiptus tokios pat vienetus Irkutsko oro armijose. Legnicoje ir Vinnicoje esančios oro armijos yra ginkluotos daugiau naikintuvo-bombonešio tipo lėktuvais. Numatoma, kad prieš ir po bombardavimo žvalgyba bus atliekama didelėje aukštumoje dideliu greičiu skrendančių lėktuvų.

Su sausumos pajėgomis bendradarbiaują lėktuvai pirmiausia stengsis suardyti NATO sekimo ir vadovavimo tinklą. Radarui naikinti jie naudos toli siekiančias specialias raketas. Masvyviu puolimu sunaikinus šį tinklą, naikintuvai-bombonešiai ards NATO pasipriešinimą gilumoje. Šiam uždaviniui vykdyti šiandien yra 2,900 lėktuvų. Netarpinei žemės pajėgų paramai skiriami daugiausia kautynių helikopterai. Po įvairių perorganizavimo bandymų, taktinės priešlėktuvinės raketos ir radarai dabar liko subordinuoti žemyno pajėgoms.

Strateginei oro gynybai skirtų lėktuvų skaičius yra gana pastovus per keletą pastarųjų metų, būtent apie 2,250, bet nuolat keliami jų ko-

kybė ir tinkamumas kautynių uždaviniams. Numatoma, kad ateinančio dešimtmečio viduryje sovietai pagamins dviejų tipų ultra modernius naikintuvus. Sovietai jau dabar turi skraidančius radaro sekimo ir kartu komandavimo postus "AWACS".

Per paskutinį dešimtmetį sovietai padarė didelę pažangą įvairiomis priešlėktuvinėmis raketomis, radaras parodantis taikinio kryptį, aukštį ir atstumą ir radaras prieš žemai skrendančius taikinius. Sovietai plečia vakarų Pacifiko sekimą, duodantį duomenis apie taikinių sudėtį, greitį ir kryptį plote tarp Japonijos, Filipinų, Guamo ir Wake salos.

Sovietų karo laivynas iki 1963 m. buvo pakrančių apsaugos laivynas. Iki šio dešimtmečio tas laivynas jau spėjo tiek išaugti, kad apima paviršiaus ir povandeninius laivus, amfibines pajėgas, jūrų karo aviaciją, jūrų pasienio apsaugą, pakrančių artileriją ir raketas, didelius prekybos, žvalgybos ir mokslinių tyrimų laivynus. Visos tos pajėgos ir toliau plėtojamos ir gauna vis modernesnes priemones.

Laivyno pagrindinis strateginis uždavinys yra apsaugoti nuo vakariečių priemonių sovietų strateginių balistinių povand. laivų zonas prie Sov. S-gos pakraščiu. Sekantis uždavinys yra naikinti tas prieš jūrų pajėgas, kurios sudaro grėsmę, ypač atominę, Sov. S-gai ir jos sąjungininkams. Į šią kategoriją įeina vakariečių balistinių raketų povand. laivai,

SU-27 "Flanker" naikintuvas

lėktuvnešiai ir netoli Sov. S-gos operuojantieji laivai, ginkluoti bombomis-robotais. Dėl čia išvardintų priešasčių, sovietų karo laivynas daugiausia dėmesio ir pastangų kreipia kovai su priešo povand. laivais ir laivais, sudarančiais grėsmę sovietų teritorijai. Šioje srityje jie yra padarę žymią pažangą. Ir toliau daug dėmesio skiriama ir tiesioginei pakrančių apsaugai ir statomi tam uždaviniui specialiai pritaikyti įvairūs laivai.

Bendradarbiaudamas su sausumos pajėgomis, laivynas saugotų savo pajėgų sparnus nuo puolimo iš jūros ir remtų jas laivų artilerijos ugnimi, amfibiniais išsikėlimais bei tiekimu.

Taikos metu laivynas yra plačiai naudojamas įvairiems politiniams, ekonominiams ir kariniams uždaviniams vykdyti įvairiose pasaulio vietose.

Aptariamoje knygoje smulkiai išvardinama ilga eilė naujų sovietų karo laivų tipų. Iš jų aprašymų matoma, kad laivai vis daugiau modernizuojami ir pritaikomi veikti vis toliau nuo savo bazių-uostų. Vien povandeniniame laivyne sovietai turi apie 300 aktyvių vienetų, apie pusę jų varomi atominė energija. Baigiamas statyti 65,000 tonų lėktuvnešis įgalins sovietų jūrų aviaciją veikti ir už sausumos bazių ribos.

Sovietų amfibinės pajėgos (morskaja piechota), lyginant su JAV marinių korpu, yra nežymios, tik apie 18,000 karių, bet karo atveju galėtų suvaidinti reikšmingą vaidmenį. Taikos metu jos naudojamos daugiau karinės politikos demonstracijoms trečiojo pasaulio ar sovietų klientų kraštuose.

Krantų apsaugos pajėgos, šalia artilerijos, turi raketas, galinčias pasiekti 160 jūrmylių atstumą. (1 jūrmylia = 1.852 m).

Jūrų transporto poreikiai tenkinami didelio prekybos laivyno, turinčio daugiau kaip 1.700 laivų, beveik 22 mil. tonažo. Apie pusę laivų turi kra-

nus, galinčius kelti net sunkiausius šarvuotus. Nemaža kitu modernius įrengimus turinčių laivų tinka panaudoti karo atveju. Visas prekybos laivynas yra kontroliuojamas iš vieno centro, daugumai laivų vadovauja laivyno atsargos karininkai. Prekybos laivai dalyvauja ir kariniuose manevruose. Nemaža jų aprūpinti specialiais įrengimais, kurie normaliai randami tik karo laivuose.

Sovietų karinė doktrina numato, kad karo pradžios eiga yra kritiškai svarbi karo tolesnei eigai. Aukščiausioje parengty yra sovietų aviacijos ir priešlėktuvinės gynybos pajėgos. Numatomos didžiausios grėsmės kryptimi yra išdėstytos labiausiai parengtos pajėgos. Sausumos pajėgos yra skirstomos į taip vadinamas parengties ir ne parengties pajėgas. Parengties divizijos yra arti karo meto etatų žmonėmis ir priemonėmis. Taikos metu jos intensyviai vykdo pratimus. Ne parengties divizijos yra skirstomos į aktyvias kadro divizijas, turinčias mažiau kaip 50% žmonių, ir neaktyvias mobilizacines divizijas, kuriose yra tik priemonių etatai, bet be žmonių. Parengties divizijos sudaro apie 40% sovietų pajėgų, jų tarpe visos esančios Rytų Europoje. Jos gali pradėti kautynes po trumpos mobilizacijos ir paruošimo. Ne parengties divizijos gali būti surinktos per apie savaitę, o mobilizacinėms divizijoms reikia dar daugiau laiko. Prieš jas metant į ofenzyvines kautynes, joms reikalingas ilgokas apmokymas. Per pastaruosius 10 metų sovietai per 30 neaktyvių mobilizacinių divizijų perorganizavo į nedidelio personalo, kadro lygio vienetus, kurių personalas siekia 10-20% karo meto skaičius. Dabar egzistuoja tik 5 neaktyvios mobilizacinės divizijos.

Sovietų mobilizacinėje sistemoje numatoma mobilizacijos dvi rūšys: visuotinė ir dalinė. Visuotinė mobilizacija apima visas ginkluotas pajėgas ir paliečia visą politinį ir ekonominį gyvenimą. Dalinė apima tik atskiras karines apygardas ir liečia ribotą karinių

vienetų skaičių. Sistemos pagrindą sudaro apie 4,200 karinių komisariatų (vojenkomat), paskirstytų po visą Sov. S-gą. Jie atlieka naujokų šaukimą, atsarginių registraciją ir tvarko veteranų reikalus. Savo mobilizacijos sistemoje sovietai siekia greičio ir lankstumo.

Tiekimo srityje sovietai, šalia techninių patobulinimų, įvedė reikšmingą organizacinę naujovę, būtent, anksčiau teatrų poreikiai būdavo tenkinami iš vieno centro, o dabar kiekvienam teatrui įvesta autonominė tiekimo sistema. Jie taip pat siekia tiekimą standartizuoti ir integruoti su Varšuvos pakto pajėgomis.

Sausumos pajėgų aprūpinime matomas sovietų pasirengimas ilgai trunkantiems karo veiksmams. Vakarių teatre sovietų amunicijos ištekliai prašoka 3 milijonus tonų, ko užtektų 60-90 dienų trukšančioms kautynėms. Tolimųjų rytų teatre, dėl didelių atstumų nuo centrinių išteklių, tos atsargos užtenkamos 100 dienų. Iki šiol tiekimas, transportas ir tarnybos nuo fronto iki pulko lygio priklausė atskiriems viršininkams, dabar gi visos šios funkcijos sujungtos viename asmenyje. Reikiamose vietose yra išdėstyti ištekliai medžiagų reikalingų tiltams, keliams ir aerodromams taisyti.

Sovietai yra sudarę dideles atsargas aviacijos tiekmenų, reikalingų efektingai pradėti karo veiksmus. Jie turi planus sandėlių išteklius išskirstyti į judrias tiekmenų bazines, turi didelius kiekius degalų, aviacijos ginklų ir atsarginių dalių. Daugelyje rytų Europos operacinių aerodromų įrengtos lėktuvų slėptuvės, o kiti tarnybiniai įrengimai išsklaidyti, maskuoti ar įtvirtinti. Daugelyje degalų sandėlių laikoma dideli kiekiai vamzdžių, reikalingų įrengti tiekimo linijas į bazines.

Taikos metu lėktuvų priežiūros ir taisymo sistema yra gana veiksminga, kiekvienu metu parengti veikti yra 90-95% lėktuvų naikintuvų vienetuose ir apie 75 - 80 bombonešių vienetuose. Geri mechanikai yra laikomi

pulko lygio dirbtuvėse, kur atliekami sudėtingi darbai. Neaišku, ar tai yra ir žemesniuose vienetuose.

Tiekimo atžvilgiu sovietų laivynas nėra pritaikytas ilgai trunkančioms operacijoms toli nuo savo bazių, nors dabar pastebimos pastangos tą kliūtį šalinti. Karo laivų papildymas kuru, amunicija ir kitais reikmenimis jūroje atliekamas daugiausia panaudojant prekybos laivus. Pasipildymo metodai dar yra atsilikę nuo vakariečių. Manoma, kad pačioje Sov. S-goje yra sudarytos amunicijos, naftos produktų ir kitų tiekmenų laivynui atsargos, pakankamos karo operacijoms, trukšančioms 60-90 dienų. 1984 m. Severomorske įvykus katastrofiškam amunicijos sandėlių sproginimui, tos atsargos dabar laikomos plačiau išsklaidytos.

Per paskutinius du dešimtmečius sovietai labai žymiai sustiprino savo sugebėjimus permesti savo pajėgas oru ir jūra, ypač rajonuose, prieinančiuose prie jų teritorijos.

Kartu su pažanga kitose srityse, sovietų karinio transporto aviacija (vojjenno-transportnaja aviacija — VTA) padarė didelę pažangą. Nors turimų lėktuvų skaičius, apie 600, lieka apytikriai tas pats, bet labai pakilo lėktuvų keliamoji galia ir veikimo spindulys. Antonov — 124 (NATO "Condor") gali nešti 150 tonų. 1987 m. "Condor", nepasipildydamas degalų, apskrido Sov. S-gos pakraščiu 20,150 km per 25.5 val. Toks karinio transporto judrumas įgalina karinę vadovybę greit reaguoti į nepalankią padėtį bet kur, kur liečiami sovietų interesai.

Sov. S-gos civilinės aviacijos sistema "Aeroflot" yra didžiausia pasaulyje. Jos organizacija leidžia trumpiausiu laiku pereiti prie karinių uždavinių vykdymo. Jos turimi apie 1,600 lėktuvų gali būti panaudoti permesti personalą, o VTA liktų laisva naudoti ginklų ir tiekmenų pervežimui.

Visuotinis sovietų ginkluotų pajėgų modernizavimas, kaip jis vyk-

SVEČIAI IŠ LIETUVOS

Sov. S-gai atleidus kai kuriuos varžtus, ypač padidėjo svečių ir viešnių iš Lietuvos lankymasis pas savo giminaičius ar net tik pažįstamus JAV. *Draugo* darbštus vedamųjų rašytojas, pasirašęs b.kv. rašmenimis, rado reikalo pasisakyti tuo reikalu vedamuoju straipsniu. Niekas jau nesibara šiandien apie atvykėlių iš Lietuvos lankymąsi, ar jie būtų kieno nors giminės ar tik šiaip svečiai, kviešti čia veikiančių mokslo įstaigų ar profesinių org-jų.

Liepos 19 vedamasis atkreipia dėmesį į visai kitą svečių lankymosi pusę. Jis pasidėjuoja, kad pas pensininkus ar šiaip negaluojančius žmones atvykę svečiai turi sėdėti namuose, nes pagyvenusio amžiaus žmonės nedrįsta važinėti greito ir didelio judėjimo keliais. Autorius siūlo, kad tokiems žmonėms LB apylinkių vadovybės organizuotų svečių patarnavimą.

Nors autoriaus siūlymas iš principo

yra pagirtinas, tačiau reiktų atsižvelgti ir į LB žmonių reikalus. LB apylinkių žmonės ir taip jau yra perkrauti įvairiais organizaciniais darbais, todėl ap sunkinti juos tokiais privačiais darbais nebūtų realu. Juk dažnas pensininkas ar ligonis turi artimų ir pažįstamų, kurie jam neatsisakytų pagelbėti svečius pavežiojant. Kodėl savo svečių negalintieji užimti negalėtų kreiptis pas savo draugus ar pažįstamus?

LIETUVOS LAISVĖS LYGA

Nuo 1978 m. ok. Lietuvos pogrindyje veikusi LLL, padažnėjęs įvairioms demonstracijoms ir protestams Lietuvos miestuose, išėjo į viešumą ir paskelbė savo programą. Visa tai pakartojo ir visi išėivijos laikraščiai, bet čia bus naudojamas liepos 19 *Drauge* paskelbtu pranešimu.

Painformuodama, kad neseniai įsteigta lietuvių tautinė konsolidacija įsijungė į LLL eiles, LLL pateikė tokią savo programą:

Pagrindinis jos uždavinys — kelti

sta dabar, užsitęs dar į ateinančių dešimtmetį. Stiprėjant neatominės amunicijos sprogstamam pajėgumui

ir taiklumui, kils ir ją naudojančių ginklų rūšių svoris ir svarba.

(*Bus daugiau*)

124 "Condor" transporto lėktuvas

lietuvių tautos sąmoningumą ir brandinti nepriklausomos Lietuvos idėją.

Šiuo metu Lyga reikalauja Lietuvos dabartinėje konstitucijoje iteisinti Lietuvos pilietybę; akcentuoti, kad aukščiausios valdžios nariais gali būti tik Lietuvos piliečiai; paskelbti lietuvių kalbą valstybine kalba ir laikyti ją visų piliečių bendravimo kalba; garantuoti sąžinės laisvę ir realų Bažnyčios atskyrimą nuo valstybės; pripažinti Lietuvai teisę turėti laisvai samdomą kariuomenę.

Be to, Lyga pateikė savo detaliau nurodytus reikalavimus kultūros ir švietimo, istorijos, ekonomikos ir ekologijos ir žmogaus teisių srityse.

Galutinis Lygos tikslas — laisva Lietuva Europos tautų konfederacijoje. Pagrindinis jos ginklas — viešas, atviras žodis. Savo veikloje ji žada vadovautis J.T. įstatais. Generalinės asamblėjos rezoliucijomis dekolonizacijos klausimu, visuotine žmogaus teisių deklaracija ir Helsinkio baigiamo akto nutarimais.

Lygos laikinę tarybą sudaro: Vladas Aniliauskas, Algimantas Baltrušis, Vytautas Bogušis, Eugenijus Krukovskis, Antanas Grigas, Vaclovas Ralys, Leonas Laurinskas, Edmundas Paulionis, Bronislovas Poškus, Jonas Protusevičius, Romualdas Ragaišis, Leonora Sasnauskaitė, Genovaitė Šakalienė, Mondaugas Šibonis, Antanas Terleckas, Andrius Tučkus ir Jonas Volungevičius.

NEREIKALINGAS IŠPUOLIS

Vos tik vienam iš okupuotoj Lietuvoj susidariusios Lietuvos laisvės lygos steigėjų, dr. Algirdui Statkevičiui, pagal laikinės Lygos tarybos pavedimą sudarius užsienio atstovybę iš jo paties, dr. Ėringio ir dr. Vytauto Skuodžio *Laisvoje Lietuvoje* Nr. 17 pasirodė A. Beržienės slapyvardžiu pasirašytas straipsnis "Ar jau steigiamas kitas Vlikas"? kuriame be reikalo būkštaujama, ar ši atstovybė nebandys paveržti iš Vliko Lietuvos laisvinimo veiklos vadovybės. Straipsnio autorei nepatinka, kad Lyga žada veikti šalia Vliko ir dirbti jo iki šiol

dirbtą darbą, nes Lygos užsienio atstovybė savo pareiškimė deklaravo, kad ji veiks pagal LLL direktyvas ir kad nepriklausys jokiai politinei institucijai ar organizacijai.

Autorė stengiasi įrodinėti, kad Vlikas atstovauja tautai ir išeivijai, kad jis yra "vienintelis vyriausias Lietuvos laisvės kovos vadovas ir vykdytojas pasauline apimtimi". Pagal autoreę išeitų, kad niekam nevalia imtis Lietuvos laisvinimo darbo be Vliko palaiminimo, nors nei Vlikas nei jokia kita Lietuvos laisvinimo organizacija į jvykių Lietuvoje eigą neturi ir neturės jokios įtakos. Vliko ir kitų laisvinimo veiksmų uždavinys išeivijoje yra stengtis palaikyti užsienio valstybių tarpe Lietuvos laisvės bylą gyvą ir neduoti pasauliui Lietuvai padarytos skriaudos užmiršti ir įtaigauti valstybes ir įtakingus asmenis, kad skriauda Lietuvai būtų atitaisyta.

KO NEPASAKĖ DANIELIUS TODESAS

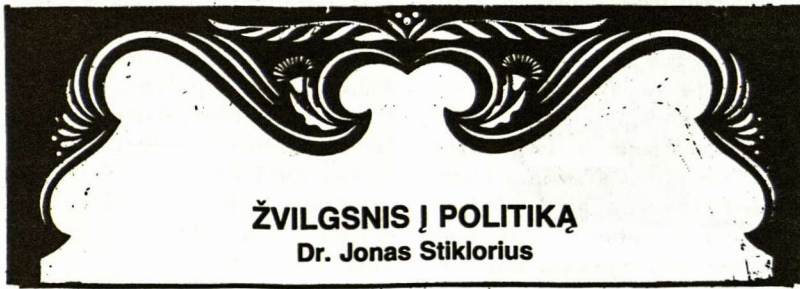
Tokia antrašte straipsniu, KG rašmenimis pasirašęs autorius *Draugo* rugpjūčio 2-sios laidoje, atsako į prieš kurį laiką *Gimtajame krašte* išspausdintą D. Todeso straipsnį "Tiesą ir tik tiesą". Savo straipsnyje Todesas nemini, kurias pareigas jis ėjo Sov. S-gos okupacijos Lietuvoje metu. KG pagal turimus dokumentus surado, kad D. Todesas, 1940 m. birželio mėn. išėjęs iš kalėjimo, komunistų partijos buvo pasiūstas dirbti į Valstybės saugumo departamentą, kur jis buvo I skyriaus v-ku ir suvaidino žymų vaidmenį, vykdamas žmonių trėmimus. Vykdydamas Maskvos įsakymus, Sniečkus parengė tariamų priešvalstybinių org-jų vadovaujančių asmenų likvidavimo planą, kuris numatė naktį iš liepos 11 į 12, 1940 įvykdyti areštus. Tam reikalui buvo sudarytos operatyvinės grupės, kurioms vadovavo Kristinas, Dembo, Finkelšteinas, Komodaitė ir Macevičius. Sniečkaus plane buvo nurodyta, kad "atsakomybę už pristatymą laiku aukščiau nurodytų žinių atsa-

kingas yra Antrojo skyriaus v-kas Todesas". Todesas savo straipsnyje apie tai nieko nemini. Pagal atrastus dokumentus trėmimams buvo ruošiamasi iš anksto, o ne, kaip Todesas tvirtina, kad jie buvo netikėta Stalino užgeida. Jau balandžio mėn. (1941 m.) pranešimą, kad Lietuvoje plinta atsišaukimai prieš Lietuvos okupaciją, pasirašė šalia vidaus reikalų komisaro Gudaičio Guzevičiaus ir Saugumo d-to antrojo skyriaus v-kas Todesas. Jau balandžio mėn. buvo rengiamos bylos priešiškam elementui iš Lietuvos pašalinti ir kas penkios dienos turėjo būti pranešama apie darbo eigą Antrojo skyriaus v-kui Todesui. Birželio 8 d. dokumente šalia Gladkovo rezoliucijos yra ir Todeso ranka parašyta ir pasirašyta rezoliucija: "Drauge Šepeleve. Pirma, jau esu davęs nurodymus apskritims. antra, detalizuok operatyviniuose pasitarimuose su skyriaus viršininkais". Yra ir daugiau dokumentų su Todeso užrašytais rezoliucijomis.

KAS PIRMAS PASKELBĖ LIETUVOS NEPRIKLAUSOMYBĖ?

Okupuotos Lietuvos istorikai įrodinėja, kad Vasario 16 dienos aktas buvo bereikšmis, nes Lietuva tuo metu dar buvo Vokietijos okupuota, ir Lietuvos taryba negalėjo savarankiškai veikti. Į tokius tvirtinimus labai šmaikštų atsakymą duoda nuolatinis *Dirvoje* spausdinamos skilties "Iš kitos pusės" autorius vm (*Dirva*, rugp. 4). Pagal autorių Stanislovas Algirdas Vozbinas, rašydamas apie "Užspringusią tiesą" (*Literatūra ir menas* liepos 16 d.) cituoja V. Kapsuko mintis 1918 m. apie Lietuvos nepriklausomybės paskelbimą:

"Lietuva yra atsilikusi smulkiaburžuazinė šalis, kur visiškai nėra stambių proletariato centrų. Jei imti ją izoliuotai nuo kitų šalių, tai joje ir kalbos negalėtų būti tuo tarpu apie socialistinę revoliuciją ir proletariato diktatūrą..." Ir toliau: "Dėl Lietuvos, tai gruodžio pradžioje drg. Stalino buvo pasiūlyta tuojau sudaryti revo-

PASAULIO BALŲ SANTALKA

Kario skaitytojams gal bus įdomu sužinoti bent kiek daugiau apie vieną iš mūsų naujesniųjų politinių organizacijų — veiksmų. Tai yra Pasaulio Baltų Santalka (angliškai vadinama Baltic World Council). Ją sudaro Pabaltijo tautų, atseit estų, latvių ir lietuvių pagrindinės politinės organizacijos, būtent:

1. Estonian World Council
2. World Federation of Free Latvians
3. Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas (trumpai vadinamas VLIK)

Pagrindinė mintis, privedusi prie šios Santalkos sukūrimo, yra ši: Pasaulyje yra apie 160 valstybių, bet pasaulio politikoje ir ekonomijoje dominuoja didžiosios valstybės — Jungtinės Amerikos Valstijos, kurios turi

apie 245 milijonų gyventojų, Sovietų Sąjunga, turinti apie 280 milijonų, dvylikos Europos valstybių kuriama "European Community", kuri turi apie 320 milijonų. Yra net didesnių valstybių, kurių tarpe išsikiša Indija su maždaug 800 milijonais ir Kinija, kur yra daugiau kaip tūkstantis milijonų gyventojų, maždaug ketvirtadalis dalį visos žmonijos. Jų tarpe mūsų lietuvių trijų milijonų tautai gana sunku gauti atitinkamo tarptautinio dėmesio. Dėl to buvo natūralu ir savaime suprantama, kad jau seniau buvo prisiminti mūsų kaimynai latviai ir estai. Juk mes žinome, kad tų trijų Pabaltijo tautų, estų, latvių ir lietuvių, likimas yra artimai susijęs. Vienas istorikas visai teisingai pastebėjo, kad jis nežinąs kitų trijų tautų, kurių likimas būtų taip artimai su-

sijęs kaip trijų Pabaltijo tautų. Jos visos trys kentėjo nuo savo didesnių ir stipresnių kaimynų — lenkų, vokiečių, rusų. Jos visos trys sukūrė nepriklausomas valstybes po Pirmojo pasaulinio karo ir jos visos trys neteko nepriklausomybės 1939 - 1940 metais, kai jų didieji kaimynai, diktatoriai Hitleris ir Stalinas susitarė jas pavergti. Todėl visai nestebėtina, kad jau nuo šio šimtmečio pradžios atsirado valstybininkų, istorikų, kurie siūlo, net reikalauja, kad Pabaltijo trys tautos, atsiradus galimybei, susijungtų į vieną valstybę.

Taipogi buvo įsitikinta, kad dabar yra gera, naudinga kalbėti vienos, lietuvių tautos, trijų milijonų žmonių vardu, bet kad yra kur kas geriau, naudingiau, efektyviau kalbėti trijų tautų — estų, latvių ir lietuvių — atseit jau 6-7 milijonų žmonių vardu. Mes atsimeiname vokiečių istoriką, kuris Vokietijai pralaimėjus 1945 metais Antrąjį pasaulinį karą, aiškino: "mes, vokiečiai, 70 milijonų tauta, esame per mažas vienetas, kad dominuotumėm pasaulį". Prisimeiname taipogi a.a. Vincą Krėvę-Mickevičių, kuris pasakoj apie savo pasikalbėjimą su V. M. Molotovu Kremliuje 1940 metais, ir Molotovas pasakęs, kad "mažųjų valstybių amžius pasibaigė". Panašios mintys paveikė ir dvylika Europos valstybių, kurios pagaliau įsitikino, jog ir pirmasis ir antrasis pa-

liucinę Lietuvos valdžią. Tas pasiūlymas mums atrodė pernelyg skubotas, nes, Lietuvos ir Baltarusijos komunistų partijos centro komiteto nuomone, revoliucinė kova dar nepakankamai buvo tuomet išsivysčiusi; antra, per daugelį metų mes kovojome prieš socialpatriotizmą, separatizmą ir Lietuvos nepriklausomybę; mes atmetėm, kaip netinkamą obalsį apie apsisprendimo teisę; už tat mes negalėjome taip lengvai paskelbti revoliucinę nepriklausomos Lietuvos valdžią".

Vadinasi, lietuviai komunistai visai

nenorėjo nepriklausomos tarybinės Lietuvos. Jie manė, kad Lietuva tam nebuvo pribrendusi.

TURIME SAVO KARDINOLĄ

Pagerbdami naująjį Lietuvos kardinolą Vincentą Sladkevičių, pasinaudojame *Dirva*, kuri rugp. 11 perspausdino *Komjaunimo tiesoje* išspausdintą Eltos korespondento pasikalbėjimą su Lietuvos vyskupų konferencijos pirmininku kardinolu V. Sladkevičium. Iš pasikalbėjimo susidaro įspūdis, kad kardinolas nevengia pasakyti tiesos į akis valdžios orga-

nams. Jis pabrėžė perdidelį norą Bažnyčią pajungti valstybei; kad, siekiant pasitikėjimo ir bendradarbiavimo, nereikia varžyti žmonių iniciatyvos; kad žmogus pasireiškia kaip tikintis ne tik apeigų ir maldos metu, bet ir laikydamasis Dievo įsakymų bei vykdydamas artimo meilės įstatymą; kad turime išmokti gerbti žmogų, jo pasirinkimą, jo pareigą, jo mąstymo būdą, tada ir nesikišimo į vieni kitų reikalus dėsnis ne žemins, o didins orumą. Taip pat jis pabrėžė, kad reikia priversti kitą galvoti taip, o ne kitaip.

sauliniai karai buvo "Europos civiliniai karai", kurie buvo ne tik visiškai nereikalingi, bet net ir baisiai kenksmingi bei nuostolingi. Europos valstybės dabar visai sėkmingai žengia į "Europos Jungtines Valstybes" su maždaug 320 milijonų gyventojų. Tad ir mes Baltai — estai, latviai ir lietuviai — suėjome į vieną organizaciją ir savo laisvės byloje dabar kalbame vieningai, vienu balsu, siekdami laisvės, nepriklausomybės savo dabar sovietinėje okupacijoje kenčiančioms tautoms.

Tiesa, mes, pabaltiečiai, gyvenantieji tremtyje, laisvuose Vakaruose, gerai žinome ir įsisąmoniname, kad pagrindinis, dominuojantis vaidmuo mūsų tautų laisvinimo kovoje tenka patiems tautiečiams, namie, okupuotose tėvynėse. Iš kitos pusės mes, gyvendami čia laisvuose Vakaruose, turime daug geresnes, palankesnes galimybes kalbėti, skūstis visam laisvajam pasauliui, reikalauti mūsų tautoms laisvės, negu kad mūsų tautiečiai namie. Iš to seka mūsų ne tik teisė bet ir pareiga kelti savo balsą, kur ir kaip tik įmanoma, už mūsų pavergtuosius brolius ir seseris, reikalaujant laisvės.

Pasaulio Baltų Santalka yra gna laisvai organizuota. Normaliai kiekviena tautinė organizacija veikia sau, atskirai, bet trijų tautinių organizacijų vadovybės sueina reguliariams posėdžiams kol kas tik Amerikoje. Vadovavimas vyksta rotacine tvarka. Kiekviena iš trijų tautų pirmininkauja dvejis metus. Tokiu būdu pernai ir užpernai PBS pirmininku buvo Vliko pirmininkas dr. Bobelis, o dabar dviem metam pirmininkaus Estonian World Council pirmininkas Lambit Savi. 1988 metų rugsėjo 9 ir 10 dienomis Pasaulio Baltų Santalka pirmą sykį sukvietė konferenciją Europoje, Anglijos sostinėje Londone, nes Estija, Latvija ir Lietuva yra Europoje, todėl, reikia manyti, atkreipti dėmesį ir sukelti teigiamą sentimentą Baltų tautoms turėtų būti lengviau bei sėkmingiau.

Visos trys politinės organizacijos,

sudėjusios reikalingas lėšas, išlaiko savo biurą Europoje. Tam biurui vadovauja lietuvis Algis Klimaitis, jaunas, dar tik 40 metų, labai gabus ir tinkamas šiam darbui. Vlikas pernai paskyrė A. Klimaitį savo įgaliotiniu Europai, o jau trumpai po to prisidėjo ir latviai ir estai. Dabar visos trys tautybės sudeda reikalingas lėšas to biuro išlaikymui. Biuras veikia Strasbourg mieste. Prancūzijoje, prie pat Vokietijos. Tas miestas buvo pasirinktas todėl, kad jame reziduoja ir veikia Europos parlamentas, kuris mūsų reikalams ir problemoms yra viena iš svarbiausių institucijų. Su baze Strasbourg A. Klimaitis sėkmingai veikia kontaktuodamas ir užmegzdamas ryšius su Europos valstybių užsienio reikalų ministerijomis, palaikydamas ryšius su laisvąja Vakarų Europos spauda, su Europos parlamento nariais-atstovais, kurių tarpe jis susirado ne vieną gerą draugą. Paminėtinas ir vienas Europos parlamento narys-atstovas, dr. Otto von Habsburg, kurio tėvas buvo iki 1918 metų paskutinis Austrijų-Vengrijos imperijos imperatorius. Dr. Habsburg gerai žino Pabaltijo valstybių situaciją ir problemas ir didžiai padeda. Mes džiaugiamės turėdami jį savo užtarėju.

Žinoma, laisvinimo darbas Vakarų Europoje turi savo kliūčių, sunkumų ir problemų. Vienas pavyzdys yra Vakarų Vokietija. Mums nelengva susilaukti iš jos pozityvios akcijos, jau nekalbant apie protestą prieš Sovietų Sąjungą. Vokietija, pralaimėjusi Antrąjį pasaulinį karą, 1945 metais buvo suskaldyta į dvi valstybes: Vakarų ir Rytų Vokietiją. dėl to visų vokiečių didysis, pagrindinis siekimas yra tas dvi vokiečių valstybes sujungti vėl į vieną. Sovietų Sąjunga valdo Rytų Vokietiją, ir tam susijungimui vokiečiams reikia sovietų draugystės ir pritarimo. Šitokioje situacijoje mes, pabaltiečiai, kalbėdami ir veikdami prieš Sovietų Sąjungą esame pageidaujami maždaug kaip širšės piknike, ir kai kurie aukšti Vakarų Vokietijos pareigūnai norėtų, kad mes nutil-

tumėm ir nekeltume jokių pretenzijų prieš Sovietų Sąjungą. Tačiau iš kitos pusės yra ir vokiečių, kurie pritaria mūsų reikalui. Tai ypač reiškiasi mūsų reikalavimuose panaikinti tą nelaimingą Hitlerio - Stalino draugiškumo sutartį, kuri padėjo pagrindą mūsų nepriklausomybės panaikinimui. Tuo reikalu susilaukti pozityvios akcijos iš Vakarų Vokietijos vyriausybės yra beveik neįmanoma.

Kituose frontuose mums sekasi bent kiek geriau. Štai, 1988 m. liepos 7 d. Europos parlamentas, net 98 procentų balsų dauguma, priėmė rezoliuciją, kurioje parlamentas prašo Sovietų Sąjungos atsižvelgti į Pabaltijo tautų keliamus protestus ir vykdyti šiuos jų reikalavimus: atstatyti jų suverenumą, įvesti kultūrinę ir ekonominę autonomiją, Pabaltijo tautų gimtąsias kalbas pripažinti oficialiomis tų kraštų kalbomis ir sustabdyti prievarta varomą rusinimą.

Minėtinas faktas, kad dėl A. Klimaičio pastangų Europos parlamente pavyko sudaryti "Baltic Intergroup", į kurią įeina penki to parlamento atstovai, pozityviai nusistatę Pabaltijo tautų atžvilgiu, kurie rūpinasi mūsų reikalais ir problemomis ir mums prasmingai padeda.

Kalbant apie Santalkos uždavinius ir siekimus, reikia konstatuoti štai ką: faktiškai išlaisvinti visas tris Pabaltijo tautas iš sovietinės okupacijos yra neįmanoma dėl visai paprastos elementarios priežasties: sovietai turi milijoninę armiją, daugybę atominių ginklų, tuo tarpu kai mes visai neturime organizuotos kariuomenės. Ką mes galime, net turime padaryti, yra įtikinti Sovietų Sąjungos vadovybę — Gorbačiovą arba jo pasekėją, kad yra jų pačių interesas duoti Pabaltijo tautoms nepriklausomybę (kas yra sunkiai įmanoma) arba bent kultūrinę ir ekonominę autonomiją. Gauti satelito statusą, kokį turi Lenkija, Vengrija, Čekoslovakija ir kitos, būtų nors ir ne visiškai laimėjimas, bet šiočia tokia pažanga, palyginus su dabartine sunkia padėtimi.

(Nukelta į psl. 444)

SAVANORIO DUKTĖ

ANTANAS GAILIŪŠIS

(Ciu epizodiškuma išraiška iš Antano Gailiūšio antrosios asonanti išpausio romano. Autoriaus prieš porą metų nusipirėmama *Karta* skaitytospūmė pušvovanops avos novelių stakėnis *Vienyp atstėmka* 200 vgs.)

Ligoninė leitenantų Ciomty greit udmėris, tik lema neušmėris, epilitops, ar ju atėmimas pūbulų puškambėris. Kiekvienų kartų, kai ruškambėdavo telefonas, pirmų mėnų skyve Ciomtas, — gal ju? Kalis karton apūryhuai, nuotėjs apis j gabrėti, juškėis iš vėgė, — kėktis at kvėlis, del kolis bučkų dūbu vėgėtis ar ju. Jai nuškambina, tai rėdis, at ju ar "vos iš akty, tuoj ir iš mūdyt". Mašyt, pūm leitenantai tuet jhonovėntų — vėkėm ju. No man skėrtas, — samprostavo lema.

Ciomtas neušmėris lemas at atostogaušimuis, at prachėjs dūbtis. Tik del pūmėntų rėdikų nuškambėnis, kėrtų nuškėnt neuškėnt. Kai dūbtis nuškėnt, pūmėnt lemas ir pūgubėjis — pūv dūgt at ju nuškėntis, gal vėnt man udmėris arba vėktis kėty, del kėrtis mungė nobėnėris.

Sėskėntų kėnt ois karėtikas filmas, kėrt vėgė pūv pūmėnti. Būvo gėra pūgė ir jū pūvėnti. Tj dūntų lema dūbtis dūntis pūmėntų, vėkėnt dūgėntis mūmė. Nuškambėjis telefonas.

— Labu diena, pūmė lema.

— Labu.

— Atspėk, kas dūmbina.

— Nežinu, vėgėlis atspėk.

Ju būvus nebė tu, kaip ligoninėje — vėlmas, pūkėntis, bet atspėk, dūmbina.

— Pūgubok, atspėk.

Dūbtis j pūmėntis leitenantų.

— Gal būvėnt mėnų ligonis, leitenantai Ciomtas.

— Atspėjai. Tai rėdis, mungė neušmėris.

— Savo ligonitų mes greit neušmėritume.

Atėkis lema, ju vėpūmėntis, nos dūgėnt j pūmėntis atstėmėntis.

— Kaip justėnti, vėkė lema, ar libus pūvėntis?

— Juškėntis vėpūvėntis. Dūbtis tuėntis ar dūnt, nuškėntis vėgėntis arėntis juos mēntis.

— Kėrtėntis j kėnt, vėktėntis, nuškėntėntis.

— O kė mūdyntis ten?

— Būv kartėntis filmas. Kadis ar jūm jūmėntis.

— Dūbtis ar karėntis kėnt ligoninėje, karėntis filmas man būvėntis pūmėntis.

— Gėvėntis atstėmėntis ar gėvėntis nobėntis vėgubėntis. At jū pūmėntis kėntis vėlėntis. Atvėntis tuėntis.

— Atėnt. Laidėntis.

— Pūvėntis telefontis vėgėntis, vėgubėntis, — be rėdikis j kėntis, mungė nuškėntis.

Ciomtas atvėntis telefontis. Pūvėntis vėgubėntis dūbtis mungė, kėrtis pūvėntis, nuškėntis kėntis rėdis. Nūmėntis kėntis kėntis. Nūmėntis nuškėntis arėntis arėntis juos jūmėntis. Nūmėntis leitenantai j vėntis, lema ju kartis pūvėntis vėntis. Kėntis nuškėntis vėntis lemas pūvėntis.

— Vėktėntis, gėvėntis gėvėntis mungė ir būvėntis jūntis.

— Tuėntis kėntis j rėdis.

— Kėntis ju gėvėntis?

— Gėvėntis vėntis.

— Gėvėntis būvėntis, gėvėntis gėvėntis — dūntis. Ar leitenantai nuškėntis j nuškėntis gėvėntis?

— Iš kėntis nuškėntis kėntis vėgubėntis. Ir at vėgubėntis dūntis. Kėntis nuškėntis j gėntis.

Ciomtas pūvėntis, — mūdyntis, gėvėntis j ju kėntis.

Filmas vėkėntis pūvėntis vėlėntis. Vėntis iš kėntis, pūvėntis j kėntis. Kėntis pūvėntis lemas vėntis vėntis.

— At pūmėntis kėntis ir tuėntis. Ar gėntis ir jūm, pūm leitenantis, vėntis?

— Eit nuškėntis, vėntis kėntis.

— Tėntis vėgubėntis tuėntis. Nuškėntis, vėntis, vėntis, kėntis mungėntis?

— Užvėntis kėntis pūv, kaip ant.

lema vėntis atvėntis kėntis ir dū gėntis Nuškėntis.

— Pūv karėntis filmas, vėntis ir karėntis tuėntis, — tuėntis lema.

— Atėnt. Mungėntis Nuškėntis. O kaip pūvėntis filmas.

— Jūmėntis. Mašėntis karėntis filmas mūdyntis — ju vėntis jūmėntis.

— Kasne otes romantika
 — Kasnėly šėnų arubaidėn, bet medėn šėnų
 gėvėn pėvėnka.
 — Medėn motėrų vėpnybė.
 — Gal ne vėpnybė, o pėvėdėnė mėlėn.
 — Gėvėn pėvėdėnė mėlėn vėvėn.
 — Ne tē vėvėn, mėlėn vėvėn vėvėn, arubaidėn,
 vėvėn vė vėvėn.

Tu vėvėn ; kasnėly pėvėn tēn vėvėn, vėvėn vėvėn ;

— Mėdėn, lėvėn vėvėn, — tēn Gėvėnėn
 — Arubaidėn šėvėn. Pėvėdėnė lėvėn vėvėn vėvėn
 — Al vėvėn vėvėn. Gėvėnėn vėvėn vėvėn vėvėn
 pėvėn

Žėvėn vėvėn vėvėn pėvėn vėvėn vėvėn ;
 lėvėn

Vėvėn vė vėvėn, pėvėn vėvėn vė vėvėn vėvėn
 vėvėn. Vėvėn vėvėn vėvėn, vė vė vėvėn vėvėn vėvėn
 pėvėn vėvėn. Gėvėn vėvėn vėvėn — lėvėn vėvėn vėvėn
 vėvėn, lėvėn vėvėn. Vėvėn, lėvėn pė vėvėn vėvėn
 lėvėn vėvėn...

Gėvėn vėvėn vė vėvėn, lėvėn vė vėvėn
 Lėvėn vėvėn vėvėn vėvėn Gėvėn vėvėn, lėvėn vėvėn vėvėn
 vėvėn pėvėn vėvėn.

— Pėvėn vėvėn vėvėn vė vėvėn vėvėn Gėvėn
 Vėvėn vėvėn.

— Mėdėn, — lėvėn vėvėn vėvėn Lėvėn vėvėn
 — Vė vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn
 vėvėn vėvėn vėvėn.

— Ar pėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn ?
 — Al vėvėn vėvėn vėvėn.
 — Gal pėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn, lėvėn vėvėn
 vėvėn vėvėn.

Vėvėn vėvėn pėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn
 Vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn — lėvėn vėvėn vėvėn vėvėn
 vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn
 vėvėn, Gėvėn vėvėn vėvėn.

— Al lėvėn vėvėn vėvėn, pėvėn vėvėn vėvėn ?
 — Al vėvėn, lėvėn vėvėn vėvėn... pėvėn vėvėn vėvėn

vėvėn.
 — Vėvėn lėvėn vėvėn vėvėn, lėvėn vėvėn vėvėn
 vėvėn. Vėvėn vėvėn vėvėn, lėvėn vėvėn vėvėn

— Tu vėvėn vėvėn vėvėn, vėvėn vėvėn vėvėn, vėvėn
 vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn

— Vėvėn vėvėn vėvėn... vė vėvėn vėvėn vė vėvėn ?

— Gal vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn, vė vė vėvėn vėvėn
 vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn, vėvėn vėvėn vėvėn
 pėvėn vėvėn. Vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn
 vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn
 vėvėn vėvėn ; vėvėn vėvėn vė vėvėn ; vėvėn vėvėn. O vė vėvėn
 vėvėn, lėvėn vėvėn, lėvėn ?

— Al vėvėn vėvėn vėvėn, vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn
 vėvėn, vėvėn vėvėn vėvėn

— Ar pėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn, — pėvėn vėvėn
 lėvėn

— Tu vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn
 vėvėn vėvėn vėvėn

— Lėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn ?

— Gėvėn vėvėn
 Vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn

— Vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn ;
 — Lėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn

— Ar vėvėn vėvėn vėvėn — pėvėn vėvėn vėvėn
 — Vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn

Lėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn
 vėvėn vėvėn. Vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn
 vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn

— Vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn
 pėvėn

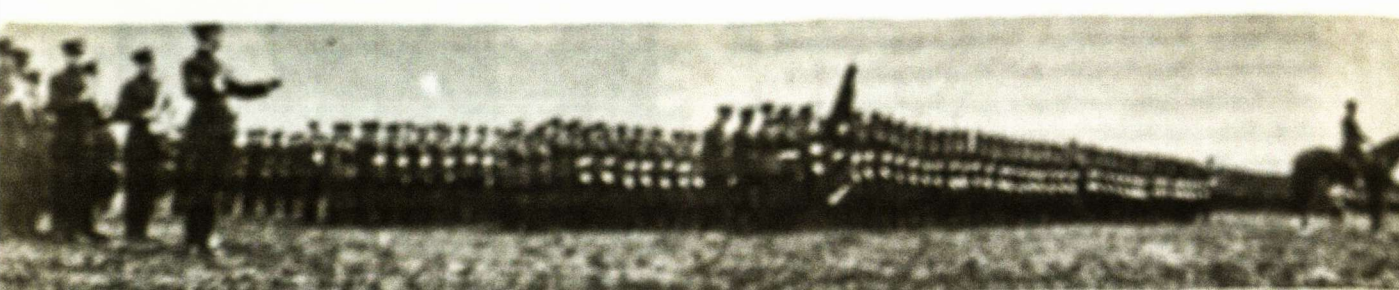
— Tu vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn
 vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn

Vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn
 vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn

— Vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn
 — lėvėn vėvėn

— Vėvėn, vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn
 ; vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn
 vėvėn. — vėvėn vėvėn

— Lėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn vėvėn
 vėvėn vėvėn ; vėvėn vėvėn vė vėvėn vėvėn ; vėvėn

Paėvėn vėvėn vėvėn. Vėvėn vėvėn vė vėvėn vėvėn "Lėvėn"

TREMTIES TRIMITAS

Redaguoja S. Kaunelienė
531 W. Grand Blvd., Detroit, Mich. 48216
Šiuo adresu siųsti visą "Tremties trimitui" skirtą medžiagą

PENKERI METAI BE LŠST GARBĖS ŠAULIO MUZIKO ALFONSO MIKULSKIO

*Anapus saulės nēr debesyų,
Ir nebaugina baisi audra,
Tik dienos džiaugsmo ten begalinės,
Anapus saulės dangaus diena.*

Brock

Sunku patikėti, kad jau penkeri metai prabėgo, kai į amžinuosius namus iškeliavo visad gyvas ir linksmas, nuolat besišypsąs LŠST garbės šaulys, muzikas, kompozitorius, chorvedys, Čiurlionio ansamblio įkūrėjas, vadovas ir širdis Alfonsas Mikulskis. Jo netekimas paliko didelę spragą išeivijos lietuvių muzikiniame, kultūriniame ir visuomeniniame gyvenime, nes jis buvo Aukščiausiojo įvairiais talentais apdovanota asmenybė.

Alfonsas Mikulskis gimė 1909 m. rugsėjo 14 d. Daglienu k., Pušaloto vlsč., Panevėžio apsk. 1926 m. baigė Joniškėlio vidurinę mokyklą ir pradėjo muzikos studijas Klaipėdos muzikos mokykloje, o nuo 1930 - 1937 m. Kauno konservatorijoje baigė čelę ir muzikos pedagogiką su chorvedyba. Kompozicijos mokėsi pas Gruodį ir Bendorių, o dirigavimo pas J. Kačinską. Kompozicijos studijas tęsė pas von Albrechtą ir Reutlingene pas H. Hermaną.

Kaune grojo Valstybės radifone ir operos orkestre. Taip pat sudarė vyrų radijo okteta, kuris dainavo per Kauno radiją, ruošė koncertus ir kt., 1931 m. suorganizavo Nemuno vyrų chorą, kuris tais pat metais koncertavo su radijo oktetu, atskirais solistais ir Kauno radiofono simfoniniu orkestru. Iš Kauno pertransliavo Pabaltijo ir Skandinavijos radiofonai. 1932 m. pakviestas Klaipėdos krašto giedotojų d-jų

Muz. Alfonsas Mikulskis

s-gos chorų vyr. dirigentu. Ruošė Mažosios Lietuvos dainų šventes. Taip pat ruošė dainų šventes ir atskirose vietovėse — Juodkrantėje, Šilutėj ir kasmet per Jonines Rambyno kalne.

1934 m. sudarė Klaipėdos šaulių rinktinės vyrų chorą, su kuriuo nuolat koncertavo per Klaipėdos radiją, įvairiose Lietuvos vietovėse ir Latvijoje. 1933 - 1938 m. suruošė per radiją kelias kantatas ir dainų koncertus. 1938 m. Mažosios Lietuvos dainų šventėje jo Klaipėdos šaulių vyrų choras laimėjo I vietą, o Klaipėdos giedotojų choras II vietą.

1938 m. vadovavo Prekybos instituto vyrų chorui, dėstė Klaipėdos muzikos mokykloje čelę, grojo jos styginiame kvartete ir talkino J. Kačinskui organizuojant Klaipėdos simfoninį orkestrą ir buvo jo vice pirm. Tais pat metais dirigavo šio orkestro koncertą per Klaipėdos ir Kauno radiją. 1938-43 m. Klaipėdos Pedagoginio instituto lektorius, koncertavo su šio instituto choru Klaipėdoje, Panevėžyje ir Vilniuje, o 1941 m. su juo laimėjo aukštųjų mokyklų chorų varžybose I vietą. 1939 m. sudarė Panevėžio šaulių vyrų chorą.

1940 m. Vilniaus šaulių vyrų chorą, kuris okupavus Lietuvą bolševikams susijungė su Kanklininkų orkestru bei Šaulių tautinių šokių grupe ir sudarė M. K. Čiurlionio tautinio meno ansamblį, kuriam vadovavo iki paskutiniųjų savo gyvenimo dienų.

1941 m. valstybiniame dainų konkurse iš 72 kompozitorių laimėjo II premiją. 1941 m. Vilniaus Filharmonijos liaudies ansamblio dirigentas, daug koncertavęs Vilniuje ir kitur. 1942 m. vokiečių persekiojamas Mikulskis prisiglaudė pas marijonus Panevėžyje ir ten sudarė Aukuro vyrų chorą. Prisdengęs Vyčio pavarde, čele koncertavo Aukštaitijoje. 1944 m. pasitraukė į Austriją, kur subūrė čiurlioniečius, suruošė kelis koncertus Vienoje, vėliau Berlyne ir kit. 1945 m. gavo M. K. Čiurlionio ansambliui gen. De Latre de Tassigny globą ir iki 1949 m. koncertavo vakariečių kariams, vokiečiams ir lietuviams. Alfonsas Mikulskis ir jo vadovaujamas M. K. Čiurlionio ansamblis tuo metu buvo vienas iš tų ambasadorių, kuris labai gražiai garsino Lietuvos vardą ir rado tiek daug draugų ir užtarėjų pavergtai lietuvių tautai.

1949 m. birželio 17 d. atvyko su Čiurlionio ansambliu į Klivelandą ir toliau koncertavo Klivelande, Niujorke ir kituose didžiausiuose Amerikos miestuose ir lietuvių gyvenamose vietovėse. 1976 m., JAV švenčiant du šimtąjį gimtadienį, Detroito didžiulėje Fordo auditorijoje Čiurlionio ansamblio koncertas buvo nepaprastai įspūdingas, meno kritikų gražiai įvertintas, klausytojų — kitataučių ir lietuvių karštais plojimais palydėtas. Tai buvo A. Mikulskio, Čiurlionio ansamblio ir Detroito lietuvių dovana JAV.

Paruošė ir išleido arti 20 plokštelių. Harmonizavo per 100 liaudies dainų, sukūrė daug kompozicijų kanklėms ir liaudies instrumentams. Lietuvių liaudies muzikos motyvais yra sukūręs siuitą ir rapsodiją simfoniniam orkestrui.

Daina ir muzika buvo neatskiriama jo gyvenimo dalis. Muziką jis išgyveno visais savo pojūčiais.

Alfonsas Mikulskis ne vien muzikas. Jis neeilinis visuomenininkas, karštas patriotas. Nuo pat vaikystės sielojosi Lietuvos reikalais. Dar vaikas būdamas, talkino Lietuvos kariuomenei Nepriklausomybės kovose, pranešdamas įtartiną priešų judėjimą, rinkdamas priešų karių numestus šovinius ir ginklus.

Jaunuoliu būdamas, įsijungė į Lietuvos Šaulių sąjungą ir buvo joje labai aktyvus. Klivelande suorganizavo senus ir naujus šaulius į vieną kuopą. Buvo LŠST CV vicepirm. kultūros reikalams. Dalyvavo suvažiavimuose, kultūrinėse savaitėse. Buvo artimas Tremties trimito bendradarbis, savo brandžiaus ir įdomiais straipsniais įvairiomis temomis praturtino T. t. puslapius. Buvo gabus ir pastabus žurnalistas, o taip pat buvo gabus paskaitininkas bei įdomus kalbėtojas.

1955 m. išrinktas JAV LB Tarybos nariu ir CV kultūros vadovu. 1958 perrinktas LB Tarybos nariu. 1956 m. Pirmosios JAV ir Kanados liet. dainų šventės dirigentas. 1958 m. PLB Seimo koncerto meninis vadovas ir vyriausias jungtinio choro su Niujorko simfoniniu orkestru dirigentas.

Alfonsas Mikulskis iškeliaavo į Amžinuosius namus, bet jo nuveikti darbai liko. Jo sukurtas ir harmonizuotas dainas tebedainuoja Čiurlionio ansamblis, jo parašytą muziką kanklėms ir liaudies instrumentams tebegirdime ir girdėsime, kol bus muzikų. Kad jo muzikinis palikimas ir jo nuveikti darbai liktų gyvi ir ateinančioms kartoms, jo žmona - muzikė Ona Mikulskienė, paruošė ir išleido 1-ąją jo kūrybinių knygą, baigia ruošti spaudai antrąją ir paruoš trečiąją. Tai gražiausias ir brangiausias paminklas didžiajam lietuviui muzikui.

Kokią gilią meilę lietuviškai dainai ir muzikai Alfonsas Mikulskis įkvėpė į savo ansambliečių širdis, rodo faktas, kad po jo mirties ansamblis nesubyrėjo, nepakriko, bet naujo vadovo vedamas tebedainuoja ir koncertuoja ir ruošiasi švęsti veiklos auksinę sukaktį.

Šauliai pasigenda jo, pasigenda jo pozityvių idėjų, *Tremties trimito* skaitytojai pasigenda jo straipsnių.

VIENA ŠIRDIS

Anatoliaus Kairio premijuotas romanas

Viršelis — dail. Tomas Leipus. Išleido JAV LB Švietimo taryba 1988 m. spausdino Draugo spaustuvė. Kaina \$7.-.

Viena širdis 1985 m. lapkričio 9 d. Pasaulio LB Švietimo komisijos paskelbto jaunimo literatūros konkurso vertinimo komisijos premijuota.

Anatolijus Kairsys labai gabus ir produktyvus rašytojas, už savo veikalus laimėjęs 14 premijų. Jo dramos ir komedijos dažnai vaidinamos, novelės ir romanai plačiai skaitomi.

Šis naujausias romanas parašytas neįprasta romans formos — tai dviejų jaunuolių — Živilės nuo Trakų ir Eimučio iš JAV laišakai. Laiškų stilius įdomus, kalba kaip ir visų Kairio raštų, graži ir turtinga, bet jaunimui sunkiau įkandama.

Viename laiške Eimutis rašo:

“Miesto bibliotekoje radau pasaulio istoriją, iš jos sužinojau, kad Lietuva 14-15 šimtmečiuose buvo didžiausia valstybė Europoje. Ir galingiausia. Ir žemėlapis pridėtas, baisu žiūrėti į milžiniškus žemės plotus — nuo Baltijos iki Juodųjų jūrų. Nuo Maskvos iki Prahos. O matai kas atsitiko? Likome mažiausia ir nereikšmingiausia! Aš kal-

tinu ne mūsų kunigaikščius, kaip aiškina mano istorikas tėvas, ir ne lenkus, o mūsų kalbą! Lengviau nutausti, negu išmokti kalbėti. Ir nutauto”.

Abiejų jaunuolių laišakai gvildena gyvenimą, istoriją, skirtumus tarp įvairių santvarkų valstybių. Paliečia šeimyninį gyvenimą, tautosaką, mokslą. Įdomus vyresniam jaunimui ir suaugusiems. Jaunesnio amžiaus jaunimui per sunkūs kalba ir turiniu.

Kairio Živilė ir Eimutis ypatingi, jų galvojimas gilus, kalba turtinga. Jei mūsų išeivijos jaunimas perskaitytų A. Kairio *Viena širdis*, rastų daug naudingų faktų, dabartinio Lietuvos gyvenimo vaizdų, epizodų. Jų žodynas praturtėtų, akiratis praplatėtų.

Naudinga būtų tuos laiškus perskaityti Lituanistinių mokyklų aukštesnėse klasėse, su mokytojų išnagrinėti juos ir bandyti kiekvienam parašyti laišką nežinomam draugužiui Lietuvoje.

Ši Kairio knyga — romanas netik įdomi savo turiniu ir forma, bet ir tikrai vertingas įnašas į mūsų literatūrinį lobyną.

Rašytojui šauliui Anatolijui Kairiui linkime nepavargti ir rašyti.

AŠTUNTOJI LIETUVIŲ TAUTINIŲ ŠOKIŲ ŠVENTĖ HAMILTONE

Aštuntosios Tautinių Šokių šventės šūkis “Tautinio šokio judesys, Tėvyne, Tu gyva esi” labai prasmingas ir tikslus. Mūsų tautiniai šokiai išreiškia mūsų darbo, poilsio nuotaikas, jaunuolių meilę vienas kitam, vyresniųjų pagarbą kitai lyčiai, vaikų žaidimus ir ratelius. Visi tie judesiai įpinti į muzikos ir dainos rėmus džiugina akis, ausis ir širdį. Džiaugsmas išsilieja karštais aplodismentais šokėjams, jų mokytojams ir vadovams. Meile tėvams, kurie, nesigailėdami nei pinigų, nei vargo, suvežė šokėjus iš įvairių pasaulio šalių.

Džiaugėmės, kai įžygiavo Vytauto Didžiojo šaulių rinktinės šokėjų grupė Vytis, vedama vadovės Violetos Smėliauskaitės-Atkins. Jie sustiprino viltį, kad Lietuvos Šaulių Sąjunga Tremtyje dar ilgai gyvuos.

Apie šventės programą, jau plačiai buvo rašoma mūsų periodinėje spaudoje, nekartosiu. Paliesiu tik labai liūdną faktą — vienos šokėjų grupės vandalizmą Mac Master u-teto bendrabučio patalpose. Sunku patikėti, kad padorių tėvų vaikai, materialiai aprūpinti, gražiai auklėjami, elgėsi blogiau už laukinius. Ieškodama atsakymo, pakartotinai perskaičiau rašytojo J. Mitchener aprašymą įvykių Kent u-tete

Vietnamo karo metu. Sukurstyti agitatorių, paragavę alkoholio, studentai miestelyje ėmė daužyti langus, deginti ir griauti. Gubernatorius iškvietė National Guard dalinius tvarkai atstatyti.

Pirmadienį u-teto aplinkoj buvo padegtas ROTC pastatas, studentų dalis pradėjo būriuotis, užgaulioti karius, mėtyti į juos akmenis. Studentus kurstė agitatoriai komunistai, kurie, keliaudami iš vieno universiteto į kitą, bet būdami demonstrantų užpakaly, pylė alyvas į liepsnas. Pasėkoj keturi negyvi studentai. Įvartytas dažnai nebepašalinamas kyliis tarp studentų ir jų tėvų. Visuomenės pasipiktinimas studentais ir jų per daug liberaliniais profesoriais. Jaunuolių nusigėžimas nuo tėvų...

Kas paskatino tuos mūsų jaunuolius šiems vandališkiems veiksams? Alkoholis, perdidelis vadovų ir tėvų pasitikėjimas, kad jų vaikai ar jų šokėjai to nedarys?! Ar vieno agitatoriaus žodis? Minią sukurstyti labai lengva. Žala padaryta, lietuvių vardas suterštas; pasimokykim, kad tokie įvykiai nebesikartotų ateity, kad nebūtų metamas šešėlis šimtams padorių jaunuolių, kurie savo meilę Lietuvai išreiškė tautiniu šokiu.

Pasaulį supažindinkime su lietuviškomis knygomis, spauda

Užsienyje gyvenantieji lietuviai skirstytini į dvi grupes: perkantieji ir skaitantieji lietuvišką spaudą, o likusieji — nei perka, nei skaito, geriausiai atveju kur nors kampe pastato dovanotą knygą.

Knygų turintieji kartais pasako, kad jie neturi kur jų dėti. Tiems ir neskaitanatiems (jei padarytų išimti) draugiškas patarimas: lietuviškomis knygomis dalinkitės su bibliotekomis, archyvais. Tuo šviesite, kultūrinisite toliau esančius. Pasidariusiose lentynose tuščiose vietose, sutikime, norėsite įstatyti naujas knygas, kurių galite pasirinkti įvairiomis temomis iš knygų platintojų, ar pasinaudojant garsinimais spaudoje.

Perskaitytas, nenaudojamas lietuviškas knygas malonėkite pasiūsti jų laukiantiems skaitytojams, bibliotekoms. Čia duodu kai kurių adresus, daugeliu atvejų jie net laiškeliu padėkoja. Gal kita tiek adresų greitomis nesuradau. Norint, kiekvienas gali surasti žymiai daugiau bibliotekų, archyvų. Lietuviškos spaudos, mūsų tautos kultūros garsinimo labui pasinaudokite nors duodamais adresais: Patartina prie knygos titulinio lapo, pridėti raštelį su tos knygos antrašte ir jos vertimu į anglų kalbą, pažymint, kad knyga (plokštelė) lietuvių kalba. Ant siuntos, šone nuo adreso, pašymėti: **Gift and Exchange Dept., nes didžiosios bibliotekos turi daug skyrių, pakliuvus kitur — siunta gali pražūti.** Tai pradėkime:

Library of Congress, Washington, D.C. 20540, U.S.A.

Pasaulio Lietuvių Archyvas, 5620 S. Claremont Ave., Chicago, Illinois 60636, U.S.A.

Balzekas Museum of Lithuanian Culture, 6500 S. Pulaski Rd., Chicago, IL 60629, U.S.A.

Baltimorės Lietuvių Muziejus, 851 Hollins St., Baltimore, MD 21201, U.S.A.

V. J. Šliupo archyvas, P.O. Box 61330, South Lake Tahoe, CA 95761, U.S.A.

UCLA University, Library, 405 Hilgard Ave., West Los Angeles, CA, U.S.A.

University of Rochester, Library, Rochester, N.Y. 14627, U.S.A.

Dainava, Lithuanian Youth Camp, 1816 Tecumseh River Drive, Lansing, MI 48906, U.S.A.

La Bibliotheque Nationale, 58 rue de Richelieu, 75002 Paris, France.

Le Musée de l'Homme, Palais de Chaillot, Place du Trocadero, 75016 Paris, France.

Uppsala Universitetsbibliotek, Box 510, S-75120, Uppsala, Sweden.

Kungl. Biblioteket, Box 5039, 10241 Stockholm, Sweden

Universiti i Oslo, Historisk Institutt, Postboks 1008 Blindern, 0315 Oslo 3, Norway

Vilniaus Universiteto Mokslinė Biblioteka, Universiteto gatvė 3, 232633 Vilnius, Lithuania — USSR

Lietuvos Mokslų Akademija, Centrinė Biblioteka, K. Poželos 2-8, 232632 Vilnius, Lithuania — USSR

Det Kongelige Bibliotek, Christians Brygge 8, 1219 Kobesrhavn, Danmark

Universidad Catolica, Av. 12 de Octubre, Departamento de Historia, Quito, Ecuador, South America.

Vatican City, Library, Italy — Italia.

British Museum, Library, London, W.C.1, England.

K.Baublys Lithuanian Library, 55 Ringmer Ave., London, SW6 5LP, England

J. Sanvaitis, Darius-Girėnas Museum, ul. Kilniskiego 17-1, 73110 Stargard, Szcz., Poland

Liceum Ogólnopokszeltałce, 16-515 Pusk, Woj.Suwalki, Poland

Biblioteka Uniwersytecka, Krakowskie-Przedmiescie 26-28, Warszawa 64, Poland

Bibioteka Uniwersytecka, Institut Historii, Poznan, Poland

Pontificio Collegio Lituano, Via Casalmoferrato 20, 00182 Roma, Italy.

University of Calcutta, Library, India

Litauisches Gymnasium, Bibliotekai, 6840 Lampertheim-Hüttenfeld 4, W. Germany.

Der Universität Heidelberg, Library, Heidelberg, W.Germany

Topkapi Sarai Müzesi Müdürlüğü, Istanbul, Turkey

University Athens (Atenai), Library, Grece.

Universit, Library, Helsinki, Finland.

University, Library, Mexico City, Mexico

University of Tokyo, Library, Tokyo, Japan.

Ir daug kitų bibliotekų. Juo daugiau lietuviškų knygų pasiūsimė, tuo jie daugiau žinos apie lietuvius. Lietuviškoms bibliotekoms naudinga pasiūsti ir svetimomis kalbomis knygų, užprenumeruoti vertingų lietuvių ar kitomis kalbomis žurnalų. Dalinkimės lietuviškomis žiniomis su kitais.

Alg. Gustaitis

Ant Nemuno kranto**AUŠRINĖ JŪRATĖ***(gautas iš okupuotos Lietuvos)*

*Ant Nemuno Kranto
Prie Kauno pilies,
Kur daug amžių gyventa
Manosios genties,
Drąsios ir geros,
Ir aš atėjau ant žaliosios žolės
Pirmą kartą pavasarį šį atsisėst,
Pasvajoti, atvėsti nuo kaitros,
Pailsėt.*

*Ant Nemuno kranto
Stovi Kauno pilis —
Lietuvių šventovė.
Lyg qžuolus rovē
Ir vežė toli,
neleido gyventi
Ant Nemuno kranto.*

*Svetimi nesupranta.
Tu suprask širdimi:
Lietuvi, ant Nemuno kranto
Nuo amžių tau skirta gyventi,
Šventąją ugnį kurenti,
Gyventi ir mirti
Ant Nemuno kranto.*

L.Š.S.T. TRAKŲ RINKTINĖS KULTŪRINIS SAVAITGALIS

Rugsėjo 3 - 5 dienomis lietuvių pranciškonų idealioje vasarvietėje, ošiančio Atlanto pakrantėje įvyko L. Š. S.T. Trakų rinktinės kultūrinis savaitgalis.

Gražus šeštadienio rytas. Saulutė šviečia. Paukšteliai čiulba, sudarydami gražiausią muzikos harmoniją, į kurią norėtų ir kranksėdamos varnos įsijungti, bet pajutusios, kad jų balsai nelabai čia derinasi, stengiasi skristi toliau ir sudaryti savo "chorą".

Vienas po kito atvažiuoja automobiliai per vartus į pranciškonų sodybą ir sustoja prie pagrindinių vasarvietės durų, prie kurių rinktinės kultūrinių reikalų vedėja Jono Vanagaičio kuopos g.š. J. Bajerčienė vykdo registraciją.

Šie metai Trakų rinktinei labai džiaugsmingi, nes pirmą kartą į mūsų kultūrinį savaitgalį atvyko L. Š. S.T. pirmininkas garbės šaulys M. Abarius su žmona Onute. Jie abudu priklausė Švyturio jūros šaulių kuopai. L.Š.S.T. garbės pirmininkas prof. dr. V. Mantautas, Vilniaus rinktinės Montrealyje pirm. g.š. J. Šiaučulis ir to paties miesto Karaliaus Mindau-

go šaulių kuopos sekr. P. Gabrys. Simo Kudirkos šaulių kuopos pirm. g.š. K. Miklas ir žmona Onutė iš Niujorko ir kiti.

2 val. p.p. kuopos su vėliavomis ir svečiai išsirikiavo salėje ir vadovaujant komendantui, kuriuo buvo Martyno Jankaus kuopos šaulys, rinktinės revizijos komisijos pirm. P. Šaulys, atžygiavo į aikštę. Atvyko L. Š. S. T. pirm. g.š. M. Abarius. Trakų rinktinės pirm. g.š. A. Zenkus ir rinktinės kapelionas kun. R. Šakalys, OFM. Rinktinės pirm. g. š. A. Zenkus visus pasveikino trumpu žodeliu ir pakvietė Sąjungos pirm. g.š. M. Abarių tarti žodelį. Jam griausmingai sušukome tris kartus Valiol Lietuvos tautinę vėliavą iškėlė Vilniaus rinktinės pirm. g.š. J. Šiaučulis ir Švyturio jūrų šaulių kuopos sesė O. Abarienė. Sugiedotas Lietuvos himnas. Dar trumpą žodelį tarė rinktinės kapelionas kun. R. Šakalys, OFM, ir grįžome atgal į salę.

Vėliau vyko kietos šaudymo varžybos gražioje didingoje pievoje, kurią, kaip patalę yra apkloję kvepiantys čiobreliai. Kiekviena kuopa

LIETUVOS ŠAULIŲ SĄJUNGOS TREMTYJE GARBĖS TEISMO PAREIGŪNAI:

Stasys Jokubaitis, 23 Alhambra Ave., Toronto
M6R 2S4, Canada — pirmininkas

A. Patamsis — vice pirmininkas

P. Kanopa — sekretorius

B. Savickas — narys

V. Pečiulis — narys.

Už nuopelnus Lietuvai ir Lietuvos Šaulių Sąjungai Tremtyje apdovanoti:

Šaulių Žvaigždės Ordinu:

1. Vitalis Utara — Gen. T. Daukanto jūrų š. kp.

2. Vincas Zinkus — Gen. T. Daukanto jūrų š. kp.

3. Povilas Janušonis — DLK Kęstučio š. kp.

4. Juozas Sodaitis — Vytauto Didžiojo š. rinktinė

Šaulių Žvaigždės Medaliau:

1. Aldona Krutulienė — Kauno š. būrys, Australija

2. Ona Liutikienė — Kauno š. būrys, Australija

3. Antanas Aleksandravičius — Gen. T. Daukanto jūrų š. kp.

4. Marija Kerelienė — Gen.T. Daukanto jūrų š. kp.

5. Pranas Jonelis — Vytauto Didžiojo š. rinktinė

6. Povilas Taluntis — Vytauto Didžiojo š. rinktinė

7. Aldona Balčiūnienė — Vytauto Didžiojo š. rinktinė

Sveikiname apdovanotuosius.

stengėsi surinkti kuo daugiausia taškų.

Sesės šaulės P. Milerienė ir Tumienė paruošė puikias vaišes, prie kurių prisidėjo visos rinktinės kuopos. Vakaras praleistas prie puikaus vaišių stalo. Jono Vanagaičio kuopos šaulio S. Urbono iniciatyva parūpintos muzikos, tai kas norėjo galėjo pasišokti ir šiaip pabendrauti gražioje šauliškoje dvasioje. Buvo ir dovanų paskirstymas laimėjimo būdu. Šį darbą atliko Martyno Jankaus kuopos pirm. g. š. S. Gofensienė.

Sekmadienio rytas apsiniaukęs, galimas lietus, bet džiaugiamės, kad žygiuojant į pamaldas, nelijo. Ejome organizuotai su vėliavomis. Šv. Mišias aukojo kun. J. Bacevičius, OFM. Jis pasakė ir pamokslą. Visi giedojome. Mišių skaitinius paskaitė Dr. Vinco Kudirkos kuopos sekr. J. Miliauskienė. Po Mišių nusifotografavome.

Visa popietė buvo gausi užsiėmimais. Mūsų filmuotojas ir fotografas Jono Vanagaičio kuopos šaulys S. Urbonas rodė vaizdajuostes apie demonstracijas Vilniuje ir Tautinių šokių šventę Hamiltone. Ypatingai jaudinanti vaizdajuostė apie demonstracijas Vilniuje, po kurios visi ją mačiusieji turėtume padėti ranką prie širdies ir sau pasakyti: "Daugiau patriotizmo ir meilės Lietuvai".

Po to sekė sesių susirinkimas. Vadovavo rinktinės Kultūrinių reikalų vadovė g. š. J. Bajerčienė. Dalyvavo ir viešnia — Simo Kudirkos šaulių kuopos sesė O. Miklienė. Po susirinkimo skubėjome į paskaitą — skaitė Sąjungos pirm. g. š. M. Abarius, nors, kaip jis pareiškė, tai nebus paskaita tik palaidų minčių žiupsnelis. Preligentą pristatė rinktinės pirm. g. š. A. Zenkus, kuris vėliau pravedė diskusijas apie dabartinius įvykius, vykstančius Lietuvoje. Pabaigoje kalbėjo Sąjungos garbės pirm. prof. dr. V. Mantautas ir Vilniaus šaulių rinktinės pirm. g. š. J. Šiaučius, kuris išreiškė Trakų rinktinei ir kuopoms kiekvienai atskirai padėką už aukas, atsiųstas jų statomam Žuvu-

siems už Lietuvos laisvę paminklui. Paminklas jau pastatytas. Džiaugiamės ir didžiuojamės jų darbu. Įteikė ir padėkos pažymėjimus bei paminklo nuotrauką. Nejučiomis atskubėjo vakarienės laikas, o 8 val. vakare laužas.

Vakaro programą pradėjo rinktinės pirm. g. š. A. Zenkus. Scenoje buvo pastatytos trys žvakės. Jos simbolizavo tris didžiuosius Lietuvos miestus: Vilnių, Kauną, kuriame buvo įkurta Lietuvos šaulių sąjunga, ir Klaipėdą — uostas ir kelias į jūrą. Vilniaus žvakę uždegti pakvietė Vilniaus rinktinės pirm. g. š. J. Šiaučius. Kauno — Sąjungos pirm. g. š. M. Abarių ir Klaipėdos — Švyturio jūrų šaulių kuopos sesė O. Abarienė. Tolimesnei programai vadovavo Jono Vanagaičio kuopos šaulė Asta Karosienė, kuri visus dalyvius įjungė į programą ir čia išryškėjo daug gražių talentų.

Sesė A. Karosienė atliko pasigėrėtinai gražiai programą, pritar-dama akordeonu. Pabaigoje visi sustoje ratu padainavome "Lietuva brangi" ir "Ateina naktis..."

Nuskambėjus paskutiniams žodžiams, rinktinės pirmininkas pakvietė pranciškonų vienuolijos šeimininkę B. Kalamauskienę, kuri kaip tik šventė vardo dieną, pasveikino ją, teikė nuo rinktinės dovanėlę, sugiedojome Ilgiausių metų, sušukome tris kartus Valio! B. Kalamauskienė per eilę metų šauliams parodo didelį nuioširdumą, pagalbą, jei koku reikalu ar prašymu kreipiamės į ją, ir visada kupiną meilės širdį. Kiekvienais metais, nežiūrint savo pareigų, suranda laiko ir iškepa didelį tortą, paruošia kavutę ir visus pavaišina, rinktinės valdyba prideda vynelio.

Pirmadienio rytą dalyvavome šv. Mišiose, kurias aukojo rinktinės kapelionas, o po pusryčių susirinkome į salę. Rinktinės pirmininkas pasveikino laimėtojus šaulius ir įteikė jiems trofėjus. Martyno Jankaus kuopos pirmą vietą šaudymo varžybose laimėjo A. Šeduikis, antrą — V. Rubšys. Jono Vanagaičio — pirmą vietą S. Urbonas, antrą — M. Dapkus. Dr.

KARTĄ SPALYJE KAROLIS MILKOVAITIS

*Kaimai virkščių dūmais pakviptę,
Saulutė — miltuotam maiše...
Užuodęs kažkokių šunybę,
Skališius mauroja raiste.*

*Bulvienos — lyg antpuolio laukas:
Kas šakėm, kas pirštais, kapliu...
Aplinkui pakito jau daug kas,
Bet aš vis priprast negaliu:*

*Lanka — dykuma be žiedelių,
Daržai — raizginys stagarų,
Laukai — lyg Neris be laivelų,
Gandrai? — jau nebėra nė jų.*

*O vėjas vis plėšia kepurę
Ir drasko nuomedžių lapus,
Ir lietūs — lyg upės prakiurę,—
Nė balos po jų neišdžius...*

*Ir šiaušiasi balsas krūtinėj:
Neverta čia sodžių merdėt. —
Mieste būt linksmiau, ir siūtiniais,
Ne klumpėm galėčiau avėt...*

*Bet sėda prie stalo šeimyna, —
Tetušis padraiko žodžius:
Geri metai... Derlius nors plynas,
Bet duonos ir uždaro bus,*

*Ir užverstas pašaru kluonas,
Ir klėtis prikrauta — perdėm...
"Kam neskani nomelių duona —
Žeimavoti so šešku lai ein..."*

Vinco Kudirkos kuopos — pirmą vietą J. Maskeliūnas, antrą — H. Ulrichas. Svečiams skirtą trofėjų laimėjo E. Bronch. Vieną trofėjų dovanavo rinktinės pirmininkas kuopai, surinkusiai daugiausia taškų, ir jį teko Jono Vanagaičio kuopai. Rinktinės pirmininkas padėjo visiems, kurie koku nors darbu prisidėjo prie šio kultūrinio savaitgalio. Ypatingą padėką išreiškė Sąjungos pirm. g. š. M. Abariui

ir jo žmonai Onutei. Vilniaus rinktinės pirm. g.š. J. Šiaučiuviui, Karaliaus Mindaugo kuopos sekr. P. Gabriui (Gaila, jie buvo išvykę). Simo Kudirkos kuopos pirm. g.š. K. Miklui ir žmonai Onutei, komendantui Martyno Jankaus kuopos, rinktinės revizijos komisijos pirm. P. Šauliui, kuris pasigerėtinais gražiai atliko savo pareigas.

Jono Vanagaičio kuopos šaulys S. Urbonas visą šį kultūrinį savaitgalį filmavo, fotografavo, visa tai puikiai atliko. Jo darbu džiaugiamės visi ir dėkojame, tik gaila, kad, atrodo, jis su žmona jau yra pakėlę sparnus skristi į saulėtą Floridą.

Uždaromąjį žodį tarti rinktinės pirmininkas pakvietė Sąjungos pirm. g.š. Abarių. Jis dėkojo už pakvietimą čia dalyvauti, ragino nenusiminti, kad mūsų gretos retėja, bet dirbkime, nežiūrint koks skaičius esame, Lietuvai tėvynei, todėl netariu jums „sudiėv“, bet — iki pasimatymo.

Trumpą tėvišką žodelį tarė rinktinės kapelionas, kuris kaip ir mes susirūpinęs retėjančiomis mūsų gretomis ir stengiasi šiame taip opiame klausime padėti. Sugiedojome Lietuvos himną ir skirstėmės kelionei į namus.

Į šį kultūrinį savaitgalį turėtų jausti

pareigą atvykti visi, kurie tik gali šauliai-ės. Tai mūsų tautinis ir religinis sustiprinimas, naujų jėgų ir naujo ryžto pasiryžimas vieningai dirbti, nežiūrint mūsų skaičiaus dėl brangios tėvynės Lietuvos laisvės, kurioje mūsų broliai ir sesės ypatingai šiuo laiku veda labai rizikingą ir pavojingą kovą tėvynėje, reikalaudami prideramų teisių. Vyksta įvairūs sąjūdžiai, demonstracijos, plėvėsuoja trispalvių jūra, kas mus jaudina iki ašarų. Prašykime Aukščiausią, kad tie sąjūdžiai plėstųsi, tęstųsi, o svarbiausia, kad jie būtų sėkmingi ir atneštų mūsų tėvynei Lietuvai laisvę.

Janina M.

atkelta iš p. 435

Tad šia kryptimi yra veikiama ir bus veikiama. Reikia pastebėti, kad ir pavergtoje Lietuvoje staigiai iškilęs Persitvarkymo Sąjūdis savo veikloje tereikalauja plataus kultūrinio, ekonominio ir kt. savarankiškumo. O tai yra impresyvus žingsnis Tautos laisvės žygyje, kuriame kiekvieno lietuviuo viltis — laimėti pilną valstybinę Lietuvos nepriklausomybę.

Atkelta iš p. 409

sakau savo draugui, kad ir mudu lip-tumėm, nes reikia kaip nors iš tos peklos ištrūkti. Prieš pajudant, liepė pakelti rankas, kiek prancūzų, olandų, belgų, lenkų ir kt., kad galėtų nugabenti į tinkamas tautybių stovyklas. Mano draugas pakėlė ranką ir sako, kad mes dviese esame lietuviai. Aš jam į pašoną stukt ir paliepiu tylėti, nes gali mus išmesti. Bet tas amerikietis ir klausia lietuviškai: „Iš kur jūs esate?“ Aš atsakau, kad iš Kau-no, o mano draugas iš Jonavos. Amerikietis lietuvis pasisako, kad jis iš Lietuvos išvažiavęs 1913 metais ir priduria, jog jam įsakyta pabaltiečius palikti su rusais, kad grąžintų namo, bet patarė geriau važiuoti į lenkų stovyklą. Jis palydįs ir rusų transportus lėktuvais pas rusus, o kai rusai tik išlipa iš lėktuvo, perima sargybiniai, kurie jau mūsų akyse stumdo, muša,

atima atsineštus daiktus. Mes jo paklausėm, ir mus atvežė į lenkų stovyklą Bonoje. Padėkojom savo geradariui. Čia jau buvome įrašyti į sąrašus. Užsirašėme lietuviškai. Bet netrukus užsirašėme į lenkų Andersono brigadą Prancūzijoje saugoti belaisvių. Registruojantis lenkas karininkas pasakė, jog Andersonas yra lenkas, tačiau laisvai kalba lietuviškai.

Taigi dar porą metų likimas trankė mane uniformuotą po Europą. Viršila Vitkauskas su kitais lietuviškai po pusečio buvo atiduotas rusams ir, bevažiuojant per Vakarų Vokietiją, pabėgo. Grįžo į stovyklą, kur jo kuopa išbuvo iki emigracijos. Išvyko į JAV, kur ir mirė. J. ltn. J. ir psk. Jacyna, kuris laisvai kalbėjo angliškai, pateko į stovyklą Prancūzijoje (prie Mercedes), kur po metų žydas vertėjas visus lietuviuos atidavė rusams. Laimei prieš pat perdavimą atėjo amerikietis kari-

ninkas patikrinti sąrašo. Tada Jacyna pribėgo prie jo, prašydamas, kad neatiduotų rusams. Karininkas nustebo, nes žydo buvo pranešta, kad jie savanoriškai grįžta namo. Tada tą žydą išmetė iš stovyklos, o lietuviuos paskyrė sargybų pareigom, o po kiek laiko leido vykti, kur kas nori. Jacyna išvyko į Vokietiją ir dėstė anglų kalbą, sargybų kuopon. Išėmigravo į JAV.

Baigdamas savo atsiminimų rašymą, dėkoju savo laidos kolegoms, kurie paskatino mane aprašyti savo karo meto pergyvenimus, kuriuose yra ir PLP Karo mokyklos paskutiniosios laidos, tęspėjusios įpusėti antrąjį kursą, istorijos dalis, kurioje dažnose akimirkose teko žvelgti mirčiai į akis. Šiuose atsiminimuose yra ir visos Lietuvos kariuomenės tragiškojo likimo istorijos epizodėlis, kuriuo, reikia tikėtis, domėsis ir ateitis. (Užbaiga)

ONAI ŠAULIENEI

Kaune mirus, jos broliui, LŠST garbės nariui
Petru Petrušaičiui ir brolienei, šaulei Stasei
reiškiame giliausią užuojautą.

DLK KĘSTUČIO ŠAULIŲ KUOPA

MŪSŲ MIRUSIEJI

RAMOVĖNAI - KARIAI, ŠAULIAI, BIRUTIETĖS . . .

A.A. LTN. KAZYS GABRIŪNAS

Redakciją pasiekė labai pavėlavusi žinia, kad 1987.VIII.7 Kolumbijos sostinėje Bogotoje mirė buvęs labai gabus Lietuvos kariuomenės leitenantas Kazys Gabriūnas. Redakcijos iš įvairių šaltinių surankiotas fragmentines Gabriūno biografines žinias, kurios čia spausdinamos, papildė kartu su juo Priešlėktuvinės apsaugos rinktinėje tarnavęs ltn. Jonas Rimkūnas ir ltn. V. Kačergius.

Kazys Gabriūnas gimė 1911.III.11. 1933.IX.16 baigė Karo mokyklos XV laidą. 1936 m. gruodžio 1 d. pakeltas leitenantu. Nuo 1935 m. vidurio iki 1938 m. galo tarnavo PAR, tačiau apie trečdalyį to laiko buvo Ginklavimo valdybos žinioje, dalyvaudamas komisijoje, kuri važinėjo po užsienius rinkti duomenų apie prožektorius ir klausytuvus, rengiantis juos užsakyti ir pirkti. 1939 m. buvo galutinai perkeltas į Ginklavimo valdybą, 1939 m. viduryje buvo išsiųstas į Italiją balistikos ir ginklų gamybos studijuoti. Buvo apdovanotas DLK Gedimino 5 laipsnio ordinu. 1940 m. sovietams Lietuvą okupavus, studijas Italijoje nutraukė ir, kiek yra žinių, tenai perėjo dirbti pramonėje. Karui pasibaigus, emigravo į Pietų Ameriką ir pradėjo dirbti Kolumbijos un-te, Bogota mieste, kur, kiek yra žinių, sukūrė elektronikos skyrių. Jo turėta stambi specialybės biblioteka buvo įjungta į universiteto bibliotekos naują skyrių, pavadintą jo vardu.

Dar gyvas, bendradarbiavo "Lietuvos ginkluotų pajėgų" knygoje, rengiant skyrių apie PAR.

-o-

Toliau Jono Rimkūno prisiminimai....

1938 metais, baigęs P.L.P. Karo mokyklą, buvau paskirtas Priešlėktuvinės artilerijos prožektorių kuopon, kurios tuometiniu vadu buvo ltn. K. Gabriūnas. Neilgai teko su tuo draugišku, talentingu ir išsilavinusiu vyru bendradarbiauti. Ltn. K. Gabriūnas jau pirmomis dienomis užimponavo mane savo technikos mokslų žinių gausumu ir sugebėjimu jas perduoti jaunesniam kadruui. Buvo jis aukšto ūgio (daugiau 6 pėdų), visada iki "pirmojo numerio" kirpta galvele (turbūt, kad nereiktų gaišinti laiko plaukų priežiūrai), visada dideliu odiniu portfelium, ("turbūt" — kaip mes vadindavome, prikištu visokeriopos informacijos: knygų, brėžinių, nuotraukų, žurnalų etc. Visada susirūpinęs, užimtas ir neturįs laiko bet kokiam, jo manyumu "nerimtam" darbu.

Kiek prisimenu, buvo pradėjęs studijuoti Vytauto Didžiojo universiteto Technikos fakultete, bet, jo žodžiais, jis neturįs tiek laiko, kad galėtų jį gaišinti jam jau seniai žinomais dalykais. Buvo geras matematikas, radistas, elektros ir elektronikos specialistas. Kur jis tai visa išmoko — man ir liko paslaptimi.

Savo gyvenamoje flygelio palėpėje, Priešlėktuvinės rajone, buvo įsirengęs visą "radijo stotį". Rytais, susitikus kuopos raštinėje, papasakodavo mums savo naktinius pasikalbėjimus su Japonijos, Kinijos ir kitų valstybių radijo mėgėjais.

Kareiviams būdavo draugiškas, bet iš drausmės vėžių iškrypti neleidavo. Prisimenu tokį nedidelį įvykį. Miestan išėję kareiviai, be abejo, susipažindavo ir su viena kita mergina. Norėdami daugiau pakelti savo

karišką vertę, duodavo mergaitėms ir Prožektorių kuopos telefoną. Tačiau kiek prisibijodami viršininkų, sakydavo, kad jos (merginos) prašytų pakviesti: Ažuolą, Beržą ar Uosį...

Kartą, telefonu atsiliepinėjant ltn. K. Gabriūnui ir netekus kantrybės besiuontinėjant kuopininką į kareivių patalpas ieškanti Ažuolo, Uosio ar Beržo, ltn. Gabriūnas, kuris pokštų nemėgdavo, pagaliau pats, supratęs "kur čia šuo pakastas", liepė kuopininkui sušaukti visą kuopą ir kareiviams pasakė taip: "Prašau Prožektorių kuopos karius Ažuolą, Uosį ir Beržą atsistoti". Tyla. "Vyrai, — tęsė toliau leitenantas K. G. — "Kariuomenė yra rimta ir garbinga organizacija, arba jaunų vyrų kariškas sambūris. Jeigu kas turite rimtą reikalą civiliams žmonėms duoti kuopos telefoną, tai turėkite tiek kariškos garbės ir drąsos duoti ir savo tikrą vardą ir pavardę. Aišku? Prašau išsiskirstyti."

Nuo to laiko, žinoma, dingo iš Prožektorių kuopos Ažuolai, Beržai ir Uosiai.

Ltn. K. Gabriūnas, kaip minėjau, buvo visokeriopai talentinga asmenybė. Įsisteigus Priešlėktuvinei artilerijai (1935 m.) ir vėliau (1938 m.) Prožektorių kuopai, buvo dar daug organizacinių ir techniškių problemų.

Priešlėktuvinų patrankų ugnį reguliuodavo moderniškas instrumentas — prediktorius, panašus gal į šių laikų kompiuterį. Komplikuota tai buvo mašina. Jai sugedus, specialistą-mechaniką ar inžinierių reikėjo kvieisti jau iš užsienio, kur ginklai buvo pirkti. Tas, žinoma, be didelių išlaidų, dar turėjo ir sugaišto laiko faktorių, kuris apmokyme ir šaudyme

buvo labai svarbus.

Ir kaipgi? Ltn. K. Gabriūnas, gavęs sutikimą iš Priešlėktuvinės artilerijos vado (tuo laiku dar buvo plk. ltn. Babickas-Alanta) ir turbūt dar iš Ginklavimo valdybos viršininkų, užsidaręs į vieną artilerijos pabūklų garažą, išsiardė tą precizinių balistinių velenų ir šimtų pavienių dalelių aparatą ir, vėl tvarkingai juos sudėjęs, pareiškė, kad daugiau inžinierių iš užsienio kviesti nereikės — pagedimus jis apsiims sutvarkyti pats.

Tokių gabumų vyras buvo anksti pastebėtas Kariuomenės ginklavimo valdybos, į kurią K. G. ir buvo vėliau perkeltas. Čia jam jau atsidarė platus horizontas pavažinėti po užsienius, pasaulines ginklų gamyklas, padedant Ginklavimo valdybos pareigūnams užsakyti ginklus Lietuvos ginkluotosioms pajėgoms.

Pirmoji sovietų okupacija užtiko K. G. užsienyje. Okupuoton tėvynėn negrižo. Netekęs karininko statuso, dirbo inžinieriaus darbą dar kurį laiką Markoni radijo fabrikuose (Italijoje), kol vėliau išemigravo Pietų Amerikon — Kolumbijon ir įsikūrė jos sostinėje Bogotoje, iš kurios jau tik jo pelenai, jo valią vykdant, buvo parvežti į ok. Lietuvą ir 1988. VI. 15 palaidoti Biržuose šalia tėvelio.

Tebūna Tau, mielas ginklo drauge ir malonus Viršininke, lengva Tavo Tėvynės žemelė, kurion tu po didelės gyvenimo Odisėjos sugrįžai. Prisimenu Tave kaip šviesų lietuviškosios karininkijos asmenį, kuris savo techniškais ir moksliskais žiniomis, didele energija ir nepaprastu darbštumu kėlei mūsų tėvynės ginkluotųjų pajėgų lygi.

J. Rimkūnas

MOKSLO DRAUGO ŽODŽIAI

A. a. Kazimierą Gabriūną sutikau Karo mokykloje Kaune ir baigiau tą pačią 5-tąją laidą 1933 metais. Jis skyrėsi iš mūsų savo nuostabiomis žiniomis apie elektrą, telefoniją ir radiją. Karo mokykloje bemaž visą laisvalaikį praleisdavo ryšių klasėje, kur

buvo sukrauta visokiausi telefono bei radijo aparatai. Ten buvo įsirengęs lyg ir dirbtuvėlę, kur taisydavo radijo aparatus. Pats buvo susimontavęs trumpų bangų radijo siųstuvą-priimtuvą ir vakarais vesdavo pasikalbėjimus su bemaž viso pasaulio tokiais pat mėgėjais. Atrodo, neblogai mokėjo anglų ir vokiečių kalbas. Turėjo daug literatūros tomis kalbomis. Buvo įdomu išgirsti žinių iš Japonijos ir kitų tolimųjų kraštų. Tarp kitko, jis mūsų kursą parengė radijo egzaminams.

Apie radijo aparatus mums dėstė vienas ryšių bataliono karininkas. Šio lektoriaus dėstymo stilius buvo toks, kad dauguma mažai tesuprasdavo, taigi paprašėme Gabriūną, kad jis mums viską paaiškintų suprantamu stiliumi, kaip mes vadinom — “gaspadoriškai”. Jis tas radijo paslaptis mums taip aiškiai išdėstė, kad neturėjome jokių sunkumų su egzaminais — gavome gerus pažymius. Gi paties Gabriūno atsakinėjimas nustebino egzaminų komisiją, o mums besiklausant atrodė, jog jis toje srityje daugiau nusimano ir už patį lektorių.

Iš to laiko atsimenu jo vieną išsireiškimą: “Vyrai, mes elektros pagalba daug ką galime padaryti, ir netrukus elektra bus “pažabota” taip, kad su vadinamais elektronais darysime stebuklus”.

Mums buvo labai keista, kad jį, baigus Karo mokyklą, paskyrė į pėstininkų dalinį Jonavon. Paklaustas Gabriūnas, kur jis pageidautų tarnauti, atsakė, jog jam nesvarbu vietovė, te-svarbu, kad ten būtų elektra kintamosios srovės, nes tik su tokia srove jis galys bendradarbiauti.

Neilgai jam teko tarnauti pėstininkuose — karinė vadovybė pastebėjo jo neeilinius gabumus, ir jis buvo perkeltas į priešlėktuvinės artilerijos dalinį A. Panemunėje. Čia jo “žvaigždė” pradėjo kilti.

Tuo laiku Vokietijoje buvo nupirkta tam tikras kiekis prožektorių, kurie dalimis buvo atgabenti į Kauną. Kai juos reikėjo sumontuoti, pasirodė,

kad tik vienas Gabriūnas žino, kaip tai atlikti.

Už jo tarnybinius nuopelnus jis (dar jaun. leitenantas) buvo apdovano-tas Gedimino ordinu. Tai buvo pirmas atsitikimas, kad tokio žemo laipsnio karininkas gautu tokį aukšto laipsnio žymenį.

Kai kurį laiką Gabriūno gyvenimas man buvo nežinomas. Tik Vokietijoje, gyvendamas Kirchheim-Teck, iš jo brolio sužinojau, jog Kazimieras yra Vokietijoje, bet “pakėlęs sparnus” į Pietų Ameriką. Kolumbijoje numatęs geriausią vietą savo pamiltai darbo sričiai. Jam mirus, tik po metų sužinojau, kad ten jis savo vardą yra įamžinęs Bogotos universitete, o jo palaikai ilsisi Lietuvoje šalia tėvų.

Š. m. liepos 14 d. *Gimtasis kraštasis* išspausdino sekančią korespondenciją:

“Birželio 15 d. palaidojom Kazimiero Gabriūno palaikus. Jis mirė 1987 m. rugpjūčio 7 d. Bogotoje (Kolumbija). Bogotos universiteto rektorius, atsiveikinimo kalboje sakė: “Netekome mūsų universiteto ir visos Kolumbijos elektronikos katedros tėvo. Jis universiteto elektronikos katedros įkūrėjas ir vadovas, visas jėgas atidavė šios srities specialistų rengimui”.

Po mirties universitete įrengtas Kazimiero Gabriūno muziejus-biblioteka.

Velionio pageidavimas buvo kūną kremuoti ir nuvežti Tėvynėn. Palaidoti gimtinėje, prie tėvų kapų. O jeigu nebūtų įmanoma tai padaryti, išberti pelenus į Atlanto vandenyną. Gal bent bangomis pelenai pasieks taip skaudžiai ilgesingai mylimos Tėvynės krantus. Urna pargabenta “Tėviškės” draugijos pagalba. K. Gabriūnas — dar vienas lietuvis, išgarsinęs Lietuvos vardą tolimame krašte”.

Taigi ir okupuotoje Lietuvoje apie šį genialų Lietuvos karo mokyklos auklėtinį a. a. Kazimierą Gabriūną žinia buvo plačiau paskleista.

V. Kačergius

PLK. DR. JUOZĄ ŪSĄ PRISIMENANT

Pulkėnikas, gydytojas Juozas Ūsas gimė 1890 m. spalio 31 d. Vilniuje. Pradinį mokslą ir gimnaziją baigė Vilniuje. Medicinos mokslus ėjo Maskvos universitete. 1915 metais paaukėtas kariuomenėn, kaip medikas ėjo karo gydytojo pareigas. Karo pabaigoj pateko į vokiečių nelaisvę. Grįžęs iš nelaisvės, pagal mobilizacijos nuostatus, pateko Lietuvos kariuomenėn. Dalvavo kovose su lenkais. Už narsumą 1923 metais apdovanotas Vyčio kryžiaus su kardais ordinu (Kariuomenės įsakymas Nr. 136). Kariuomenėj ėjo jaun. gydytojo pareigas. Dalyvavo Seinų, Mažeikių ir kitų apskričių naujokų ėmimo komisijose. Karo ligoninėje ėjo subordinatoriaus pareigas, kaip karo medikas. Karo mokykloje įsigijo rikiuotės mokslą, išlaikė egzaminus ir Lietuvos prezidento aktu pakeltas į karo mediko leitenanto laipsnį.

Jaunas ir gabus medikas buvo skiriamas įvairiom atsakingom pareigom. Įsigijęs Lietuvos karo mokyklos aukštųjų kursų medicinos fakulteto pilno kurso diplomą su teise laikyti valstybinius egzaminus, buvo paskirtas belaisvių stovyklos gydytoju.

1922 metais išlaikęs visus privalomus valstybinius egzaminus, įsigijo gydytojo diplomą Nr. 19 (kariuomenės įsakymas nr. 261-1).

1923 metais pakeltas vyresniu leitenantu ir paskirtas Krašt apsaugos ministerijos ambulatorijos vedėju. Tais pačiais metais pakeltas į gydytojo kapitono laipsnį. 1924 metais buvo išrinktas Vyr. štabo karininkų garbės nariu, o 1925 metais pakeltas majoru. 1926 metais karo ligoninėje ėjo rentgenologo pareigas pulko vado teisėmis. 1931 metais 1 husarų pulko sanitarijos viršininkas.

Dr. Juozas Ūsas buvo malonaus budo, drabštus, pareigingas, karininkų bei visuomenės gerbiamas žmogus. Daug kartų buvo paskirtas Palangos karo sanitarijos viršininku, taipogi daug kartų buvo komandiruotas

prie Karo sanitarijos valdybos ypatingiems darbams.

1932 metais Lietuvos prezidento aktu pakeltas pulkininku leitenantu. Dr. Juozas Ūsas, be tiesioginių pareigų, tiek karinės, tiek medicinos srityse progresyviai žengė gyvenimo keliu. Jis rado laiko socialinei kultūrai ir visuomeninei veiklai. Jis buvo pulko Karininkų ramovės, Karininkų taupomosios-skolinamosios kasos valdybose, Aukštųjų ir žemesniųjų karininkų teismų narys ir pirmininkas, Birštono sanatorijos organizatorius, Apskritis ligonių kasos gydytojas-patarėjas. Štabo karininkų garbės narys ir Invalidų sveikatos tikrinimo komisijos pirmininkas.

1936 metais įgijęs ausų, nosies ir gerklės ligų specialybę, šalia visų įsipareigojimų vertėsi privačia praktika.

1938 metais komandiruotas dalyvauti gydytojų konferencijoj Suomijoj. 1939 metais dr. Ūsas buvo komandiruotas į 1-mą pėstininkų diviziją kaip Sanatorijos nuolatinis atstovas prie Vilniaus rinktinės štabo ir paskirtas Vilniaus miesto Sveikatos

skyriaus viršininku, kur išbuvo iki sovietų okupacijos.

Dr. Ūsas už sąžiningą pareigų ėjimą 1928 metais buvo apdovanotas Lietuvos nepriklausomybės 10 metų sukakties medaliu ir D. L. K. Gedimino IV laipsnio ordinu.

Studentavimo metu dr. Ūsas aktyviai reišėsi perijodinėj spaudoj, rašė sveikatos klausimais ir visuomeninėm politinėm temom. Dalyvavo taipgi Vilniaus "Birutės" draugijos veikloje: chore ir vaidinimuose. Priklausė Fraternitas Lithuanica medikų korporacijai.

1940 metais 1-10 dieną Lietuvos prezidento aktu buvo pakeltas Sanitarijos pulkininku ir tais pačiais metais, jam pačiam prašant, paleistas į atsargą.

1941 - 1944 metais vertėsi privačia gydytojo praktika ir dirbo užkrečiamųjų ligų ligoninėj. 1944 metais pasitraukė į Vokietiją, kur stovyklose dirbo gydytojo darbą.

1949 metais atvko į JAV, greit surigo ir 1950 m. rugsėjo 31 nutraukė žemišką kelionę. Palaidotas Čikagoje.

Paliko žmoną Janiną Guiskyte-Ūselienę, dukrą gydytoją akių ligų specialistę dr. Gražiną Ūsaitę-Pauliukonię, gyvenančią Klivelande, OH, ir sūnų — architektą Vytautą Ūsą, gyvenantį Kalamazoo, MI.

DIDVYRIŠKŲ LAISVĖS KOVŲ PIRMŪNĄ PULKININKĄ JONĄ PETRUITĮ, MIRUSĮ PRIEŠ 45 METUS PRISIMENANT

Aušros pragiedruliuose skendo Karčiamų kaimo triobelės, kuriose brendo prisikėlimo idealai, o Varpo laisvės garsas ruošė jaunas sielas kovai...

Iš sutemų, iš prieblandų išieikit,

*Uždekite naują ugnį širdyse,
Vergams palikit vargo naktį
klaidų,—*

Šaukiu aš — jūsų protėvių dvasia!

Išaušo prisikėlimo kovų rytas, ir jaunas karininkas Jonas Petraitis su-

prato: tas laisvę per kovą laimės, kurio tikėjimas laimėt ilgiau ištvėrs. Pergyvėnti bolševikiniai baisumai ir istorinė lenkų klasta išplėtė Jono Petruičio karinį ir politinį akiratį.

Pats Dangus siuntė vadus, kurių įtakoje tautos kūrybinės jėgos stebuklus atneša. Dvasinis entuziazmas veda savanorius, o jų taarpe ir karininkas Petruitis, kovų užgrūdintas, sugrįžta į kovos lauką, bet jau už Tėvynės laisvę.

Jau pats likimas lėmė kapitonui Petruičiui įminti laisvos Lietuvos savanorio kraujo auka pėdas Gardine, kur ir Vytautas Didysis kovėsi...

O vėliau kovose Lyda-Radviliškis-Giedraičiai jau pulkininkas Petruitis įamžino save kaip talentingas plačios orientacijos, stiprios valios kovotojas — kad tauta gventų.

Užmigo žemė, bet negėsta dangaus akys sidabrinės. Užmigo ir Laisvės kovotojai amžinu miegu, bet jų įžiebta laisvės kibirkštis švies per amžius mūsų tautai...

Didvyriškų kovų dalyviui plk. J. Petruičiui prisiminti ir jo vardą įamžinti siunčiu Lietuvos kariuomenės šventės — Lapkričio 23-sios proga Tautos fondui 100 dol.

Klemensas K. Čeputis

Neprašyta viešnia Mirtis pasiėmė iš mūsų tarpo 1988. VIII. 18 ats. leitenantą Aleksą Zinkevičių. Su juo krematoriume atsisveikinome rugpjūčio 22 d.

Aleksas buvo gimęs 1903. XI. I Kaišiadorių miestelyje. Būdamas vos 16 metų, bet tvirto sudėjimo, stojo Savanorių kūrėjų eilėse ginti Lietuvos laisvę. Jų dėka išgyvenome 22-jus laimingus metus.

Neturėdamas tikslių žinių, drįstu prileisti, kad Aleksas buvo drąsus, sumanus ir pavyzdingas karys, nes dar vykstant kovos lauke operacijom buvo vadovybės pastebėtas ir pakeltas į jaun. leitenanto laipsnį. Tą man pasakojo buvęs Sydnėjaus skyriaus pirmininkas šviesios atminties a. a. Ant. Skirka, kuris su velioniu buvo plačiau išsikalbėjęs.

Išėjęs iš kariuomenės tarnavo Lietuvos pasienio policijoje.

Kilus II pasauliniam karui, stojo Lietuvos Savisaugos batalionan ir dalyvavo rytų fronte. 1943 metais Rytų frontui traukiantiems atgal, buvo su savo daliniu atsidūręs Vokietijoje prie Dresdeno, kur jų dalinys buvo išformuotas ir apvilktas vokiečių Luftvafe uniforma. Bet sąlygom pasikeitus, pateko į Dresdeno didįjį bombardavimą ir likęs gyvas, progai pasitaikius, vokiečių uniformą pakeitė civiliniais drabužiais, laimingai pasiekė amerikiečių zoną ir pateko į Anzbako DP stovyklą. Begyvendamas tenai, susipažino estaite, savo būsimąją žmoną, 1949 m. atvyko Australijon. Bathursto stovykloje dabartinis prelatas Petras Butkus juos sutuokė tolimesniam bendram gyvenimui. Pastoviai apsigyveno Sydnėje ir dirbo Waterboard 17 metų chemiko pareigose.. Priklausė Sydnėjaus ramovėnams, buvo visų gerbiamas kaip ramus ir be kaprizų narys, atliekantis pavestas pareigas. Buvo gražiai susitvarkęs Riverwood priemiestyje. Paskutinius 3 metus negalėjo lankyti ramovėnų susirinkimų dėl ligos ir senatvės. Jį lankydavo ramovėnų valdybos narys Pr. Sakalauskas.

Sydnėjaus ramovėnų vardu ji atsi-

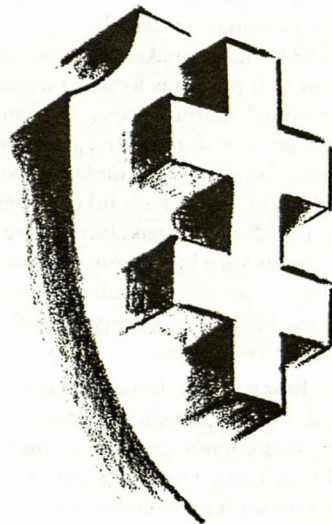
A. A. Aleksandras Zinkevičius

sveikino skyriaus pirmininkas A. Vinevičius, kur kartu pagal komandą išreiške paskutinę pagarbą "Ramovėnai, klausyk mano komandos! Stok, ramiai! Paskutinę pagarbą Lietuvos kariuomenės karininkui savanoriui kūrėjui susikaupimo minute gerbk! Pagerbta, laisvai! Ačiū."

Už jo vėlę prelatas Petras Butkus atlaikė Šv. Mišias ir per laidotuves atliko visas apeigas, likusiai žmonai, giminėms ir draugams ramovėnų vardu pareiškė gilią užuojautą. Draugų vardu atsisveikino Pr. Sakalauskas.

Lai tavo pelenai ilsisi tolimoj sveitingoj Australijoj tarp kvepiančių eu-kaliptų...

A. Vinevičius

ADMINISTRATORIAUS PRANEŠIMAS

KARIUI AUKOJO:

\$1000.00

Adelė Pabrėža, A. A. Leono Pabrėžos šviesiam atminimui (jo ateinančiose mirties metinėse)

\$400.00

LKVS RAMOVĖ Klevelando sk. (pirm. V. Januškis)

\$300.00

Adelė Pabrėža, Ill.

\$200.00

LKVS RAMOVĖ Hardfordo sk., CT (Ad. Maslauslas)

\$100.00

Z. Raulinaitis, NJ
LŠST Trakų rinktinė N. Anglijoje (pirm. Algirdas Zenkus)
LŠST Žalgirio šaulių kp. Klevelande OH (pirm. H. Belzinskas)
LŠST Jūrų šaulių kp. KLAIPĖDA, IL (pirm. Ap. Skopas)

\$50.00

Lietuvių d-ja Union Pier, MI (pirm. Ed. Vengianskas)
M. Sapetka, CT
Z. Žalys, NY

\$35.00

DLK Birutės d-ja Cleveland, OH (pirm. J. Budrienė)

\$33.00

P. K. Uknes, NY
Alb. Gesius, FL
J. Gradinskas, IL

\$25.00

Gen. kons. A. Simutis
LŠST Vytauto D. rinktinė, IL
LŠST DLK Kęstučio šaulių kp., WI (pirm. P. Petrušaitis)
J. Babilius, FL

\$24.00

V. Irlikis, CA

\$23.00

P. Aušūra, MI
Br. Burba, MA
Z. Sipavičius, Australija
J. Stankūnas, MI

\$20.00

A. Jonaitis, OH
Pr. Jančiukas, OH

\$19.00

R. Gustainis, Anglija

\$13.00

J. Bortkevičius, NJ
Ap. Skuopas, IL

11.00

C. Beiga, IL

\$10.00

Br. Benotas, OH
A. Kenstavičius, BC
K. Kielius, IL
Kun. R. Krasauskas, CT
St. Mačys, OH
Ema Pusneraitienė, IL
Ig. Verbyla, OH

8.00

J. Ambrizas, IL
Aug. Ašoklis, IL
K. Brazas, IL
Dr. A. V. Bielkus, IL
Kl. Čeputis, ONT
Vl. Daukantas, FL
j. Dlungauskas, CT
M. Janulis, Anglija
Vl. Jomantas, MI
Vl. Gyls, CA—
R. Juškaitė, MI
J. Kacilauskas, IL
A. Krinickas, NY
St. Pečkauskas, MI
M. Puskarskis, IL

J. Ramas, NJ
J. Skeivalas, ONT
J. Šlapelis, OH
P. Vasiliauskas, NY

\$7.00

J. Grinius, CT

\$6.00

A. Karašauskas, Australija
Pr. Nagys, Australija
Stepas Paulauskas, IL
Pr. Žitkauskas, Australija

\$5.00

P. Bridickas, ONT
A. Budzinauskas, CT
F. Damaševičius, Australija

\$4.00

A. Zaura, IL

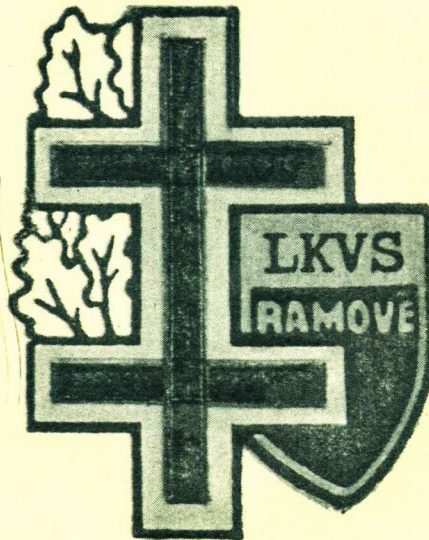
\$3.00

Pr. Aglinskas, IL
C. Bankauskas, MI
R. Baran, NH
Kun. J. Borevičius, IL
V. Gudaitis, ONT
K. Januta, IL
V. Maželis, NY
R. Merkevičius, NY
V. Mitkus, IL
A. Palubinskas, IL
J. Rimscha, CT
A. Sereika, IL
O. Šostakas, MI
G. Valaitis, NY
J. Viktažentis, MA

*Dosniems aukotojams nuoširdus
a č i ū !*

Žengiant į sukaktuvinius KARIO metus, labai džiugu, kad KARIO skaitytojai — rėmėjai nuoširdžiai atjaučia žurnalo rūpesčius ir remia jo išlaikymą.

Kol KARYS iškalbus, tol esame N. Lietuvai gyvi, reikalingi ir verti karių — šaulių darnių pastangų. KARYS yra vienintelis karinės minties žurnalas išeivijoje, siekiantis keturiuose kontinentuose mūsų tautiečius, paminėti istoriškus įvykius ir asmenis, kurie žuvo, aukojosi dėl Lietuvos Nepriklausomybės. O tas karių — šaulių pasišventimas įprasmina ir mūsų visų gyvenimą.

"KARIO" PLATINTOJAI

AUSTRALIJOJE

Albertas Žvirblis, 65 Walscott St.,
North Geelong, Vic. 3215

S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street,
NSW, 2199

KANADOJE

TORONTO, ONT. —
V. A. Aušrotas, St. Prakapas.

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALST.

BROCKTON, MA —
A. Šeduikis, 990 N. Main St.

CHICAGO, IL —

"Gifts International", "Parama", "Patria"
Gifts & Electr.

DETROIT, MI —

V. Čižauskas (Šv. Antano parapijos
Spaudos kioskas).

WATERBURY, CT —

"Spauda"

ANGLIJOJE

S. Kasparas, 32 Puteaux House, Roman
Road, London E 2. ORF, England

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Raiffeisenstr. 4.

Spausdina:

FRANCISCAN PRESS
341 Highland Blvd.
Brooklyn, N.Y. 11207

gl. 361, 53